

Guia d'usos lingüístics

1

Aspectes gramaticals

Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana

GUIA D'USOS LINGÜÍSTICS

1

ASPECTES GRAMATICALS

Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana

2002

Aquesta publicació no pot ser reproduïda, ni totalment ni parcialment, ni enregistrada en, o transmesa per, un sistema de recuperació d'informació, en cap forma ni per cap mitjà, sia fotomecànic, fotoquímic, electrònic, per fotocòpia o per qualsevol altre, sense el permís previ de l'editorial.

© Consell General de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2002

© D'aquesta edició: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2002

Coordinació: Antoni Ferrando

Redacció: Maria Josep Cuenca i Manuel Pérez Saldanya

Disseny i maquetació: Inmaculada Mesa

Disseny de la coberta: Celso Hernández de la Figuera

Il·lustració de la coberta: Incha

ISBN: 84-370-5344-7 (obra completa)

ISBN: 84-370-5345-5 (volum 1)

Dipòsit legal: A-111-2002

Impressió: Quinta Impresión, S.L.

Índex

Preàmbul	11
PRESENTACIÓ	
1. CONCEPTES BÀSICS	15
1.1 La variació lingüística: llengua i dialecte	15
1.2 Variació i estàndard	16
1.3 Estàndard, norma i correcció	19
2. DESTINATARIS	20
3. ESTRUCTURA	22

ASPECTES GRAMATICALS

7

I INTRODUCCIÓ

1. OBJECTIUS ESPECÍFICS I ABAST DE L'OBRA	27
2. CARACTERÍSTIQUES DE L'EXPOSICIÓ	28
3. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	29

II ORTOGRAFIA I PRONÚNCIA

1. L'ALFABET	35
2. EL VOCALISME	37
2.1 El vocalisme tònic	37
2.1.1 La distribució de la <i>e</i> oberta i de la <i>o</i> oberta	37
2.1.2 Diferències dialectals en la distribució de la <i>e</i> tònica	40
2.2 El vocalisme àton	41
2.3 Els hiats i els diftongs. La dièresi	43
2.3.1 Els hiats i els diftongs	43
2.3.2 La dièresi	44

3. EL CONSONANTISME	46
3.1 Les consonants oclusives	47
3.2 Les consonants fricatives labiodentals	49
3.3 Les consonants sibilants	49
3.3.1 Les consonants sibilants alveolars	50
3.3.2 Les consonants sibilants palatals	51
3.3.3 Les consonants sibilants: fenòmens de caràcter general	52
3.4 Les consonants laterals	53
3.5 Les consonants ròtiques	54
3.6 Les consonants nasals	55
4. L'ACCENT	56
4.1 L'accent d'intensitat	56
4.2 L'accent gràfic	57
4.3 L'accent diacrític	58
5. EL GUIONET	59

III FLEXIÓ I CONJUGACIÓ

1. ELS SUBSTANTIVUS I ELS ADJECTIUS: GÈNERE I NOMBRE	63
1.1 El gènere dels substantius	63
1.1.1 Canvis de gènere	64
1.1.2 Substantius amb doble gènere	64
1.2 Mots variables i invariables quant al gènere	65
1.2.1 Mots variables quant al gènere	65
1.2.2 Modificacions ortogràfiques i fonètiques	66
1.2.3 Mots invariables quant al gènere	67
1.2.4 El gènere i les professions	67
1.3 El nombre en els substantius i els adjectius	68
1.3.1 La formació del plural	68
1.4 Substantius invariables quant al nombre	72
1.5 Substantius defectius quant al nombre	72
2. ELS VERBS: LA CONJUGACIÓ	73
2.1 El present d'indicatiu i de subjuntiu	75
2.1.1 La persona 1 del present d'indicatiu	75
2.1.2 Les persones 4 i 5 del present d'indicatiu i de subjuntiu	76
2.1.3 Algunes formes irregulars del present d'indicatiu	77
2.1.4 Les persones 1, 2, 3 i 6 del present de subjuntiu	78
2.2 El passat simple i perifràstic d'indicatiu	79
2.3 L'imperfet d'indicatiu	79

2.4	L'imperfet de subjuntiu	80
2.5	Les formes no personals	81
2.5.1	L'infinitiu i el gerundi	81
2.5.2	El participi	82
2.6	L'imperatiu	83
2.7	Els verbs amb formes velaritzades i l'extensió analògica d'aquestes formes	84
2.8	Els verbs incoatius	87
2.9	Els models de conjugació	88
2.9.1	Els verbs regulars	89
2.9.2	Els verbs auxiliars <i>haver</i> i <i>anar</i> , i el verb irregular <i>ser</i>	91

IV MORFOSINTAXI

1.	ALGUNS USOS DE LES FORMES VERBALS	95
1.1	Les perífrasis verbals	96
1.1.1	Les perífrasis modals	96
1.1.2	Les perífrasis aspectuals	97
1.2	Els verbs <i>ser</i> i <i>estar</i>	99
2.	FORMA I ÚS DELS PRONOMS PERSONALS FORTS I DELS PRONOMS FEBLES	101
2.1	Els pronoms personals forts	102
2.2	Els pronoms febles	103
2.2.1	Tipus de pronoms segons la forma	104
2.2.2	Combinacions de pronoms: l'ordre	106
2.2.3	Combinació de pronoms: la forma	107
2.3	La sintaxi dels pronoms febles	109
2.3.1	Verns pronominals	109
2.3.2	La concordança del participi	110
2.3.3	Ús pleonàstic del pronom de datiu	110
2.3.4	El pronom adverbial <i>en</i>	111
2.3.5	El pronom adverbial <i>hi</i>	112
3.	FORMA I ÚS DELS DETERMINANTS	114
3.1	L'article	114
3.1.1	Forma de l'article: la contracció i l'apostrofació	114
3.1.2	Presència i absència de l'article definit	115
3.1.3	L'article amb noms propis de persona	116
3.1.4	L'article <i>lo</i>	117
3.2	Els demostratius i altres dítctics espacials	120
3.2.1	Els demostratius i els pronoms neutres	120
3.2.2	Els adverbis de lloc	122

3.3	Els possessius	122
3.3.1	Els possessius tòpics	122
3.3.2	Els possessius àtons	124
4.	Els quantificadors	124
4.1	Els numerals	125
4.1.1	Els numerals cardinals	125
4.1.2	Els numerals ordinals	126
4.1.3	Els numerals multiplicatius	128
4.1.4	Els numerals partitius	129
4.2	Els quantitius	130
4.3	Els indefinits	132
4.3.1	Els especificadors indefinits	133
4.3.2	Els pronoms indefinits	134
5.	FORMA I ÚS DE LES PREPOSICIONS I ELS ADVERBIS	136
5.1	Forma i ús de les preposicions àtones	136
5.1.1	La preposició <i>a</i> i els complements directe i indirecte	136
5.1.2	L'ús de <i>a</i> i <i>en</i> amb complements de lloc	137
5.1.3	L'ús de preposicions en les expressions temporals	138
5.1.4	La construcció « <i>en</i> <i>al</i> + infinitiu»	138
5.1.5	El canvi i la caiguda de preposicions	140
5.2	Ús de les preposicions compostes <i>cap a</i> , <i>fins a</i> i <i>com a</i>	141
5.2.1	L'alternança entre <i>cap</i> i <i>cap a</i>	141
5.2.2	L'alternança entre <i>fins</i> i <i>fins a</i>	141
5.2.3	L'alternança entre <i>com</i> i <i>com a</i>	142
5.3	L'ús de les preposicions <i>per</i> i <i>per a</i>	143
5.4	Els adverbis i les locucions adverbials	144
5.4.1	Els adverbis de manera	144
5.4.2	Els adverbis i les preposicions adverbials de lloc	146
5.4.3	Els adverbis de temps i l'expressió temporal	148
5.4.4	Els adverbis d'afirmació i negació	149
6.	LES ORACIONS COMPOSTES I ELS ELEMENTS DE CONNEXIÓ	150
6.1	Les completives i la conjunció <i>que</i>	150
6.2	Les relatives i els pronoms relatius	150
6.3	Altres conjuncions i elements de connexió	153

El 1932 les entitats culturals i les personalitats més destacades del món de les lletres i les humanitats del País Valencià van signar les anomenades Normes de Castelló, adaptació valenciana de la codificació ortogràfica realitzada per Pompeu Fabra. Amb aquest acord, els sectors més dinàmics de la societat valenciana van fer una aposta decidida per la normalitat i la modernitat cultural del nostre poble. D'aleshores ençà, els valencians hem tingut la sort de disposar d'un bon nombre de gramàtics i lexicògrafs ben orientats, com Carles Salvador, Manuel Sanchis Guarner, Josep Giner, Enric Valor, Francesc Ferrer Pastor i Germà Colón, que han anat conformant un corpus doctrinal propi, basat en els usos genuïns valencians, però plenament inserit en el conjunt de la llengua catalana.

El 1978 la Facultat de Filologia de la Universitat de València va aprovar per unanimitat un *Informe sobre la llengua del País Valencià*, en què es reivindicava la vigència del policentrisme convergent com a criteri definidor de la tasca de complementació codificadora realitzada pels nostres principals gramàtics i lexicògrafs. El mateix any naixia al si de la nostra Universitat l'Institut de Filologia Valenciana (IFV), amb el propòsit de convertir-se en un centre d'estudis filològics del valencià, tal com ja s'havia plantejat als anys trenta amb el projecte de creació del Seminari de Filologia Valenciana, de la Universitat de València.

A partir d'aquesta darrera data, l'IFV, reconvertit el 1994 en Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (IIFV), de les tres Universitats valencianes amb estudis de filologia, no s'ha limitat a les activitats investigadores, sinó que ha procurat de posar-se al servei de la societat valenciana i, de manera especial, de la comunitat educativa de molt diverses maneres. Cenyint-nos a l'àmbit més estrictament lingüístic, heus ací algunes de les iniciatives més importants de l'IIFV:

a) Assessorament a les Corts valencianes en la delimitació de les àrees lingüístiques de predomini valencianoparlant i de predomini castellanoparlant, a propòsit de l'aprovació de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, de 1983, tal com s'arreplega en el Preàmbul.

b) Emissió d'informes sobre la grafia correcta dels municipis valencians, a requeriment de la Generalitat i de nombrosos ajuntaments.

c) Aprovació d'un document que, coordinat amb altres de semblants de les universitats de Lleida, Illes Balears i Perpinyà, s'adreçava a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) sol·licitant la seua intervenció davant dels responsables de la TV3 perquè hi fos garantida una presència ponderada de les diferents varietats geogràfiques de la llengua (1986).

d) Coorganització del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986) i publicació de les *Actes de l'Àrea VII* (1989), amb gestions institucionals davant dels governs autònoms de València, Catalunya i Balears sol·licitant la coordinació en matèria de normalització lingüística.

e) Debat i acord sobre diversos punts de la morfologia verbal (incoatiu i imperfet de subjuntiu) i nominal (demostratiu), en col·laboració amb els responsables de política lingüística de la Generalitat Valenciana. Tramés a la Secció Filològica (SF) de l'IEC, que el va avalar i fer seu, el text fou publicat al volum III de *Documents de la Secció Filològica* (1996).

f) Organització de les *Jornades sobre la llengua als mitjans de comunicació valencians* (1987), tot just abans d'inaugurar-se la TVV, i publicació de les actes corresponents (1990).

g) Direcció i aval de les orientacions del *Manual d'ús de l'estàndard oral* (1990), de Josep Lacreu, i coedició del llibre amb el Servei de Publicacions de la Universitat de València.

h) Participació activa dels membres de l'IIFV presents en la SF en l'elaboració de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. I. Fonètica* (1991), *II. Morfologia* (1992), *III. Sintaxi* (en curs) i *IV. Lèxic* (en curs), del *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* (1995) i de la *Gramàtica normativa de la llengua catalana* (en curs).

i) Debat i aprovació dels criteris lingüístics d'adaptació al valencià de la *Bíblia Interconfessional* (1996).

j) Debat i valoració sobre els materials del *Diccionari valencià* (1995), *Els verbs valencians* (1995) i la *Gramàtica valenciana* (1995), coeditats per l'IIFV, la Generalitat Valenciana i Edicions Bromera.

k) Assessorament en l'*Informe sobre la llengua dels valencians*, presentat per la Universitat de València al Consell Valencià de Cultura i en les intervencions orals de les altres universitats davant aquesta institució a propòsit del dictamen sobre la llengua encarregat per les Corts Valencianes (1998).

l) Organització del I Congrés Internacional sobre *Llengua, ensenyament i societat*, en col·laboració amb la Federació Escola Valenciana (Alacant, 8 a 10-XI-2000), amb presentació pública del projecte de la *Guia d'usos lingüístics*.

Paral·lelament, l'Institut ha contribuït de diverses maneres a la difusió de l'obra dels seus mestres, amb nombrosos estudis, edicions i homenatges.

Conscients de la necessitat de dotar els usuaris del valencià, i de manera molt especial aquells que estan vinculats al món de l'ensenyament i dels mitjans de comunicació, d'una eina orientadora sobre l'estàndard, és a dir, sobre el model lingüístic que hauríem de fer servir públicament en situacions de formalitat, el Consell General de l'IIFV acordà, el 1999, l'elaboració de la present *Guia d'usos lingüístics*. No es tractava de confeccionar un diccionari més, sinó una «guia» sobre qüestions bàsiques que servís de pauta orientadora per a l'ús dels valencianoparlants. Com a base del treball disposàvem no sols del llegat gramatical i lexicogràfic dels mestres suaresmentats, sinó també de la praxi dels escriptors i de diversos sectors de l'administració pública i de l'aportació de les últimes investigacions realitzades al si de les universitats valencianes.

Fixats els trets lingüístics orientatius de la *Guia*—genuïnitat, generalització al País Valencià i màxima convergència possible amb la resta de l'àmbit lingüístic—, el Consell de l'IIFV encarregà la tasca de redacció a una comissió integrada per Maria Josep Cuenca i Manuel Pérez Saldanya (aspectes grama-

ticals) i per Josep Martines (aspectes lèxics), sota la coordinació d'Antoni Ferrando. El projecte tingué des del primer moment el suport dels equips de govern de les tres universitats valencianes que integren l'IIFV. Enllestida la proposta, la comissió redactora l'ha sotmesa a la consideració dels restants membres de l'IIFV, dels col·legues dels departaments de Filologia Catalana de les universitats valencianes, d'altres col·legues de departaments homòlegs i afins, tant valencians com catalans i baleàrics, i de representants de diversos col·lectius d'ensenyants, especialment els integrats en la Mesa per l'Ensenyament en Valencià.

El Consell General de l'IIFV ha aprovat per unanimitat la *Guia d'usos lingüístics*, la qual, d'altra banda, ha estat valorada positivament per la SF de l'IEC. Disposem ara, per tant, d'una eina pràctica per a la dignificació social del valencià i d'unes orientacions sòlides perquè es convertisquen en un referent qualificat per a tots els valencians que ens estimem la llengua. La *Guia* és suficientment flexible perquè les seues orientacions puguen ser aplicades a situacions molt diverses i perquè s'hi senten còmodes els usuaris de qualsevol indret del país.

La *Guia* ha procurat sempre donar resposta als problemes més importants que es plantegen els professionals i els estudiosos de la llengua, però, per damunt de tot, aspira a ser una eina d'afirmació i d'autoestima dels trets singulars del valencià, eina perfectament conciliable amb el propòsit de contribuir a la màxima cohesió interna de la nostra comunitat lingüística. Com també haurien de ser igualment conciliables el reconeixement i l'estima per la denominació pròpia de la llengua dels valencians, *valencià*, amb el reconeixement i l'estima per la de *llengua catalana*, que la filologia romànica utilitza per a designar acadèmicament el conjunt de la comunitat lingüística de què formem part.

El Consell de l'IIFV vol expressar el seu agraïment a tots els col·legues, els representants institucionals i els col·lectius que han fet possible la present *Guia* i confia que la seua difusió pugua servir no sols per a la finalitat amb què ha estat concebuda, sinó per a la incorporació de millores i complementacions en futures edicions.

PRESENTACIÓ

1. CONCEPTES BÀSICS

1.1 LA VARIACIÓ LINGÜÍSTICA: LLENGUA I DIALECTE

És un fet fàcilment comprovable que el que denominem *llengua* no té una concreció única: tots parlem una –o diverses– llengües, però ho fem de maneres diferents segons el lloc de naixement, l'edat que tenim, la nostra activitat laboral i la situació comunicativa en què ens trobem. En aquest sentit, LA LLENGUA, no la parla ningú i la parlem tots. Aquest concepte no és més que una abstracció que ens permet denominar i entendre com a conjunt una gran multitud de formes expressives, que comparteixen una gramàtica i un lèxic més o menys ampli.

En l'àmbit de la lingüística, denominem *dialectes* les diferents varietats generals de la llengua segons factors relatius als parlants: lloc i temps en què viuen (dialectes geogràfics i històrics) i grup social a què pertanyen (dialectes socials). Es denominen *registres* les varietats relatives a les diferents situacions comunicatives en què es pot trobar un mateix parlant. El concepte de llengua és indestruable del de dialecte; de fet, el que les persones parlem són sempre «dialectes», és a dir, manifestacions concretes de la llengua, la qual, com a entitat abstracta, es converteix en «dialecte» quan passa de l'abstracció a la concreció.

Científicament, el terme *dialecte* no té cap mena de connotació valorativa i molt menys despectiva. Col·loquialment, ha assolit un matís de subordinació i presenta un ús més restringit, ja que s'aplica només als dialectes geogràfics, això és, a les diferents maneres de parlar segons l'espai. A més, el concepte s'entén de manera excloent i clarament delimitada, com si hi hagués una línia a partir de la qual es parla una llengua o un dialecte totalment diferenciat, sense tenir en compte que la variació geogràfica no és taxativa, sinó gradual. Per exemple, el parlar de Vinaròs s'assembla molt més al de Tortosa que al de la

ciutat de València. La variació geogràfica no coneix fronteres administratives. Més encara, el terme *dialecte* se sol aplicar despectivament a les varietats geogràfiques que no coincideixen amb la varietat bàsica sobre la qual s'ha construït l'estàndard. Conscients de les connotacions del terme *dialecte* per al parlant no especialitzat, en aquesta *Guia* utilitzarem preferentment la denominació *parlars* per a referir-nos a la variació geogràfica.

El valencià té una entitat ben definida dins del conjunt de parlars que científicament rep el nom de *llengua catalana*, atès que el seu lloc d'origen se situa en terres de Catalunya. Una tal circumstància no està, tanmateix, renyida amb el fet que s'hagen produït desenvolupaments lingüístics peculiars en els diversos territoris que conformen l'actual àmbit geogràfic de la llengua. Estructuralment, la llengua catalana s'ha manifestat des d'èpoques molt reculades migpartida en dos grans bloc dialectals: l'occidental (amb les varietats valenciana i nord-occidental) i l'oriental (amb les varietats central, septentrional i baleàrica).

La denominació *valencià* té una llarga tradició, basada en motius històrics i sociolingüístics, però no ens ha de fer oblidar que, des del punt de vista de la descripció lingüística, el valencià no és sinó una de les grans formes que adopta la llengua catalana. No s'han d'entendre, doncs, com a termes excloents: parlar valencià és una manera de parlar català i, en principi, no parla català millor un barceloní que un castellonenc.

Les valoracions sobre les llengües, tan naturals com les que es fan sobre les persones o les ideologies, no haurien de traspasar les fronteres dels comentaris informals. L'escola té un paper fonamental en la tasca d'evitar prejudicis i malentesos, que sovint creen actituds negatives i perjudiquen l'ús de la llengua que s'hi veu afectada. De fet, la valoració més o menys tendenciosa en el terreny de les llengües és un dels instruments més usats pels que volen exercir una pressió o poder sobre un grup humà i per aquells que, conscientment o no, afavoreixen els processos de substitució lingüística.

1.2 VARIACIÓ I ESTÀNDARD

La variació de què hem parlat en l'apartat anterior és espontània; es produeix de manera natural, sense intervenció conscient i reguladora de l'home. Aquesta variació constitueix la riquesa de la llengua, però, alhora, genera problemes pràctics per a certes funcions com l'escriptura, l'ensenyament o la comunicació mediàtica. És difícil imaginar una situació en què algú que vol aprendre una segona llengua haja de memoritzar una llista de sis possibilitats diferents per a cada qüestió, segons en quin lloc es troba. És una evidència que una llengua

necessita unes normes comunes per a poder ser usada en totes les funcions que demana la societat actual. Una llengua que no té unes normes comunes només pot ser usada en l'àmbit familiar i això, a la llarga, i especialment en una societat industrialitzada, implica la seua desaparició: els parlants que no troben una varietat adequada als àmbits no familiars –un estàndard– dins de la mateixa llengua, la busquen en una altra llengua i aquesta esdevé una candidata òptima per a substituir aquella.

L'única manera d'evitar el risc esmentat és l'*estandardització*, és a dir, la creació, la difusió i l'acceptació per part dels parlants d'un model referencial de llengua que denominem *estàndard*. L'estàndard és una varietat lingüística no espontània: es basa en un model lingüístic proposat per una autoritat lingüística reconeguda i es fixa a partir de l'ús formal, en especial el de persones que tenen una projecció d'abast ampli, com escriptors, polítics, periodistes, etc. Es tracta d'un model de referència que serveix a tots els membres d'una comunitat lingüística per a comunicar-se en els àmbits formals.

En els àmbits no formals, que coincideixen sobretot amb aquells on s'utilitza el col·loquial, no cal un acord explícit: a casa, amb els amics, en situacions quotidianes com comprar al mercat, cada grup té unes normes lingüístiques més o menys variables que no necessiten ser compartides per un grup ampli de persones. No és aquest el cas dels àmbits formals, en els quals cal un acord en les formes que s'utilitzen per a facilitar la comunicació entre persones de molt diversa procedència. Si fem una conferència sobre l'economia de la Unió Europea, escrivim una novel·la, fem una classe o presentem un telenotícies, hem de modificar la nostra manera de parlar per adequar-nos a una situació comunicativa d'abast més ampli que les quotidianes: el tema és més especialitzat, el grau de formalitat és major, el canal pot ser oral o escrit i la relació entre els interlocutors és més distant. Necessitem una varietat supradialectal que s'adapte a les particularitats dels usos formals.

Atesa aquesta funció, l'estàndard ha d'intentar incorporar els aspectes comuns de les diferents varietats de la llengua i excloure'n els diferencials. En el cas que calga fer una tria entre diferents possibilitats, ha de seleccionar aquella o aquelles més genuïnes, més generals o de més tradició.

Per a evitar equívocs respecte a l'estàndard, convé precisar:

a) *L'estàndard no substitueix la varietat pròpia de cada parlant.* Qualsevol parlant culte, a més de conèixer la seua varietat (geogràfica, històrica i social), que és la que utilitza habitualment en àmbits no formals, ha de dominar l'estàndard i ha de ser capaç de reconèixer varietats dialectals diferents de la pròpia. La varietat pròpia s'adquireix de manera natural en els àmbits familiar i social.

L'estàndard, en canvi, s'aprén fonamentalment a l'escola i als mitjans de comunicació de massa, sobretot els orals. Entre els coneixements d'un parlant escolaritzat cal que hi haja els continguts i els procediments necessaris per a saber quan convé triar la varietat familiar –associada amb el col·loquial– i quan l'estàndard, d'acord amb el menor o major grau de formalitat de la situació comunicativa. L'escola és, doncs, el pilar bàsic –tot i que no l'únic– en què recolza l'aprenentatge de l'estàndard i el coneixement d'altres varietats de la llengua diferents de la pròpia. Aquest coneixement té un caràcter *passiu*, ja que, en principi, els parlants no necessitem usar altres varietats no formals.

b) *L'estàndard no és monolític.* Els conceptes d'*estàndard* (usos formals en general) i de *col·loquial* (usos no formals) no deixen de ser unes abstraccions. En tots dos casos, es tracta d'una gradació de formes i usos que ens permet seleccionar pronúncies, paraules i construccions per tal d'adequar-nos a la situació comunicativa i a la nostra intenció. Així, en una pel·lícula o un programa d'entreteniment s'usarà un estàndard més acostat al col·loquial que en un debat parlamentari, on el grau de formalitat és sens dubte major. Per això, a vegades diferenciem dins de l'estàndard opcions més formals al costat d'opcions menys formals.

c) *L'estàndard és unitari però no necessàriament uniforme en tot l'àmbit lingüístic.* En el cas concret de la llengua catalana, com en altres llengües, l'estàndard incorpora, en major o menor mesura, diferències relatives als grans blocs geogràfics que constitueixen la llengua. Així, se sol parlar de *varietats de l'estàndard* per a donar compte de la variació que es produeix en les grans zones geogràfiques o administratives d'una llengua. Aquestes diferències solen ser més evidents i cridaneres en el nivell fonètic i en el lèxic, i menys en el morfosintàctic. Considerar que una persona no parla la mateixa llengua que nosaltres perquè pronuncia el mateix d'una altra manera o utilitza paraules distintes per a certs objectes és sovint fruit de la manca d'informació.

En concret, l'estàndard català s'ha definit com a policèntric i composicional:

a) És policèntric perquè s'ha elaborat a partir de les grans varietats administratives de la llengua, bàsicament del català central, del valencià i del mallorquí. Un cas particular presenta l'estàndard nord-occidental, ja que, si bé fonèticament s'agrupa amb el valencià, tendeix en la major part dels trets morfològics a adoptar el central.

b) És composicional, atès que els trets comuns de l'estàndard intenten recollir aportacions d'aquestes grans varietats i no sols d'una, la central, com es tendeix

a pensar. I és ben sabut que l'ortografia, un dels aspectes que té un valor més simbòlic i que més problemes crea en l'ensenyament, es correspon més amb el valencià que amb cap altra varietat.

En conclusió, l'estàndard és indispensable en una societat industrial perquè la llengua pugua usar-se en tots els àmbits comunicatius i pugua tenir continuïtat i, per tant, és imprescindible per a la normalitat cultural d'una comunitat lingüística moderna.

1.3 ESTÀNDARD, NORMA I CORRECCIÓ

L'estàndard recolza en la *norma*, un conjunt de regles fonètiques i ortogràfiques, morfosintàctiques i lèxiques que se sancionen com a vàlides per als usos formals. Es tracta d'un model gramatical de referència que es complementa amb normes d'ús que ens permeten adaptar-nos a les diferents situacions comunicatives formals, des de les més neutres (com comentar un esdeveniment social en la ràdio, en un diari o en un telenotícies) fins a les més marcades (com defensar una tesi doctoral).

Per a tenir una norma apta, cal sistematitzar i simplificar la variació lingüística reduint-la al mínim indispensable. Així, respecte a la llengua espontània o no formal (suma de totes les varietats geogràfiques), la normativa considera no acceptables o no recomanables:

a) les paraules i construccions de la llengua no formal que provenen d'altres llengües (és a dir, aquelles que són fruit d'una interferència d'una altra llengua) i han substituït paraules i construccions genuïnes;

b) les formes que tenen un àmbit d'ús restringit a un grup social o geogràfic, en favor de formes més generals.

En el primer cas, és evident que la normativa separa formes correctes de formes incorrectes; per exemple, l'ús de la perífrasi d'obligació *tenir que* per *haver de*. En el segon cas, no és així: totes les formes són correctes, però es diferencien aquelles que són adequades als registres formals de les que no s'adeqüen a aquests registres. Per exemple, la forma *detràs* s'usava en la llengua antiga i, en l'actualitat, se sent en algunes comarques del valencià septentrional; tanmateix, com a forma no general i sense tradició literària, no es considera adequada als registres formals. Un cas diferent és el del doblet *seua / seva*: el possessiu *seua* és usat de manera general en tot el valencià i també té vitalitat en altres parlars, per això la normativa general incorpora les dues variants del possessiu (*seua* i *seva*).

La norma és clarament una convenció social que selecciona unes formes entre un conjunt més ampli de possibilitats. Les propostes normatives s'apliquen als àmbits d'ús formals, on tenen un camp de proves natural i acaben de completar-se a través de l'ús, per tal d'adaptar-se a les necessitats dels parlants.

Els parlants nadius de la llengua i els que la volen aprendre necessiten normes lingüístiques que els puguen servir de referència i els descarreguen de la responsabilitat d'haver de decidir entre formes alternatives, sovint igualment vàlides en els seus contextos no formals respectius.

2. DESTINATARIS

Aquesta *Guia* va adreçada bàsicament a totes aquelles persones que s'interessen pels aspectes d'ús formal del valencià i, molt especialment, als ensenyants o als futurs ensenyants.

Ja hem dit en diverses ocasions que l'escola, i el sistema educatiu en general, té un paper fonamental en l'ensenyament de l'estàndard i de la norma, vist que no les aprenem (o almenys no les aprenem totalment) en un entorn familiar.

a) *Què cal ensenyar?* En el cas dels valencianoparlants, els alumnes arriben a les aules amb un coneixement de la seua varietat geogràfica i cal que desenvolupen progressivament l'ús oral i escrit de l'estàndard en la varietat corresponent (en el nostre cas, la valenciana) i el coneixement passiu de les altres varietats de l'estàndard.

En el cas dels castellanoparlants, el sistema educatiu haurà de facilitar que es familiaritzen també amb la llengua col·loquial del seu entorn pròxim, però sempre tenint en compte que la prioritat és l'aprenentatge de l'estàndard. L'escola no sols hauria d'estimular les actituds que els predisposen a comunicar-se en valencià, sinó també facilitar als alumnes els recursos perquè coneguen l'estàndard i puguen aprendre el col·loquial de la zona on viuen en el seu context natural.

b) *La llengua de l'alumne i la llengua del professor.* Les teories més modernes sobre l'ensenyament remarquen que cal partir dels coneixements dels alumnes. En el cas de l'àrea de llengua, això implica que hem de partir del nivell de llengua que parla habitualment l'alumne, un nivell que, lògicament, correspon al col·loquial, quan ensenyem una llengua materna. Aquesta idea no s'ha d'interpretar en el sentit que el professor ha de parlar com l'alumne; es tractaria d'una simplificació amb efectes molt negatius. El professor és un model de referència lingüística bàsic, sovint l'únic que es té. Així doncs, el professor s'ha d'esforçar per usar a l'aula l'estàndard, de manera tan flexible i tan plena de matisos com

es vulga, però diferenciat de la manera com s'expressa en àmbits no formals. La progressió de l'alumne haurà de ser una aproximació paulatina al model que presenten, entre altres, els textos formals (com ara els llibres) i el professor. Així, el professor haurà de pautar el grau d'exigència en l'adequació a la norma de l'alumne segons el nivell d'ensenyament en què es troba i els objectius que es volen aconseguir.

És també una idea prou fonamentada en l'ensenyament de la gramàtica, i en concret de la normativa, que l'aprenentatge no es fa exclusivament –potser tampoc prioritàriament– per la memorització de normes i excepcions; hi intervé la imitació de models d'ús culte. Els xiquets són especialment porosos als models i, per això, l'ensenyament indirecte de la normativa, a través d'un ús estàndard de la llengua, pot ser tan important o més que la quantitat d'hores que es dediquen a fer exercicis que treballen la correcció lingüística. El paper del professorat (i no només del professorat de llengua, és clar) hi esdevé clau.

c) *Com s'ha d'ensenyar la normativa?* S'ha d'intentar mostrar la normativa, no com una imposició que retalla les nostres possibilitats expressives i converteix en incorrectes algunes de les formes que habitualment diem o sentim, sinó com un ajut, una necessitat de la comunicació, en el sentit que ja hem explicat abans. És important que no aparega com una llista de regles i excepcions que fan la llengua difícil. Totes les llengües tenen normativa, però, quan es desenvolupen i s'usen normalment, la norma s'aprén com un fet natural i ningú no sent que atempta contra l'expressió «lliure», ja que és una convenció social compartida per tal de facilitar la intercomunicació. El rebuig explícit o implícit d'aquesta convenció amaga sovint, en el cas de les llengües minoritzades com la nostra, actituds negatives envers la llengua que s'aprén.

És cabdal reduir tant com siga possible el maniqueisme dels conceptes de *correcte / incorrecte*. Davant d'un problema normatiu, podem prendre decisions diferents de les que inclouen les gramàtiques. Conèixer realment una llengua implica aquesta capacitat d'activar solucions, a vegades imaginatives, per resoldre problemes d'expressió; però, fins a arribar a aquest nivell de domini, la normativa és un bon punt de suport. No sempre hi ha «la solució» a un problema; sovint disposem de diferents solucions correctes, unes de més adequades que unes altres en un context comunicatiu específic.

La idea d'adequació al context ha de ser primordial en l'ensenyament: escriure sense accents pot ser adequat quan es tracta d'un correu electrònic (si el fet de posar accents implica que el missatge arriba distorsionat i és difícilment llegible), però és del tot inadequat en un ús formal, com una redacció de classe (a banda de les conseqüències que pot comportar). Així, no s'ha d'oposar norma i ús: la norma es complementa amb l'ús formal de la llengua i demana el reconeixement

dels usos no formals. Aquests, pel fet de ser informals, no s'han de bandejar o desprestigiar; tanmateix, s'han de delimitar dels usos formals i saber triar entre els uns i els altres segons les situacions comunicatives.

d) *L'oral i l'escrit.* No podem oblidar que el grau de formalitat i d'homogeneïtat de l'estàndard es veu afectat pel canal, oral o escrit, que usem. L'oral és generalment més pròxim al col·loquial que l'escrit, tant pel pes que hi tenen les diferències de pronúncia com per la sintaxi que caracteritza l'oral en contrast amb l'escrit. Aquesta diversitat està condicionada pel fet que la llengua materna s'adquireix oralment, mentre que l'oral formal i l'escrit s'aprenen, en general, dins del sistema educatiu.

L'auge dels mitjans de comunicació oral ha provocat una necessitat de definir un estàndard oral, convergent però diferenciat de l'escrit. És un fet comprovable que la tradició gramatical es basa en l'escrit; per això hem d'esforçar-nos per completar les referències normatives tenint en compte les particularitats vinculades a l'oralitat.

e) *La comunicació interdialectal.* La *Guia* també té la funció de donar a conèixer les característiques pròpies del valencià formal, sovint poc conegudes pels parlants d'altres zones. No oblidem que el desconeixement és font d'actituds negatives i, per passiva, les actituds positives es fomenten amb el coneixement i l'acceptació de la diferència.

3. ESTRUCTURA

La *Guia* s'estructura en dues parts, que hem intitulat *Aspectes gramaticals* i *Aspectes lèxics*, distribuïdes en dos volums. En el cas de la primera part, els materials s'han dividit en tres blocs: Ortografia i pronúncia, Flexió i conjugació, i Morfosintaxi. En la segona part, s'ha optat fonamentalment per donar una informació detallada sobre la concurrència de sinònims geogràfics i unes orientacions sobre les tries més adequades per a l'estàndard.

Ja hem dit que la proposta que presentem s'adreça bàsicament al sistema educatiu valencià. Hi hem seleccionat, per tant, aquells aspectes que solen provocar més dubtes en l'ensenyament i en l'ús de l'estàndard, i hem intentat explicar-los de la manera més clara i coherent possible, fugint del recurs a l'excepció i de la repetició mimètica del que es troba en algunes gramàtiques, llibres d'estil i diccionaris d'ús.

ASPECTES GRAMMATICALS

I

INTRODUCCIÓ

1. OBJECTIUS ESPECÍFICS I ABAST DE L'OBRA

Atés el caràcter de guia que té aquesta obra, ens hem centrat en les principals qüestions complexes o problemàtiques per a l'usuari valencià. Hem partit de la descripció del valencià i dels aspectes més rellevants que tenen a veure amb el seu ús formal, però sempre en el context general de la llengua catalana i sense bandejar totalment els aspectes que afecten les altres grans varietats de l'estàndard. No es tracta d'una gramàtica, que segueix pas a pas tots els nivells d'anàlisi i tots els aspectes, sinó d'una selecció de punts que solen plantejar dubtes en l'ús formal.

El nostre model de referència són les gramàtiques valencianes i les catalanes, en general, i un bon nombre d'estudis lingüístics realitzats durant els darrers anys (vegeu les referències que oferim a la fi d'aquest apartat). A més, hem tingut en compte els usos que s'han anat fixant al llarg d'aquests anys en l'ús culte del valencià, ja que és aquest i no altre l'àmbit d'aplicació d'aquestes propostes. Pretenem donar a conèixer una varietat de la llengua rica, genuïna, flexible i apta per als usos formals, en què es puga parlar de les festes, els esports o la física nuclear i que servisca de referència als parlants del valencià i als que el vulguen aprendre. Ens hem inspirat, per tant, en els criteris que explicita l'*Informe sobre la llengua del País Valencià* (1978), aprovat per la Facultat de Filologia de la Universitat de València i assumit per totes les universitats valencianes amb estudis de Filologia.

Vist l'objectiu general enunciat, assenyalem ara quins són els nostres objectius específics:

a) Identificar i descriure aquells aspectes de la gramàtica (fonètica i ortografia, morfologia i sintaxi) que solen provocar més dubtes en l'ensenyament i en l'ús del valencià formal.

b) Explicar els aspectes seleccionats de la manera més clara, simple i coherent possible, evitant, sempre que hem pogut, deixar solucions sense justificació (excepcions) i repetir mimèticament els continguts i les explicacions que es poden trobar en altres obres d'orientació normativa.

c) Donar a conèixer als parlants d'altres zones del domini les característiques pròpies de la varietat valenciana de l'estàndard, concebudes des d'una perspectiva global i integradora, això és, tenint en compte la resta de parlars catalans.

Com a guia d'usos que és, no s'ha d'equiparar a una gramàtica ni en el contingut ni en la forma. No es tracta d'una descripció exhaustiva de la gramàtica valenciana, sinó d'una selecció dels aspectes més rellevants per als usos formals. Com ja hem indicat, s'ha realitzat una selecció de continguts en ocasions molt gran, a fi de crear una obra pràctica i d'unes dimensions i un nivell de complexitat mitjans. Els aspectes que no hi apareixen reflectits o desenvolupats, la major part de vegades es poden trobar en altres obres de referència (diccionaris, gramàtiques i llibres d'estil).

D'altra banda, les explicacions que es donen no s'han de considerar com una descripció completa del sistema gramatical ni com una valoració dels usos lingüístics en general, sinó només dels usos formals. Per aquest motiu, en l'exposició, insistim en la distinció entre usos formals i no formals, segons el grau d'adequació a unes situacions comunicatives que, a grans trets, es defineixen pel tema (especialitzat o quotidià), el canal (escrit o oral) i la relació entre els interlocutors (distant o familiar). Així, els aspectes descrits solen qualificar-se com a acceptables o com a no acceptables o no recomanables en els àmbits formals. En el cas de dues o més variants acceptables, generalment s'indica quina és la preferible en els usos formals. Gràficament, ho hem marcat utilitzant la barra (/); l'ordre de presentació de les formes és, en general, significatiu: el primer element sol correspondre al que es considera preferible en els usos formals del valencià.

Les solucions presentades s'han pres tenint en compte els usos més genuïns que es mantenen en els parlars valencians, les *Normes de Castelló* (1932), la normativa catalana general acceptada universalment, l'aportació de les gramàtiques valencianes més destacades (especialment les de Carles Salvador, Manuel Sanchis Guarner, Josep Giner i Enric Valor) i els usos formals que s'han anat fixant al llarg d'aquests anys, sobretot a partir de l'obra dels escriptors valencians més prestigiosos.

2. CARACTERÍSTIQUES DE L'EXPOSICIÓ

En general, hem seguit uns criteris comuns en l'exposició, per tal d'adequar-nos als objectius de la *Guia* i al lector general a què s'adreça:

a) S'ha intentat reduir al mínim indispensable la teorització i la descripció d'aspectes no rellevants al tema que es tracta. La teoria fonamenta l'exposició,

però no és l'objectiu que es persegueix. En alguns casos, tanmateix, s'incorporen definicions d'alguns termes per a assegurar una bona comprensió del tema que es desenvolupa.

b) En general, s'ha procedit presentant les formes valencianes del tema en qüestió i, tot seguit, s'han presentat les remarques d'ús formal relatives a casos en què s'observen dubtes, vacil·lacions o errors dels usuaris ja familiaritzats amb l'estàndard.

c) L'explicació general va sovint acompanyada d'informacions de caràcter històric, de variació geogràfica (usos comuns o diferencials en altres parlars) o que complementen la informació amb aspectes més específics. Aquesta mena d'informació ajuda l'usuari i sobretot l'ensenyant quan ha de justificar les solucions adoptades. Sovint aquestes explicacions es presenten en una lletra més menuda, la qual cosa permet dos tipus de lectura de la *Guia*: la general i la detallada.

d) L'exemplificació, els quadres i els esquemes tenen l'objectiu de facilitar la comprensió de les explicacions, que a vegades no són fàcils d'expressar en paraules planeres. Tot i que, en algunes ocasions, contribueixen a simplificar una realitat molt complexa, són de gran utilitat per a entendre ràpidament els aspectes fonamentals.

Malgrat aquests criteris generals, cal tenir en compte que cada nivell d'anàlisi (fonètica i ortografia, morfologia flexiva i morfosintaxi) té una naturalesa diferenciada, per la qual cosa el lector trobarà a vegades un to i una aplicació distints.

3. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ADLERT, Miquel (1977): *En defensa de la llengua valenciana. Perquè i com s'ha d'escriure la que es parla*, València, Del Cénia al Segura.
- ALCOVER, Antoni Maria / Francesc de B. MOLL (1930-1962): *Diccionari Català-Valencià-Balear*, 10 vols., Palma de Mallorca, Moll.
- ALOMAR, Antoni I. / Joan MELIÀ (1999): *Proposta de model de llengua per a l'escola de les illes Balears*, Mallorca, COFUC / Moll.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1962): *Gramàtica catalana*, 2 vols., Madrid, Gredos.

- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1994): *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- BARBERÀ, Jeremies *et alii* (1979): *Curs de gramàtica normativa per a ús dels valencians*, pròleg de M. Sanchis Guarner, 3 vols., València, Universitat de València.
- BIBILONI, Gabriel (1997): *Llengua estàndard i variació lingüística*, València, 3i4.
- BONET, Sebastià (2000): *Les gramàtiques normatives valencianes i balears del segle XX*, València, Universitat de València.
- CASANOVA, Emili (1988): «El valenciano dentro del diasistema lingüístico catalán», *Revista de Filología Románica*, III, pp. 35-46.
- COLOMINA, Jordi (1985): *L'alacantí. Un estudi sobre la variació lingüística*, Alacant, Diputació.
- (1991): *El valencià de la Marina Baixa*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.
- (1995): *Els valencians i la llengua normativa*, Alacant, Institut Juan Gil-Albert.
- COLOMINA, Jordi (dir.) (1998): *Atlas lingüístic de la Comunitat Valenciana*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència [treball d'investigació].
- COLÓN, Germà (1987): *Problemes de la llengua a València i als seus voltants*, València, Universitat de València.
- COROMINES, Joan (1983-1991): *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, 9 vols., Barcelona, Curial / La Caixa.
- CUENCA, Maria Josep (1988-1991): *L'oració composta*, 2 vols., València, Universitat de València.
- Diccionari de la llengua catalana* (1982), Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- FABRA, Pompeu (1912): *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona, Tipografia L'Avenç.
- (1918): *Gramàtica catalana*, Barcelona, Aqua.
- (1956): *Gramàtica catalana*, Barcelona, Teide [5a. ed., 1969].
- GENERALITAT VALENCIANA (1995): *Gramàtica Valenciana*, Alzira, Bromera / Generalitat Valenciana / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- FERRER PASTOR, Francesc / Josep GINER (1956): *Diccionari de la rima*, 2 vols., València, Domènec [2a ed., ampliada i revisada. Pròleg de M. Sanchis Guarner. València, Fermar, 1980].
- FULLANA, Lluís (1915): *Gramàtica elemental de la llengua valenciana*, València, Doménech.
- GIMENO, Lluís (1994): *Estudi lingüístic dels parlars de les comarques del nord de Castelló*, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura.
- GINER, Josep (1998): *Obra filològica (1931-1991)*. Estudi preliminar i edició crítica a cura d'A. Ferrando amb la col·laboració de S. Cortés, València, IIFV / Denes editorial.

- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1992): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. II Morfologia*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- (1995): *Diccionari de la llengua catalana*, Barcelona / Palma de Mallorca / València, 3i4 / Edicions 62 / Moll / Enciclopèdia Catalana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1996): *Documents de la Secció Filològica III*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- (1998³): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. I Fonètica*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- JIMÉNEZ, Jesús (1999): *L'estructura sil·làbica del català*, València / Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- LACREU, Josep (1990): *Manual d'ús de l'estàndard oral*, València, Universitat de València [5a ed. corregida i ampliada, 2000].
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (1999): «El català del País Valencià dels segles XVII i XVIII», *Caplletra*, 27, pp. 167-188.
- MARTINES, Josep (2000a) *El valencià del segle XIX. Estudi lingüístic del «Diccionari valenciano» de Josep Pla i Costa*, Alacant / Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2000b) «Sobre una construcció sintàctica catalana força controvertida (I): “en + infinitiu” temporal al País Valencià», dins Raül-David Martínez i Miquel Àngel Pradilla (eds.): *La lingüística de Pompeu Fabra* (II), Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Universitat Rovira i Virgili, pp. 127-164.
- MESTRES, J. M. *et alii* (1995): *Manual d'estil: la redacció i l'edició de textos*, Barcelona, Eumo.
- MOLLA, Toni (1990): *La llengua dels mitjans de comunicació*, Alzira, Bromera.
- MONTOYA, Brauli (1990): *La interferència lingüística al sud valencià*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.
- PÉREZ MORAGÓN, Francesc (1982): *Les normes de Castelló*, València, Eliseu Climent.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel (1998): *Del llatí al català: morfologia verbal històrica*, València, Universitat de València.
- PITARCH, Vicent (1997): *Curs de gramàtica catalana*, València, Eliseu Climent.
- POLANCO, Lluís (1984): «La normativa al País Valencià. Problemes i perspectives», dins M. T. Cabré *et alii* (eds.): *Problemàtica de la normativa del català. Actes de les Primeres jornades d'estudi de la llengua normativa*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 107-146.
- PRADILLA, M. A. (ed.) (2001): *Societat, llengua i norma. A l'entorn de la normativització de la llengua catalana*, Benicarló, Alambor.
- RAMOS, Joan Rafael (2000): *Ésser, estar i haver-hi en català antic*, València / Barcelona, IIFV / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- RUAIX, Josep (1975): *El català/2*, Moià, J. Ruaix [3a ed. esmenada, 1983].
 — (1988): *El català/3. Lèxic i estilística*, Moià, J. Ruaix.
 — (1989): *Punts conflictius de català. Deu estudis sobre normativa lingüística*, Barcelona, Barcanova.
 — (1994): *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui/1*, Moià, J. Ruaix.
- SALVADOR, Carles (1951): *Gramàtica Valenciana*, València, Lletres Valencianes / Lo Rat Penat [ed. revisada, València, Lo Rat Penat, 1974].
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1950): *Gramàtica Valenciana*, València, Torre [reed. facsímil i estudi a cura d'Antoni Ferrando, Barcelona, Alta Fulla, 1993].
- SANCHO CREMADES, Pelegrí (1995): *La categoria preposicional*, València, Universitat de València.
- SEGURA, Carles (1996): *Estudi lingüístic del parlar d'Alacant*, Alacant, Institut Juan Gil-Albert.
- SOLÀ, Joan (1972-73): *Estudis de sintaxi catalana*, 2 vols., Barcelona, Edicions 62.
 — (1987): *Qüestions controvertides de sintaxi catalana*, Barcelona, Edicions 62.
 — (1990): *Lingüística i normativa*, Barcelona, Empúries.
 — (1994): *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*, Barcelona, Empúries.
 — (1995): *Llibre d'estil de l'Ajuntament de Barcelona*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona.
- TODOLÍ, Júlia (1998): *Els pronoms personals*, València, Universitat de València.
- VALOR, Enric (1977): *Curs mitjà de gramàtica catalana especialment referida al País Valencià*, València, Eliseu Climent [5a ed., 1988].
 — (1979): *Millorem el llenguatge*, 2 vols., València, Eliseu Climent.
 — (1983a): *Temes de correcció lingüística*, València, Eliseu Climent.
 — (1983b): *La flexió verbal*, València, 3i4.
- VENY, Joan (1983⁴): *Els parlars catalans*, Palma de Mallorca, Moll.
 — (2001): *Llengua estàndard i llengua històrica*, València, Universitat de València.

II

ORTOGRAFIA I PRONÚNCIA

1. L'ALFABET

L'alfabet consta de vint-i-sis lletres i té l'ordenació següent:

lletra		nom	exemples
maj.	min.		
A	a	a	Alacant, Antoni, ara, casa, plena
B	b	be	Bunyol, Blai, bé, lloba, calb
C	c	ce	Castelló, Carles, cel, obstacle, suc
D	d	de	Dénia, Dídac, dalt, cada, verd
E	e	e	Elx, Ernest, era, tela, mare
F	f	efa	Forcall, Felip, fum, sofre, baf
G	g	ge	Gandia, Gabriel, gat, gel, regle, fang
H	h	hac	Herbers, Hug, hora, ahir, bah!
I	i	i, i llatina	Ibi, Isidre, iogurt, vida, mai
J	j	jota	la Jana, Josep, joc, enveja, revenja
K	k	ca	Kuwait, karate, folklore, vodka, rock
L	l	ela	Luxemburg, Laura, lent, pala, ple, sol
M	m	ema	Mislata, Miquel, mà, cama, fum
N	n	ena	Nules, Núria, nas, dona, món
O	o	o	l' Olleria, Oliver, oli, poc, carro
P	p	pe	Peníscola, Pere, copa, triple, cap
Q	q	cu	Quatretonda, Quim, adequar, pasqües
R	r	erra	Ròtova, Ricard, redó, cara, por
S	s	essa	Sogorb, Susanna, casa, trist, temps
T	t	te	Teulada, Teresa, tu, fusta, vent
U	u	u	les Useres, Ulisses, unglà, suc, beu
V	v	ve, ve baixa	Vinaròs, Vicent, vi, cova, leitmotiv
W	w	ve doble	Washington, Wagner, watt, whisky, kiwi
X	x	ics	Xaló, Xavier, xocar, examen, esfinx
Y	y	i grega	Nova York, whisky
Z	z	zeta	Zulema, zona, trapezi, esmorzar, bronz

Els noms de les lletres *f, m, n, l, r* i *s* en tot l'àmbit lingüístic, i vius fins al segle XIX, eren: *ef, el, em, en, er* i *es*, respectivament. A partir d'aquesta època s'introduí el costum de pronunciar-les amb una *-e* final que, reanalitzada com a marca de femení, es convertí en *-a*.

Hi ha consonants que es representen gràficament amb més d'una lletra. Es parla, aleshores, de *dígrafs*. Tot seguit s'exemplifiquen els dígrafs més freqüents i s'indiquen els casos en què és possible separar les lletres del dígraf a final de ratlla mitjançant el guionet:

dígraf	exemple	separació gràfica
gu (davant de e o /)	guerxo, guix, orgue,	
ig (a final de mot després de vocal tònica)	fuig, roig, vaig	
ll	llapis, collar, cavall	
ny	nyora, canya, lluny	
qu (davant de e o /)	qui, paquet, coques	
rr	arròs, carro, ferrer	ar-ròs, car-ro, fer-rer
ss	nassos, passar, tassa	nas-sos, pas-sar, tas-sa
tg	fetge, lletges, metge	fet-ge, llet-ges, met-ge
tj	calitja, lletja, pitjor	calit-ja, llet-ja, pit-jor
tx	Txèquia, cotxe, despatx	cot-xe
tz	atzar, atzucac, dotze	at-zar, at-zucac, dot-ze

A les darreries del segle xv, la penetració d'alguns gal·licismes i castellanismes amb el dígraf *ch* introduí aquest dígraf foraster en paraules patrimonials com *xiquet*, grafiat *chiquet*, o *arxiu*, grafiat *archiu*, bé que alternant sempre amb les grafies autòctones, les úniques reconegudes com a pròpies en les Normes de Castelló.

Les vocals i algunes consonants poden dur diacrítics. En aquest cas, es parla de *lletres modificades*. Són lletres modificades:

- a) la *c*, quan fa *ç* (*ce trencada*): *caça, llaç*;
- b) el grup *ll*, quan duu punt volat i fa *l·l* (*ela geminada*): *cel·la, síl·laba*;
- c) les vocals, quan duen accent agut (o tancat), greu (o obert) o dièresi:

accent agut (o tancat)	família, habitació, més, túnel
acent greu (o obert)	mà, pèl, arròs
dièresi	peüc, raïm

2. EL VOCALISME

Les vocals presenten diferències remarcables segons que apareguen en síl·laba tònica o en síl·laba àtona. Tenint en compte el context d'aparició, es parla de vocalisme tònic i de vocalisme àton.

2.1 EL VOCALISME TÒNIC

El sistema vocàlic tònic del valencià consta de 7 vocals diferents:

[i]:	vida, família, Lluïsa
[e]:	prendre, temps, més
[ɛ]:	hivern, cel, sentència
[a]:	pam, mare, àmbit
[ɔ]:	dona, porta, arròs
[o]:	poma, amor, habitació
[u]:	ungla, rúbrica, reüll

Aquest sistema és compartit per la major part dels parlars catalans. El baleàric presenta una vuitena vocal tònica, la neutra [ə], en paraules com ara *cadena* o *cera*.

La majoria dels parlants perceben la distinció entre la *e* oberta ([ɛ]) i la tancada ([e]), i entre la *o* oberta ([ɔ]) i la tancada ([o]) com un tret clarament definidor de la llengua. Un parlant pot usar de manera acurada el lèxic i la gramàtica, però si no estableix una clara distinció entre aquestes vocals, el seu parlar sonarà poc genuí. Tenint en compte la dificultat que implica l'establiment d'aquestes distincions en els nous aprenents de la llengua, convé prestar una atenció especial a aquest tema. A més, cal evitar la pèrdua de l'oposició entre vocals obertes i tancades que també es constata en alguns sectors urbans, sobretot entre els parlants més joves.

2.1.1 La distribució de la *e* oberta i de la *o* oberta

La distribució de les vocals *e* i *o* obertes depén de factors contextuals (el context fònic en què apareixen) i de factors purament lèxics. En el cas de la *o* oberta predominen els factors lèxics i resulta, per tant, difícil fer generalitzacions que no presenten contraexemples.

Els contextos més usals en què apareix la *e* oberta en valencià són els següents:

context		exemples	remarques
En mots que tenen una <i>i</i> o una <i>u</i> en la síl·laba següent (generalment mots cultes)		col·legi, exèrcit, èxit, incendi, inèdit, neci, obsequi, misteri, ciència, innocència, paciència; cèl·lula, fècula, ingenu, molècula, perpetu, pèrdua	<i>però no en</i> Dénia, església, sépia, séquia i sènia
Davant de	-/simple o geminada	arrel, cel, gel, melsa, tela; cel·la, novel·la	<i>però no en</i> feltre, delta, selva
	-rr-	esquerra, ferro, gerra, guerra, serra, terra	
	-r- seguida de consonant no labial ni velar	cert, gerd, perdre, perla, hivern, verd, vèrtex, dispers, perxa	
En la majoria dels mots esdrúixols i dels mots cultes		anècdota, èxtasi, gènesi, gènere; pètal, telègraf, recte, verb	<i>però no en</i> llémena, tèmposes, <i>ni els</i> femenins, cérvola, feréstega, llépola
En alguns mots amb el diftong <i>eu</i>		deu, fideu, peu, preu, museu	
En alguns mots amb el grup -ndr-		cendra, divendres, gendre, tendre	
Altres		<i>els noms propis</i> Josep, Vicent <i>o el numeral</i> set	

Els contextos més usals en què apareix la *o* oberta en valencià són els que s'indiquen tot seguit:

context	exemples	remarques	
En mots que tenen una <i>i</i> o una <i>u</i> en la síl·laba següent (generalment mots cultes)	Antoni, bibliòfil, custòdia, elogi, lògica; còmput, cònjuge, Corpus, mòdul	<i>però no en fórmula</i>	
Quan forma diftong decreixent	Alcoi, boira, heroi, bou, dijous, nou, ou, prou, <i>en les formes amb accent en el radical dels verbs</i> cloure, coure, moure, ploure	<i>però no en les formes verbals</i> sou, fou, <i>i mots com</i> jou, pou, tou	
En la majoria dels mots esdrúixols i dels mots cultes	còmode, nòmada, òrfena, pròrroga, anòmala, autònom, hidrogen, pròleg	<i>però no en</i> pólvora, tómbola, tórtora; estómac, furúncol; dogma, forma	
En els pronoms neutres i en els monosíl·labs acabats en <i>-o</i>	açò, això i allò; bo, do, pro, so, to, tro	<i>però no en no i, amb variació entre parlars,</i> en jo	
En alguns mots acabats en <i>-os</i> i <i>-osa</i>	arròs, cos, espòs, gros, os, repòs, terròs, tros; cosa, nosa, rosa		
En alguns mots en què la vocal està seguida d'un grup consonàntic amb <i>r</i> o <i>l</i>	amorf, cobra, corda, força, forja, orfe, mort, port, porta, moble, poble, record, <i>les formes amb accent en el radical de verbs com ara</i> obrir (obri), omplir (ompli), dormir (dorm), etc.		
En alguns mots acabats en les terminacions	<i>-oc, -oca</i>	albercoc, foc, groc, lloca, oca, roca, xoc	<i>però no en</i> boc, boca
	<i>-ofa</i>	carxofa, estrofa	
	<i>-oig, -oja</i>	boig, roig, boja, roja	<i>però no en</i> estoig
	<i>-ol, -ola</i>	bunyol, consol, dol, escola, pistola, cassola, escarola, sola, vol	<i>però no en</i> gola, bola, cola
	<i>-ossa</i>	brossa, crossa	<i>però no en</i> bossa, gossa, ossa, rossa
	<i>-ost, -osta</i>	cost, impost, pressupost, rebost, costa, posta	<i>però no en</i> agost, congost, most, llagosta
	<i>-ot, -ota</i>	clot, dot, got, ninot, cabota, granota, nota, pilota, pota	<i>però no en</i> bot, brot, mot, nebot, tot
En altres mots, molts dels quals són monosíl·labs o tenen l'accent en la primera síl·laba	cor, dona, flor, nota, prova, plor, rosa, roda, <i>o en les formes amb accent en el radical de verbs com ara</i> constar (consta), llogar (lloga), robar (roba), tocar (toca), trobar (troba), volar (vola), etc.		

En certs casos es produeixen vacil·lacions pel que fa a l'ús de la *o* oberta i tancada:

- a) A causa de l'existència de formes amb la *o* del diftong *ou* tancada i oberta (vg. el segon context del quadre anterior), en alguns parlars s'ha tendit a generalitzar les formes amb *o* tancada (sobretot en el valencià septentrional) i en altres les formes amb *o* oberta en casos com *jou*, *pou*, *tou*. Donada la variació entre els parlars, en els registres formals és preferible la distinció entre les dues vocals d'acord amb la distribució apuntada en el quadre.
- b) Per imitació dels mots delimitats en l'últim apartat del quadre anterior, hi ha una sèrie de mots cultes amb *o* tancada en la primera síl·laba que tendeixen a pronunciar-se amb *o* oberta en alguns parlars. Es tracta de mots com ara *vot* (notem les formes verbals *vote*, *votes...* amb *o* tancada), *mot* i *corts*. Tractant-se de cultismes, són igualment acceptables les dues pronúncies.

2.1.2 Diferències dialectals en la distribució de la *e* tònica

La *e* tancada del llatí vulgar ha tingut evolucions diferents en els dos grans blocs dialectals del català: en els parlars occidentals, la vocal s'ha mantingut sense alterar el timbre; en els parlars orientals, en canvi, aquesta vocal ha modificat el timbre i s'ha convertit en la vocal oberta [ɛ], a excepció de la major part del baleàric, que l'articula com a neutra [ə]. A causa d'aquesta evolució, la *e* tònica presenta diferències territorials en mots com ara *cadena*, *cera*, *francés* (o *francès*) i *meréixer* (o *merèixer*). Notem, a més, que aquestes diferències de pronunciació poden quedar reflectides gràficament, com mostren els dos darrers exemples apuntats.

Els casos més generals en què les diferències de pronunciació de la *e* poden tenir repercussions gràfiques són els següents:

- a) Els mots amb la terminacions *-es* de gentilicis (com *anglès* / *anglès*, *francés* / *francès*), participis (com *admès* / *admès*, *compromès* / *compromès*) i adjectius (com *cortès* / *cortès*).
- b) Els numerals ordinals acabats en *e* tònica (*cinqué* / *cinquè*, *sisé* / *sisè*).
- c) La terminació *-en* de la tercera persona del plural del present d'indicatiu d'alguns verbs de la II conjugació (*aprén* / *aprèn*, *comprén* / *comprèn*, *depén* / *depèn*), excepte en els casos en què aquesta terminació està precedida de la consonant *t* i *c*, en què es pronuncia amb *e* tancada en tots els parlars (*atén*, *entén*, *pretén*, *encén*).
- d) Els infinitius acabats en *-eixer* (*conéixer* / *conèixer*, *meréixer* / *merèixer*, *paréixer* / *parèixer*... però únicament *créixer*) i *-encer* (*véncer* / *vèncer*, *convéncer* / *convèncer*).
- e) La segona i la tercera persona del plural dels imperfets d'indicatiu amb accent en el radical: *fèiem* / *fèiem*, *fèieu* / *fèieu*.

Tenint en compte la utilitat d'usar una ortografia única per a tot el domini lingüístic, i el fet que les diferències són puntuals i fàcilment sistematitzables, molts escriptors valencians adopten el sistema d'accentuació gràfica de la llengua literària de les Illes Balears i Catalunya en aquells casos en què hi ha diferències

territorials. Aquest sistema, de fet, és el més recomanable en textos que s'adrecen al conjunt del domini lingüístic.

En l'àmbit escolar valencià, amb tot, és preferible adoptar el sistema gràfic d'accentuació que respon a la pronúncia dels parlars occidentals: aquest sistema respon a la parla real i es pot assolir d'una manera fàcil i natural. Excepcionalment, s'usa l'accentuació més generalitzada en dos casos ben delimitats i d'ús freqüent:

- a) en l'interrogatiu i el relatiu tònic *què* (*Què t'ha dit?*, *Per què has vingut?*, *Deixa'm el llibre de què m'has parlat*) i la conjunció *perquè* (*He vingut perquè volia parlar amb tu*);
- b) en el topònim *València* (per analogia amb *presència*, *paciència*, etc.).

2.2 EL VOCALISME ÀTON

El sistema vocàlic es redueix de 7 a 5 vocals en síl·laba àtona, tant en valencià com en nord-occidental. Aquesta reducció es constata fàcilment si es comparen formes verbals conjugades o paraules de la mateixa família en què l'accent recau en síl·labes diferents:

síl·laba tònica	síl·laba àtona
m[í]ra, fam[í]lia	m[i]rar, fam[i]liar
p[é]sa, carr[é]r	p[e]sar, carr[e]ró
g[é]la, m[é]l	g[e]lar, m[e]lós
c[á]nta, c[á]sa	c[a]ntar, c[a]seta
p[ó]sa, s[ó]ca	p[o]sar, s[o]queta
d[ó]na'm, p[ó]ma	d[o]nar, p[o]mera
p[ú]ja, [ú]ngla	p[u]jar, [u]nglot

Com es pot observar en els exemples anteriors, en síl·laba àtona no s'usen les vocals obertes [ɛ] i [ɔ] sinó les paral·leles tancades [e] i [o]. La resta de vocals apareixen tant en síl·laba àtona com en síl·laba tònica.

La reducció vocàlica és major en parlars orientals. En la major part d'aquests parlars, les vocals [ɛ], [e] i [a] es redueixen a la vocal neutra [ə], i les vocals [ɔ] i [o], a la vocal [u].

Les vocals àtones no presenten la mateixa estabilitat fonètica que les tòniques i, en alguns casos, es veuen sotmeses a alteracions en la realització oral. Aquests canvis presenten diferències pel que fa al grau d'acceptabilitat segons el nivell de formalitat:

- a) És acceptable l'obertura de *e* en *a*, pròpia dels parlars valencians i nord-occidentals, que es produeix en síl·laba inicial travada, sobretot en mots que comencen per *en-*, *em-* i *es-* (*encetar*, *emprar*, *estendre*), o en alguns altres com ara *lleuger*, *llençol*, *eixam* o *sencer*. En els registres més formals, amb tot, convé adoptar la pronúncia corresponent a la grafia.
- b) És acceptable el procés d'harmonia vocàlica, típic d'alguns parlars valencians, d'acord amb el qual la vocal final *a* es converteix en *o* o *e* obertes en mots que tenen, respectivament, *o* i *e* obertes en la síl·laba tònica precedent: *pilota*, pronunciat [pilóta] *terra*, pronunciat [tére]. Aquest procés, motivat pel caràcter molt obert de les vocals *o* i *e* obertes, no es dona en tots els parlars valencians ni apareix en els mateixos contextos en els parlars en què es produeix. Tenint en compte aquestes diferències, en els registres més formals és preferible la pronúncia sense harmonia vocàlica.
- d) És acceptable l'articulació com a *e* de la terminació verbal *a* de la tercera persona de certs temps verbals, que es dona en part del valencià i del nord-occidental: *ell* o *ella cant*[e], *ell* o *ella cantav*[e], etc. En els registres més formals, amb tot, convé adoptar la pronúncia corresponent a la grafia.
- e) No és recomanable el tancament de *e* en *i* en contacte amb una consonant palatal, que es tradueix en pronúncies del tipus *gíner* per *gener*, *dijú* per *dejú*, *quixal* per *queixal*, *ixir* per *eixir*.

Una alteració diferent, ara amb repercussions gràfiques, és la que apareix en doblats del tipus *fenoll* / *fonoll*, *redó* / *rodó*. Les primeres formes són les clàssiques i es mantenen en parlars valencians i nord-occidentals; les segones són producte d'una assimilació de la vocal àtona al timbre de la tònica produïda en parlars orientals. Totes dues formes són acceptables en l'àmbit territorial en què són pròpies.

Aquest canvi no és totalment desconegut en valencià, com mostra l'alternança, segons els parlars, entre *ronyó* (o el derivat *ronyonada*) i *renyó* (o *renyonada*).

2.3 ELS HIATS I ELS DIFTONGS. LA DIÈRESI

2.3.1 Els hiats i els diftongs

La successió de dues vocals pertanyents a síl·labes diferents constitueix un *hiat*: *o*(*be*)(*ir*), (*cli*)(*ent*), (*te*)(*a*)*tre*, *i*(*de*)(*a*). Per contra, constitueix un *diftong* la successió, dins d'una mateixa síl·laba, d'una vocal i d'una semivocal: la *i* semivocal ([j]), com en (*rei*)*na*, o la *u* semivocal ([w]), com en (*guar*)*dar*. Els diftongs poden ser creixents o decreixents. Són creixents quan la semivocal precedeix la vocal: *guant*, *iode*; són decreixents quan la vocal precedeix la semivocal: *aire*, *reina*.

	diftong creixent	diftong decreixent	
<i>g</i> o <i>q</i> +	ua: aigua, quatre	ai: mai	au: blau
	üe: llengües, qüestió	ei: reina	eu: peu
	üi: pingüí, adeqüí	oi: almoïna	ou: coure
	uo: paraiguot, quota		uu: duu, lluu
	ui: buit		

Des d'un punt de vista gràfic, és interessant remarcar que s'escriu *q* seguida de la semivocal [w] i *c* seguida de la vocal [u], com mostra la diferència de pronunciació dels mots *quota* ('contribució') i *cuota* ('cua gran'): el primer es pronuncia amb diftong creixent i té dues síl·labes: (*quo*)(*ta*); el segon, en canvi, es pronuncia sense diftong i té tres síl·labes: (*cu*)(*o*)(*ta*). Unes diferències paral·leles s'estableixen entre formes verbals com *adecua* i *evacua*: la primera acaba en diftong i té tres síl·labes: (*a*)(*de*)(*qua*); la segona no acaba en diftong i té quatre síl·labes (*e*)(*va*)(*cu*)(*a*).

També formen diftong creixent la combinació de (*h*)*i* més una vocal pronunciades en la mateixa síl·laba a inici de mot (*iogurt*, *hiena*) i de *i* o *u* en casos com *feia* o *bouet*.

En aquells casos en què una vocal està precedida i seguida d'una semivocal i tots tres elements s'integren en la mateixa síl·laba es parla de *trifongs*: *creieu*, *guaitar*, *adeqüieu*.

Remarques sobre els hiats i els diftongs:

- a) El grup *ui* forma diftong creixent ([wí]) o decreixent ([új]), segons els parlars. En valencià, és predominant el diftong creixent. Un mot com *buit* es pronuncia [bwít] en parlars valencians, i [búj]t, en la resta. Totes dues pronúncies són igualment acceptables.

Les diferències en l'articulació del grup *ui* expliquen els doblats del tipus *huit / vuit* o *hui / avui*. Els primers mots de cada parell comencen amb semivocal i no necessiten el reforç de cap consonant; els segons, precedits de vocal, es van veure reforçats per la consonant *v*. En el cas d'*avui*, la *a* es va afegir per analogia amb altres adverbis de temps (*ahir, abans*). Notem, finalment, que un mot com *avui* no duu accent gràfic pel fet que no acaba en vocal sinó en la semivocal [j].

- b) És acceptable la pronunciació com a semivocal d'una *i* o una *u* seguides de vocal en casos com *València, gràcia, contínua, ingènua, assídues*, però en els registres més formals és preferible la pronúncia sense diftong.

La pronúncia amb diftong és força generalitzada en tot l'àmbit lingüístic, amb independència que, a efectes d'accentuació gràfica, es considere que són mots esdrúixols i, per tant, mots sense diftong. Notem que l'accentuació d'aquest mots permet diferenciar-los d'altres que acaben en *i* tònica seguida de *a*, i que, d'acord amb les regles d'accentuació regulars, no duen accent: *alqueria, vivia*.

- c) No és recomanable la reducció de diftongs a una sola vocal: *pacència* per *paciència*, *coranta* per *quaranta*, *cantitat* per *quantitat*, etc.
- d) No és recomanable la pronunciació del diftong *au* en comptes de *o*, en casos com *aufegar* per *ofegar*, *aulor* per *olor*.

2.3.2 La dièresi

La dièresi (¨) és un signe gràfic que s'usa sobre les lletres *i* i *u*, majúscules o minúscules, i té dues funcions diferents:

- a) En els aplecs *qu-* i *gu-* indica que la *u* sona, seguida de les vocals *i* i *e* (amb les quals forma diftong creixent): *llengües, pingüí, qüestionari, freqüent*.

- b) Precedida de vocal, o precedida i seguida de vocal, indica que la *i* o la *u* no formen diftong: *creïlla*, *veïna*, *reüll*, *Paül*, *Raül*, *conduïa*. Notem les diferències gràfiques i de pronúncia que s'estableixen en casos com els següents:

forma diftong	no forma diftong
(du)(ia)	(con)(du)(i)(a)
(fe)(ia)	(ca)(fe)(i)(na)
(ve)(ia)	(ve)(i)(na)
(peu)	(pe)(üc)

Pel que fa a aquesta segona funció, la dièresi s'estalvia en els casos següents:

- a) Quan la vocal duu accent gràfic: *Lluís* (però *Lluïsa*), *país* (però *països*), *conduïem* (però *conduïa*).
- b) En les formes d'infinitiu, futur, condicional i gerundi de verbs de la III conjugació: *traduir*, *traduiré*, *traduiria*, *traduint* (però *traduïsc*, *traduïsc*, *traduïa*, *traduïres*, *traduïsses*).
- c) En els sufixos *-isme* i *-ista*: *egoïsme*, *dadaïsta* (notem, però, el cas de *proïsme*, amb dièresi perquè *-isme* no és un sufix).
- e) Després d'un prefix: *antiincendis*, *contraindicar*, *reiniciar*, *coincidir*, *reunió* (notem, però, *reüll*, *reïx*, *sobreïx*).
- d) En les terminacions cultes *-us* i *-um*: *pòdium*, *Màrius*.

En certs casos es produeix un contrast entre la pronúncia amb hiat i amb diftong de mots de la mateixa família: *fluïdesa* / *fluid*, *heroïcitat* / *heroi*, *hebraïtzant* / *hebraic*. En el primer mot de cada parella, la seqüència de vocal més *i* és àtona i constitueix un hiat; en el segon, és tònica i forma diftong.

3. EL CONSONANTISME

Les consonants es classifiquen a partir de trets relacionats amb el lloc i amb el mode d'articulació. El lloc d'articulació fa referència al punt on es produeix l'obstrucció o la constricció al pas de l'aire expirat, i permet classificar les consonants en bilabials, labiodentals, dentals, alveolars, palatals i velars. El mode d'articulació fa referència a diversos aspectes de la producció dels sons: d'una banda, al tipus d'impediment a l'aire expirat, d'acord amb el qual les consonants poden ser oclusives, nasals, vibrants, bategants, fricatives, africades i laterals; d'altra banda, a la manera com l'aire passa pel passatge glotal, d'acord amb el qual les consonants es classifiquen en sordes i sonores: són sordes si no hi ha vibració de les cordes vocals, i sonores si hi ha vibració. Aquesta classificació permet designar tècnicament les consonants. Així, la *b* és una consonant bilabial oclusiva sonora.

Tot seguit es reproduïxen les consonants bàsiques. En aquells casos en què una casella conté dues consonants, la de l'esquerra és sorda i la de la dreta, sonora.

		bilabials	labiodentals	dentals	alveolars	palatals	velars
oclusives		p b		t d			k g
nasals		m			n	ɲ	
fricatives			f v		s z	ʃ (ʒ)	
africades					ts dz	tʃ dʒ	
ròtiques	bategants				r		
	vibrants				r		
laterals					l	ʎ	

Heus ací alguns exemples en què s'expliciten les grafies associades a cada consonant:

[p]: pare, cap, dubte, cub	[dz]: dotze, atzucac
[b]: bou, àmbit	[ʃ]: xarop, caixa, feix
[t]: terra, dit, àlgid	[tʃ]: xic, metxa, cartutx, puig
[d]: dit, índex	[dʒ]: metge, lletja, gerani, junt*
[k]: cuc, naufrag, quina, Pasqua, Kant	[l]: laboratori, col
[g]: gat, congre	[ʎ]: llaç, coll
[f]: fum, baf	[r]: cara, pera
[v]: vent, cova, wagnerià	[r]: ram, carro
[s]: son, tassa, ceba, caça	[m]: mà, pam
[z]: zoològic, casa	[n]: nas, son
[ts]: potser, pots, adscriure	[ɲ]: canya, riny

* La *g* i la *j* de mots com *gerani* o *junt* s'articula [dʒ] en valencià però [ʒ] en altres parlars (vg. § II. 3.3.2c). Aquesta consonant sols apareix en valencià com a variant sonoritzada de [ʃ] (vg. § II. 3.3.3a).

3.1 LES CONSONANTS OCLUSIVES

Atenent al punt d'articulació, les consonants oclusives es classifiquen en bilabials ([b, p]), dentals ([d, t]) i velars ([g, k]); atenent al mode, en sordes ([p, t, k]) i sonores ([b, d, g]):

	bilabial	dental	velar
sorda	[p]: pala, pena	[t]: tic, ruta	[k]: cala, pequen
sonora	[b]: bala, bena	[d]: dic, ruda	[g]: gala, peguen

Remarques sobre la pronunciació i la grafia de les consonants oclusives:

- a) En posició final absoluta, les oclusives sonores s'ensordeixen. D'acord amb aquesta pronúncia, en posició final s'escriu en molts casos la consonant sorda, tot i que la consonant sonora apareix en mots relacionats quan es troba seguida de vocal: *llop* (*lloba*), *comprat* (*comprada*), *groc* (*groga*).

Tot seguit s'indiquen els criteris per a la grafia de les consonants oclusives finals en aquells casos en què s'usa la consonant sonora en posició interior de mot (això és, de variants flexives o de mots de la mateixa família):

Consonant sorda	Consonant sonora
En mots aguts, precedida de vocal: <i>llop</i> (<i>lloba</i>), <i>comprat</i> (<i>comprada</i>), <i>groc</i> (<i>groga</i>)	En mots aguts, precedida de consonant: <i>verb</i> (<i>verbal</i>), <i>perd</i> (<i>perdre</i>), <i>llarg</i> (<i>llarga</i>) En mots plans: <i>àrab</i> (<i>Aràbia</i>), <i>àcid</i> (<i>acidesa</i>), <i>nàufraig</i> (<i>naufregar</i>)
Casos especials	
En alguns mots plans acabats en <i>-c</i> : <i>aràbic</i> (<i>aràbiga</i>), <i>fàstic</i> (<i>fastiguejar</i>), <i>ànec</i> (<i>aneguet</i>), <i>espàrrrec</i> (<i>esparreguera</i>)	En alguns mots aguts (sobretot cultismes) acabats en <i>-d</i> i <i>-g</i> : En mots acabats en les terminacions <i>-etud</i> , <i>-itud</i> i <i>-gog</i> : <i>longitud</i> (<i>longitudinal</i>), <i>consuetud</i> (<i>consuetudinari</i>), <i>pedagog</i> (<i>pedagogia</i>). En una sèrie de mots (molts dels quals són noms propis o manlleus): <i>Alfred</i> , <i>Conrad</i> , <i>Cid</i> , <i>David</i> , <i>Sigfrid</i> , <i>Bagdad</i> , <i>Belgrad</i> , <i>Madrid</i> , <i>Valladolid</i> ; <i>fred</i> , <i>iod</i> , <i>sud</i> ; <i>Hug</i> ; <i>bulldog</i> , <i>estrateg</i> , <i>gag</i>
En mots plans que altrament serien homògrafs: <i>bòlit</i> (diferent de <i>bòlid</i>)	En mots aguts que altrament serien homògrafs: <i>culb</i> (diferent de <i>cup</i>), <i>reg</i> (diferent de <i>rec</i>), <i>mag</i> (diferent de <i>mac</i>)

- b) És acceptable l'emudiment de les oclusives a final de mot en grups en què l'oclusiva està precedida d'una nasal o d'una *l* en el cas de *t* i *d* (*pont*, *camp*, *fang*, *malalt*, *molt*, *Eudald*), però és preferible articular-les, tal com es fa en la major part de parlars valencians i baleàrics.

En els parlars en què es produeix l'emudiment, la consonant sol reaparèixer quan va seguida de mot començat per vocal: *sant Antoni*, *sang* i *fetge*.

- c) No és recomanable la caiguda de la *d* intervocàlica i de la *g* precedida de *u*, força generalitzada col·loquialment en valencià; es tracta de pronúncies del tipus *ca'ira* per *cadira*, *vesprà* per *vesprada*; *a'ulla* per *agulla*, *ai'ua* (o *auia*) per *aigua*.

La generalització de la caiguda d'aquestes consonants no es produeix fins al segle XIX. Amb anterioritat a aquesta data, les consonants apareixen sistemàticament, fins i tot en textos col·loquials.

3.2 LES CONSONANTS FRICATIVES LABIODENTALS

Atenent al mode d'articulació, les consonants fricatives labiodentals es classifiquen en sorda ([f]) i sonora ([v]):

sorda	[f]: fel, fan, rafal
sonora	[v]: vel, van, raval

Remarques sobre la pronunciació de la *v*:

- a) En una part important del domini lingüístic, incloent-hi part del valencià, es produeix la pèrdua de la distinció de les consonants *v* i *b*. Amb tot, en valencià, és preferible mantenir la distinció entre les dues consonants, d'acord amb la pronunciació tradicional i majoritària en parlars valencians i baleàrics.
- b) No és recomanable la caiguda de la *v* intervocàlica, que es dona a vegades en la llengua col·loquial, especialment en les terminacions de l'imperfet d'indicatiu dels verbs de la primera conjugació i en alguns mots; això és, pronúncies del tipus *menja'es* per *menjaves*, *menjà'em* per *menjàvem*, *mo'iment* per *moviment*.

3.3 LES CONSONANTS SIBILANTS

Atenent al punt d'articulació, les consonants sibilants es classifiquen en alveolars ([s, z, ts, dz]) i palatals ([ʃ, ʒ, tʃ, dʒ]); atenent al mode d'articulació es classifiquen, d'una banda, en fricatives ([s, z, ʃ, ʒ]) i africades ([ts, dz, tʃ, dʒ]), i, d'una altra, en sordes ([s, ts, ʃ, tʃ]) i sonores ([z, dz, ʒ, dʒ]).

		fricativa	africada
alveolar	sorda	[s]: sopar, caça	[ts]: potser, gots
	sonora	[z]: zero, casa	[dz]: dotze, atzucac
palatal	sorda	[ʃ]: xarop, caixa	[tʃ]: metxa, fuig
	sonora	[ʒ]*	[dʒ]: metge, mitja

* Sobre aquesta consonant, vg. § II. 3.3.2c i II. 3.3.3a.

3.3.1 Les consonants sibilants alveolars

Remarques sobre la pronunciació i la grafia de les consonants alveolars:

- a) Per raons etimològiques, la consonant sonora [z] presenta grafies diferents. Com a norma, s'escriu *s* entre vocals i *z* en posició inicial o precedida de consonant.

s	z
Entre vocals: <i>casa, cosa, cosir, desembre</i>	En posició inicial o precedida de consonant: <i>zebra, zero, zona, colze, donzella, orze, esmorzar</i>
Casos especials	
Precedida de <i>n</i> en els derivats de <i>trans</i> , <i>dins</i> i <i>fons</i> : <i>trànsit, endinsar, enfonsar</i> .	Entre vocals (en alguns manlleus i mots cultes): <i>amazona, bizantí, ozó, trapezi, rizotònic, protozou</i>

La consonant sorda [s] presenta més diversitat gràfica i pot aparèixer representada per *s*, *ss* i *c* (o *ç*). Pel que fa a la distribució de *s* i *ss*, com a norma, s'usa *ss* entre vocals i *s* en la resta de casos.

50

ss	s
Entre vocals: <i>arrossos, discussió, passar, russa, tassa</i>	En la resta de casos: <i>sal, son, ser, festa, pasta, premsa, pals, pots; arròs, cas, pas, rus</i>
Casos especials	
Precedida de consonant en mots amb els prefixos <i>trans-</i> i <i>sots-</i> seguits d'un altre constituent començat per <i>s</i> : <i>sotssecretari, transsonic</i>	Entre vocals, en compostos i mots amb prefixos no acabats en <i>s</i> , com ara <i>a-</i> (amb valor negatiu), <i>bi-</i> , <i>pre-</i> , etc.: <i>ecosistema, dinosaure, psicòsomatic, asimètric, bisexual, presocràtic</i>

Les consonants *c* i *ç* apareixen, per raons etimològiques, en mots procedents del llatí que normalment tenen *c* o *z* en castellà, i *c*, *ç* o *t(i)* en francès i anglès. La *c* s'escriu davant de *e* i *i* (*centre, actí*); la *ç*, davant de les altres vocals i en posició final (*força, cançó, forçut; eficaç, feliç*).

- b) La pronúncia més generalitzada en valencià i en la major part del domini lingüístic del grup *-tz-* pertanyent al sufix *-itz-* és [z]: *normalitzar*,

pronunciat *normali[z]ar*; *organització*, pronunciat *organi[z]ació*. La pronúncia [dz] és pròpia dels registres més formals.

- c) És acceptable la pronúncia [éa] del sufix *-esa* en mots com *vellesa* o *pobresa*, actualment predominant en els parlars valencians. En els registres formals, amb tot, convé evitar la caiguda de la *s*, que en cap cas no ha de tenir repercussió gràfica.

El sufix llatí *-itia* es convertí en *-ea* en mots populars, però en *-esa* en mots amb tractament culte. La major part dels parlars valencians han mantingut les formes amb *-ea*, bé que en alternança amb *-esa* en els parlars septentrionals. En la resta del domini lingüístic, s'han generalitzat les formes amb *-esa*.

- d) No és recomanable la pronunciació sonora de la essa sorda en casos com *impressió*, *comissari*, articulats *impre[z]ió*, *comi[z]ari*.

3.3.2 Les consonants sibilants palatals

Remarques sobre la pronunciació i la grafia de les consonants palatals:

- a) El grup *ix* que apareix en mots com *caixa*, *reixa*, *feix* es pronuncia amb la semivocal [j] en la major part dels parlars valencians, nord-occidentals i en el parlar del Camp de Tarragona. En part del valencià meridional, en el central i en el baleàric, aquest grup es pronuncia sense la semivocal.

No és recomanable la pronunciació com a *s* de la palatal sorda [ʃ], característica d'alguns parlars valencians septentrionals; això és, la pronunciació *cai[s]a* de *caixa* o *pei[s]* de *peix*.

- b) La *x* inicial de mots com *xampany*, *xinés*, *xop* es pronuncia africada ([tʃ]), i sona com la *tx* de *metxa*, en els parlars valencians i nord-occidentals. En els parlars orientals, en canvi, s'articula com a fricativa.

Notem, amb tot, que en valencià la pronunciació és fricativa en alguns mots, la majoria d'origen àrab: *xarop*, *xàrcia* (o *xarxa*), *Xàbia*, *Xàtiva*, *Xeresa*, *Xeraco*, *xeringa*. No és recomanable el reforçament amb *ei* (o *ai*) inicial que es fa col·loquialment en alguns d'aquests mots: *Eixàtiva* per *Xàtiva*, *eixarop* per *xarop*.

- c) La *g* i la *j* de mots com *gent* i *jove* es pronuncia africada ([dʒ]), i sona com la *tg* i la *tj* de *metge* i *mitja*, en la major part del valencià i en alguns parlar nord-occidentals. En la resta del domini lingüístic es pronuncia fricativa ([ʒ]).

En la llengua clàssica les grafies *tg* i *tj* indicaven que la consonant era africada geminada o doble (*me[ddʒ]e*), enfront de les grafies *g* i *j*, que corresponien a l'africada simple o no geminada (*plu[dʒ]a*). En els parlars orientals, s'ha mantingut la distinció, ja que en el primer cas es va produir una desgeminació i en el segon una desafricació. En la major part del valencià i el nord-occidental, en canvi, l'antiga geminada confluí amb la simple. La geminació representada per *tg* (o *tj*) es manté, més o menys marcada, en alguns parlars valencians meridionals. Una resta de l'antiga geminació, però amb dissimilació de consonants, es troba en la pronúncia *llonja* (per *llotja*), practicada per valencians i baleàrics, i *rellonge* (per *rellotge*).

- d) Des d'un punt de vista gràfic, cal tenir en compte que, com a norma, s'escriu *g* i *tg* davant de *e* i *i* (*gener, girar; heretge, heretgia*), i *j* i *tj* davant de les altres vocals (*jaure, joc, just; viatjar, coratjós, corretjut*). Per motius etimològics, també s'escriu *j* davant de *e* en mots amb els grups *-ecc-* i *-ect-* (*objecció, objecte; subjecció, subjecte; etc.*), en una sèrie de noms d'origen hebreu (*Jesús, Jeremies, Jericó, Jehovà, etc.*), en els mots *jerarquia, jeroglífic, Jeroni, jersei, majestat* i en els seus derivats.

Quant a l'ús de *tg* i *tj*, convé remarcar que aquests dígrafs únicament apareixen en posició intervocàlica interior de mot, on alternen amb *g* i *j*, que són les grafies més habituals. Els dígrafs, concretament, s'usen en els contextos següents:

- i) En la terminació *-atge* i en els mots derivats dels que tenen aquesta terminació: *avantatge* (i *avantatjar, avantatjós*), *formatge* (i *formatgeria*), etc. Notem, però, les formes *imaginar* i *imaginació*, derivats cultes de *imatge*.
- ii) En la terminació *-etge* i en els mots derivats dels que tenen aquesta terminació: *fetge, metge, setge* (i *assetjar*), *heretge* (i *heretgia*), etc.
- iii) En els verbs *desitjar, enutjar, espitjar, estotjar, jutjar, petjar, pitjar, rebutjar, trepitjar, sotjar*, i en els mots de la mateixa família (*desitjos, desitjós, jutge, petja, petjada, etc.*).
- iv) En alguns substantius i adjectius d'ús freqüent com ara *botja* ('planta de mata baixa i arrodonida'), *calitja, corretja, fotja, lletja, llotja, mitja, natja, pitjor, platja, rellotge, sutja*, i en els derivats (*lletjor, mitjà, mitger, empitjorar, rellotger, etc.*).

- e) No és recomanable la pronúncia africada del grup *ts* final de mot; per exemple, *tots* pronunciat *to[tʃ]*, *pots* pronunciat *po[tʃ]*.

3.3.3 Altres observacions

Hi ha alguns fenòmens que afecten el conjunt de consonants sibilants:

- a) Totes les consonants sibilants es pronuncien sordes en posició final absoluta però sonores quan el mot següent comença per vocal o per consonant sonora: *case[s]* però *case[z]* *altes* (de *cases*), *fei[s]* però *fei[ʒ]* *de*

llenya (de *feix*), *to*[ts] però *to*[dz] *ahora* (de *tots*), *va*[tʃ] però *va*[dʒ] amb *tu* (de *vaig*).

- b) En el parlar de les comarques centrals valencianes s'ha produït un ensordiment de totes les sibilants sonores. En aquest parlar, per tant, es pronuncien amb [tʃ] mots com ara *metge* i *pluja*, amb [ts] mots com ara *dotze* i *atzucac*, i amb [s] mots com ara *casa* i *zero*. Aquest tipus d'ensordiment, que també es constata en l'actualitat sobretot en grups urbans de certs parlars, no és recomanable en l'estàndard oral.

3.4 LES CONSONANTS LATERALS

Atenent al punt d'articulació, les consonants laterals es classifiquen en alveolar ([l]) i palatal ([ʎ]):

alveolar	[l]: las, cala, col
palatal	[ʎ]: llaç, calla, coll

Remarques sobre la pronunciació de les consonants laterals:

- a) La consonant *l* es pronuncia en alguns contextos amb una ressonància velar ([ɭ]). Aquest tret, molt característic i definidor de tot el domini lingüístic, es produeix per una aproximació del dors de la llengua a la zona velar o faríngia. No és recomanable la pronúncia sense ressonància velar, coincident amb la castellana, en els contextos en què aquesta ressonància és molt marcada.

El grau de velarització és molt marcat en els contextos següents: i) en posició final de síl·laba, sobretot davant de pausa (*sol*, *vol*, *principal*) i de consonant labial i velar (*alba*, *colgar*); ii) en la segona posició d'un grup consonàntic inicial de síl·laba (*pla*, *clar*), i iii) entre les vocals *a*, *o* i *u* (*pala*, *mula*, *sola*).

- b) El grup *tl* que apareix en mots patrimonials com *espatla*, *motle*, *vetlar*, etc. es pronuncia *l* doble o geminada: per exemple, *espatla*, pronunciat *espal·la*. Aquesta pronunciació és pròpia dels parlars valencians, balàrics i de la Catalunya meridional. En la resta de l'àmbit lingüístic, aquests

mots es grafien amb el grup *lll*, d'acord amb la pronunciació amb *ll* doble o geminada: per exemple, *espatlla*, pronunciat *espall·lla*.

En mots cultes com *atles* o *atleta*, el grup *tl* es pronuncia [dl]: *a[dl]es*.

- c) És acceptable la pronunciació no geminada de la grafia *l·l* de mots com ara *novel·la*, *il·lusió*, *gal·la*. En els registres més formals, amb tot, és preferible la geminació.
- d) És acceptable l'emudiment de la *l* en l'indefinit *altre* (i les variants flexives) i en els pronoms *nosaltres* i *vosaltres*, que es dona en una part important del domini lingüístic. En els registres més formals, amb tot, s'ha d'evitar l'emudiment, que en cap cas no ha de tenir repercussió gràfica.
- e) No és recomanable la pronunciació de la [ʎ] com a [j], que es produeix per influència forana; es tracta de pronunciacions del tipus [j]um per *llum*, *pae[j]a* per *paella*, *co[j]* per *coll*.
- f) No és recomanable la palatalització de la *l* inicial que es fa en alguns mots cultes popularitzats, com *lògica*, pronunciat [ʎ]ògica, *lingüística*, pronunciat [ʎ]ingüística.

Aquesta pronunciació, produïda per analogia amb els mots patrimonials com *lluna*, *llaurador* i *llum*, és inexistent en mots cultes no popularitzats (*laboratori*, *latitud*, *localista*, etc.).

3.5 LES CONSONANTS RÒTIQUES

Atenent al mode d'articulació, les consonants ròtiques, o simplement «erres», es classifiquen en bategant ([r]) i vibrant ([r]):

bategant	[r]: mira, para, careta
vibrant	[r]: mirra, parra, carreta

Remarques sobre la pronunciació de les erres:

- a) En la major part del valencià, la *r* final de mot es pronuncia d'acord amb la grafia. Són igualment acceptables tant la pronunciació com l'emudiment d'aquesta *r*, però en el valencià general és preferible la pronunciació, ja que és la solució majoritària.

L'emmudiment de la *r* final s'inicià en contextos en què la *r* estava seguida de la consonant *s*, generalment marca de plural: *cavallers* pronunciat *cavalle[s]*. La pronúncia de la *r* en el singular i l'emmudiment en el plural devia ser general en el segle XV en tots els parlars, fins i tot en els valencians, com s'observa en rimes de l'*Espill* de Jaume Roig. En la major part dels parlars, l'emmudiment s'estengué al singular per analogia del plural; en la major part dels parlars valencians, en canvi, es recuperà la *r* en el plural per analogia del singular. Notem, però, que l'emmudiment de la *r* es manté en mots com *diners*, pronunciat *dine[s]*, segurament pel fet que el singular *diner* era molt poc habitual.

- b) És força generalitzat en tot l'àmbit lingüístic l'emmudiment de la primera *r* de mots com *arbre*, *prendre*, *aprendre*, *reprendre* (i les formes de futur i condicional en el cas dels verbs). La pronunciació de les dues *r*es és pròpia d'una articulació emfàtica.
- c) En alguns parlars, substantius com *cartó*, *murta* o *alfàbega* han segregat una *r* i s'han convertit en *cartró*, *murtra* o *alfàbrega*. Les formes etimològiques, que es mantenen en parlars valencians, nord-occidentals i balearics, són preferibles a les formes amb segregació de *r*.

En el cas del substantiu *orde* (o *ordre*) s'ha produït una especialització semàntica entre la forma etimològica (*orde franciscà*) i la forma amb segregació de *r* (*l'ordre dels mots*, *l'ordre públic*). Amb independència d'aquesta especialització, útil en el llenguatge formal, la forma etimològica *orde* és acceptable en totes les accepcions.

- d) No és recomanable l'emmudiment de la *r* de l'infinitiu en contextos en què està seguit d'un pronom feble, fenomen que es produeix en alguns parlars: *contà-li* per *contar-li*, *portà-li* per *portar-li*.
- e) No és recomanable l'afegiment de la consonant *r* en els infinitius de la II conjugació acabats en *-re* i en algun substantiu amb la mateixa terminació: *vorèr* per *veure* (o *vore*), *caurer* per *caure*, *creurer* per *creure*, *compter* per *compte*.

3.6 LES CONSONANTS NASALS

Atenent al punt d'articulació, les consonants nasals es classifiquen en bilabial ([m]), alveolar ([n]) i palatal ([ɲ]):

bilabial	[m]: cama, prems
alveolar	[n]: cana, prens
palatal	[ɲ]: canya, prenys

Remarques sobre la pronunciació i la grafia de les consonants nasals:

- a) Les grafies *tn* i *tm* es pronuncien amb nasal doble o geminada en mots com *cotna*, *setmana* o *sotmetre*.

En mots cultes com *ètnic* o *vietnamina*, el grup *tn* es pronuncia [dn]; per exemple, *è[dn]ic*.

- b) Els grups consonàntics *gn*, *mn* i *pn* es pronuncien únicament amb *n* quan apareixen en posició inicial de paraules cultes o manllevades del tipus *gnom*, *mnemotècnic* o *pneumàtic*.

Les consonants *m* i *n* no es diferencien davant de consonant labiodental (*f* o *v*), i en aquest context, es realitzen com a labiodental ([ɱ]). En posició interior de mot es grafia *m* o *n* segons els criteris següents:

<i>n</i>	<i>m</i>
Davant de <i>v</i> : <i>canvi</i> , <i>conveni</i> , <i>invent</i>	Davant de <i>f</i> : <i>àmfora</i> , <i>èmfasi</i> , <i>simfonia</i>
<i>Casos especials</i>	
Davant de <i>f</i> : - En els començaments <i>con-</i> , <i>en-</i> i <i>in-</i> : <i>confessar</i> , <i>enfilat</i> , <i>infermer</i> , <i>infraoig</i> - Altres: <i>fanfarró</i>	Davant de <i>v</i> en compostos amb un primer constituent acabat en <i>m</i> : <i>tramvia</i> , <i>circumval·lació</i>

4. L'ACCENT

4.1 L'ACCENT D'INTENSITAT

L'accent d'intensitat pot recaure en una de les tres últimes síl·labes del mot. Tenint en compte la síl·laba accentuada, el mot pot ser agut o oxíton (si l'accent recau en l'última síl·laba), pla o paroxíton (si recau en la penúltima), i esdrúixol o proparoxíton (si recau en l'antepenúltima síl·laba):

mots aguts: *pal*, *contar*, *arròs*

mots plans: *perla*, *àngel*, *cosa*

mots esdrúixols: *àguila*, *pràctiques*, *hipòtesi*

Remarques sobre la posició de l'accent:

- a) En alguns mots cultes i en manlleus, es produeixen a vegades vacil·lacions pel que fa a la posició de l'accent de mot. Convé parar atenció en la posició de l'accent dels mots següents:

mots aguts	futbol, handbol
mots plans	atmosfera, magnetòfon, medul·la, míssil, monòlit, rèptil, termòstat, tèxtil, víking
mots esdrúixols	aurèola, èczema, període

- b) També es produeixen canvis accentuals en determinades formes d'alguns verbs acabats en *-iar*. Cal tenir en compte que verbs com *canviar* o *estudiar* segueixen el mateix patró accentual que verbs com *atiar*, *somiar* o *estalviar*, i es pronuncien amb *i* tònica en les persones 1, 2 i 3 del singular i en la 3 del plural dels presents d'indicatiu i de subjuntiu. No són acceptables, per tant, pronúncies del tipus *jo cànvie*, *tu cànvies...* per *jo canvie*, *tu canvies...*

4.2 L'ACCENT GRÀFIC

L'accent gràfic apareix en la vocal d'algunes síl·labes tòniques i pot ser agut o tancat (´) i greu o obert (`): l'agut indica que es tracta d'una vocal tancada (*é, í, ó, ú*); el greu, que és oberta (*à, è, ò*). L'accent s'usa tant en majúscules com en minúscules de mots polisíl·labs, d'acord amb unes regles ben delimitades. Concretament, s'accentuen:

- a) Els mots aguts acabats en vocal, en vocal més *s*, en *en* i en *in*: *demà*, *Novetlè*, *ací*, *faràs*, *difús*, *arròs*, *pretén*, *Berlín*.

Notem que no duen accent els mots aguts acabats en semivocal: *mengeu*, *avui* (vg. sobre *avui* § II.2.3.1a).

- b) Els mots plans que no acaben en vocal, en vocal més *s*, en *en* ni en *in*: *Àngels*, *cantàveu*, *esfèric*, *polític*, *supòsit*.

Notem que duen accent els mots plans acabats en semivocal: *cantàveu* o *déieu*.

- c) Tots els mots esdrúixols: *Àfrica*, *València*, *cèl·lula*, *clínica*.

4.3 L'ACCENT DIACRÍTIC

L'accent gràfic s'usa també en alguns casos per a diferenciar mots que, altrament, serien homògrafs. Aquest accent, anomenat diacrític, permet diferenciar mots com els següents (llista no exhaustiva):

amb accent diacrític	sense accent diacrític
bé (adverbi)	be (substantiu 'corder')
déu, déus (substantiu)	deu, deus (numeral, verb <i>deure</i>)
dóna, dónes (forma del verb <i>donar</i>)	dona, dones (substantiu)
és (forma del verb <i>ser</i>)	es (pronomen feble)
fóra (forma del verb <i>ser</i>)	fora (preposició o adverbi)
mà (substantiu)	ma (possessiu)
móra (substantiu 'fruit')	mora (substantiu 'natural del nord d'Àfrica')
mòlt (forma del verb <i>moldre</i>)	molt (adverbi)
món (substantiu)	mon (possessiu)
ós (substantiu 'animal')	os (substantiu 'part de l'esquelet')
pèl (substantiu)	pel (contracció de preposició i article)
sé (forma del verb <i>saber</i>)	se (pronomen feble)
sí (adverbi)	si (conjunció)
sóc (forma del verb <i>ser</i>)	soc (substantiu 'esclop')
té (verb <i>tenir</i>)	te (pronomen personal)
ús (substantiu)	us (pronomen)
véns, vénen (formes del verb <i>venir</i>)	vens, venen (formes del verb <i>vendre</i>)
vós (pronomen de tractament)	vos (pronomen feble)

Heus ací els criteris més generals que justifiquen l'ús de l'accent diacrític:

- L'accent diacrític apareix en monosíl·labs, i sols excepcionalment en mots bisíl·labs: *vénen / venen, dóna i dónes / dona i dones*.
- L'accent diacrític s'usa generalment amb les vocals *e* i *o*, i només excepcionalment amb les altres vocals: *mà / ma, sí / si, ús / us*.
- Si hi ha un mot tònic i un altre d'àton, el tònic és el que duu el diacrític: *mà / ma, sé / se, té / te, ús / us*.
- Si els dos mots són tònic, i hi ha diferències de timbre, l'accent apareix com a norma en el mot amb la vocal tancada: *bé / be, dóna / dona, fóra / fora, móra / mora, sóc / soc*.

5. EL GUIONET

El guionet (-) és un signe que s'usa per a partir els mots a final de ratlla, per a enllaçar amb el verb els pronoms febles posposats, llevat del cas en què cal emprar l'apòstrof (*dóna-li-la, dona-li'l, aneu-vos-en*) i per a preservar la grafia dels constituents dels compostos patrimonials i facilitar-ne la lectura. Pel que fa a aquest darrer cas, s'usa el guionet:

- a) quan algun dels components de l'esquerra duu accent gràfic: *alè-de-bou, ciència-ficció* (però *adesiara, usdefruit*);
- b) quan hi pot haver dificultat per a destriar grafies que poden induir a confusió: *mal-llevat, Bell-lloc*;
- c) quan l'aglutinació pot alterar la lectura del so final dels components de l'esquerra (*blanc-i-blau, nord-est, sud-africà*), del so inicial dels components de la dreta (*penja-robres, no-res; cul-de-sac, gira-sol; para-xocs*), o el final de l'un i l'inicial de l'altre (*cor-robot*).

A més d'aquests casos, s'escriu guionet:

- a) En els cardinals i ordinals compostos, entre desena i unitat, i entre unitat i centena: *vint-i-u, trenta-dos, seixanta-tresé; dues-centes, sis-cents, vuit-centena*. No duen guionet, però, els derivats dels numerals: *noucentisme, vuitcentisme*, etc.
- b) En els compostos reduplicatius (formalment o semànticament) del tipus *pica-pica, poti-poti, trinco-trinco; tic-tac, xino-xano, baliga-balaga; a corre-cuita, a mata-degolla*.
- c) En els substantius precedits de *no*: *no-bel·ligerància, no-violència*, etc.

A més dels casos anteriors, també s'usa el guionet en els compostos que es mantenen invariables i estableixen relacions de direccionalitat, disposició, oposició, entre els seus constituents juxtaposats i en relació al mot precedent que complementen: *diccionari català-anglès, míssil terra-aire; efecte glaç-desglaç; les diferències nord-sud; el vol Barcelona-València*. I quan consten de noms propis coordinats, també referits a un mot precedent que complementen: *diccionari Alcover-Moll*.

III

FLEXIÓ I CONJUGACIÓ

1. ELS SUBSTANTIUS I ELS ADJECTIUS: GÈNERE I NOMBRE

Els substantius i els adjectius, com la resta de categories nominals, presenten diferències formals relacionades amb el gènere i el nombre. En els adjectius, el gènere s'estableix per concordança amb el substantiu que modifiquen; en els substantius, en canvi, el gènere és inherent (en el sentit que és una característica pròpia de cada substantiu): són masculins substantius com ara *port*, *llibre*, *temps* o *poema*; en canvi, són femenins substantius com ara *terra*, *mà*, *moto* o *anàlisi*.

El gènere dels substantius està directament condicionat per la forma llatina de què provenen. Així, per exemple, els mots que en llatí pertanyien a la primera declinació, els quals acabaven en *-a* en nominatiu, s'han mantingut com a femenins; els que pertanyien a la segona, acabats en *-us* en nominatiu, s'han mantingut com a masculins. Els neutres de la segona s'han convertit en masculí si deriven del singular, acabat en *-um*, però en femenins si deriven del plural, acabat en *-a*, com mostra la diferència de gènere entre *fruit*, provinent del neutre singular *FRUCTUM*, i *fruita*, provinent del neutre plural *FRUCTA*.

1.1 EL GÈNERE DELS SUBSTANTIUS

El caràcter inherent del gènere en el substantiu fa que l'expressió formal d'aquesta categoria siga menys regular que en els adjectius i que, en alguns casos, el gènere dels substantius siga aparentment contradictori amb l'acabament que presenten. Des d'un punt de vista formal, es poden diferenciar les següents classes de substantius masculins:

- a) La majoria dels substantius masculins no tenen cap marca flexiva i acaben en consonant o en vocal tònica: *amor*, *cor*, *llop*, *xic*, *camió*, *pa*, etc.
- b) Un grup relativament important de substantius masculins acaben en *-e*: *arbre*, *angle*, *ceptre*, *compte*, *marbre*, *sostre*, etc.
- c) Un grup relativament important de substantius masculins acaben en *-a*: *dia*, *poema*, *pentagrama*, *papa*, etc.
- d) Molt menys nombrosos són els substantius masculins que tenen un altre tipus de terminacions, com ara *-o*, *-s*, *-is*, *-us*: *ferro*, *suro*, *amo*, *Ximo*; *temps*, *dilluns*; *brindis*; *porus*, *tipus*, *virus*, etc.

Unes distincions paral·leles es poden establir pel que fa als substantius femenins:

- a) La majoria dels substantius femenins acaben en una *-a* àtona (*-es* en plural): *dona, xica, taula, cadira, terra, setmana*, etc.
- b) Un grup relativament important de substantius femenins acaben en consonant o en vocal tònica. Pertanyen a aquest grup tots els substantius derivats amb el sufix *-ció* (*planificació*), *-ió* (*divisió*), *-itat* (*dignitat*), etc. i molts dels que tenen el sufix *-or* (*calor, blancor*).
- c) Molt menys nombrosos són els substantius que presenten altres terminacions, com ara *-o, -e, -u, -us, -i* o *-is*: *libido, moto, ràdio; mare, sèrie; tribu; Venus; anàlisi, aluminosi; bilis, pelvis*.

1.1.1 Canvis de gènere

Col·loquialment, es produeixen en alguns casos canvis de gènere, motivats per la influència externa o per una interpretació incorrecta de les terminacions. Convé parar atenció en el gènere, i en algun cas també en el nombre, dels substantius següents:

masculins	femenins
els afores, un avantatge, el corrent, el costum, els dies (<i>com</i> el dia), el front, el deute, el llegum, el lleixiu, els narius, un orde (religiós), el pendent, el senyal, el titella...	una anàlisi, la calor, la claror, la dent, la cercavila, la frescor, una esplendor, la maratón, les postres, una olor, la resplendor, la resta, la síndrome, la sida, la suor, la verdor...

1.1.2 Substantius amb doble gènere

Hi ha substantius que tenen forma semblant però que presenten gènere diferent. En alguns casos es tracta de substantius distints; en altres, del mateix substantiu, amb accepcions diferents segons el gènere que adopta. Tot seguit es reproduïxen els més usuals:

masculí	femení
el canal 'via d'aigua'	la canal 'conduïda, canonada'
el clau 'tija de ferro usada amb el martell'	la clau 'instrument per a obrir, tancar una porta'
el còlera 'malaltia'	la còlera 'indignació'
el fi 'objectiu, finalitat'	la fi 'acabament'
el llum 'aparell'	la llum 'claror'
el pols 'batec'	la pols 'partícules diminutes'
el son 'acte de dormir'	la son 'ganes de dormir'
el terra 'sòl, paviment'	la terra 'planeta, part sòlida de la Terra'
un editorial 'article'	una editorial 'empresa'
el pudor 'modèstia'	la pudor 'mala olor'

Hi ha substantius que admeten els dos gèneres sense canvis importants de significat. Es tracta de substantius com ara *mar* (*el mar blau, el mar Caspi, el nivell del mar, la superfície del mar...*; *la mar blava, la mar Mediterrània, alta mar, mar arrissada...*) o *art* (*l'art de viure, l'art dramàtic...; l'art poètica, les arts gràfiques...*).

1.2 MOTS VARIABLES I INVARIABLES QUANT AL GÈNERE

1.2.1 Mots variables quant al gènere

La majoria d'adjectius tenen una forma per al masculí i una altra per al femení. Una cosa semblant ocorre en molts dels substantius que designen éssers animats. Tenint en compte això, en aquest apartat tractarem de manera conjunta els aspectes formals dels adjectius i els substantius.

- Com a norma, el masculí no té cap marca flexiva i el femení presenta la vocal *-a*: *alt / alta, fosc / fosca, company / companya*, etc.
- En alguns casos, el masculí presenta les vocals *-e* i *-o*, i el femení, la vocal *-a*: *alumne / alumna, ministre / ministra, psiquiatre / psiquiatra...*; *monjo / monja, flonjo / flonja, guerxo / guerxa*, etc.
- En uns quants mots, el masculí acaba en *-eu* i el femení en *-ea*: *ateu / atea, europeu / europea, hebreu / hebrea, pigmeu / pigmea*, etc.

1.2.2 Modificacions ortogràfiques i fonètiques

En moltes paraules que no tenen cap marca en masculí, la diferència entre la forma masculina i la femenina no es redueix a l'absència o la presència de la vocal *-a*:

- a) Alguns mots presenten diferències ortogràfiques relacionades amb l'accent gràfic i amb la dièresi: *precís / precisa, ingenu / ingènua, genuí / genuïna...*
- b) Molts mots que acaben en una oclusiva sorda en masculí presenten la paral·lela sonora en femení: *llop / lloba; cec / cega, grec / grega; agut / aguda, buit / buida...* (vg. § II.3.1a).
- c) Els mots que acaben en *s* en masculí doblen la *s* en femení quan es troba entre vocals i es pronuncia [s] (*gos / gossa, gros / grossa, rus / russa...*), però no quan es pronuncia [z] entre vocals o està precedida de consonant (*promés / promesa, dubtós / dubtosa, difús / difusa...; dens / densa...*).
- d) Els mots acabats en *-ig* en masculí canvien aquesta grafia per *-j-* i, esporàdicament, per *-tj-* en femení: *boig / boja, roig / roja*, però *lleig / lletja* (vg. § II.3.3.2d).
- e) La majoria de mots acabats en la *u* semivocal ([w]) en masculí presenten la consonant *v* en femení: *esclau / esclava, jueu / jueva, nociu / nociva, fugitiu / fugitiva...*

Notem, però, que no presenten variació els mots *geliu / geliua, joliu / joliua, nadiu / nadiua, soliu / soliuua*. En el cas del masculí *hereu*, són igualment acceptables els femenins *hereua* i *hereva*. També tenen un comportament especial els mots analitzats en § III.1.2.1c).

- f) La majoria de mots acabats en vocal tònica en masculí recuperen en el femení la consonant *n*, que també apareix en el plural i en els derivats de la mateixa família:

masculí	femení	plural, derivats
artèsà	artesana	artesans, artesanía...
diví	divina	divins, divinitat...
ple	plena	plens, plenitud...
xilé	xilena	xilens

Notem, però, *cru / crua* i *nu / nua*.

- g) Alguns mots cultes acabats en *-li* en masculí presenten ela geminada i *-qu-*, respectivament, en femení: *nul / nul·la, tranquil / tranquil·la...*; *oblic / obliqua, ventríloc / ventríloqua...*
- h) Els mots cultes acabats en *-leg* en masculí canvien la *e* per *o* en femení (*-loga*): *psicòleg / psicòloga, homòleg / homòloga...*

1.2.3 Mots invariables quant al gènere

Certs adjectius, i també substantius que es comporten morfològicament com els adjectius, no presenten variació de gènere i tenen la mateixa forma en masculí i en femení. Es tracta, per exemple, dels adjectius acabats en *-ble* (*amable, increïble...*) o en *-ense* (*castrense, tarraconense...*). Pel que fa a aquest tema, requereixen una atenció especial els casos següents:

- a) En parlars valencians i nord-occidentals, els substantius i adjectius amb el sufix culte *-ista* diferencien el masculí i el femení per mitjà de l'alternança vocàlica *e / a*: *artist[e] / artist[a], taxist[e] / taxist[a]*. Aquesta variació de gènere és acceptable en la llengua parlada, però en l'escripta només s'admet el sufix invariable culte *-ista*.
- b) Els mots acabats en *-nt* eren originàriament invariables. Històricament, però, molts d'aquests mots han adoptat dues terminacions en un procés que continua viu en l'actualitat. Així, s'admeten com a variables substantius com *ajudant / ajudanta, estudiant / estudianta* o *client / clienta*, i adjectius com *comboiant / comboianta, coent / coenta, lluent / lluenta* o *pudent / pudenta*.
- c) Són variables els adjectius *comú / comuna, cortés / cortesa, covard / covarda, gris / grisa*, que, col·loquialment, s'usen a vegades com a invariables.

1.2.4 El gènere i les professions

L'accés progressiu de les dones al món laboral ha fet que alguns substantius que eren invariables, o que no s'usaven en femení, hagen adoptat formes diferents per al masculí i el femení. D'acord amb aquesta tendència, ja incorporada en les obres lexicogràfiques recents, sempre que siga possible s'adoptarà la forma femenina acabada en *-a* en noms de títols, càrrecs i professions: *assistent / assistenta, banquer / banquera, botànic / botànica, carter / cartera, catedràtic / catedràtica*

catedràtica, conseller / consellera, dibuixant / dibuixanta, notari / notària, pediatre / pediatra, president / presidenta, psiquiatre / psiquiatra, etc.; excepte en aquells casos en què el femení té una forma femenina fixada: *abat / abadessa, alcalde / alcaldessa, jutge / jutgessa, metge / metgessa, sastre / sastressa*.

Notem, però, que la variació de gènere presenta restriccions. Són invariables, a més dels substantius amb el sufix *-ista* (vg. § III.1.2.3a) i *-aire* (*el / la guixaire*), molts dels substantius acabats en *-nt* (*el / la cantant, el / la gerent*, etc.), els substantius cultes acabats en *-a* (*un / una atleta, el / la fisioterapeuta*, etc.), però *autodidacte / autodidacta, psiquiatre / psiquiatra*, i d'altres com *el / la conserge, el / la pilot*. El masculí *poeta*, finalment, admet com a femení la forma invariable *poeta* o la forma derivada *poetessa*.

1.3 EL NOMBRE EN ELS SUBSTANTIUS I ELS ADJECTIUS

1.3.1 La formació del plural

La formació del plural segueix unes regles semblants en els substantius i els adjectius. Per a evitar repeticions innecessàries, se'n farà una presentació conjunta i, quan siga necessari, s'introduiran les puntualitzacions oportunes. La formació dels plurals dels pronoms personals, els determinants i els quantificadors s'analitzarà en els epígrafs dedicats a aquestes categories.

- a) En la majoria de casos, el plural es forma afegint la terminació *-s* al singular, sense que es produísca cap alteració formal:

noms		adjectius	
singular	plural	singular	plural
company	companys	alberiqueny	alberiquenys
iaio	iaios	guerxo	guerxos
mare	mares	alegre	alegres
paret	parets	alt	alts
tronc	troncs	blanc	blancs

b) Els mots acabats en *-a* canvien aquesta vocal per *-e*:

noms		adjectius	
singular	plural	singular	plural
casa	cases	verda	verdes
dia	dies	alta	altes
festa	festes	sàvia	sàvies
mapa	mapes	estreta	estretes

Notem que el canvi de *-a* en *-e* provoca en certs casos canvis ortogràfics regulars, d'acord amb les regles gràfiques generals: *roja / roges, groga / grogues, roca / roques, raça / races*.

c) Certs mots que en singular acaben en vocal tònica recuperen en el plural la consonant *n*, que també apareix en femení o en mots derivats de la mateixa família, com es pot constatar en els substantius següents:

singular	plural	femení, derivats
mà	mans	maneta, manual...
xilé	xilens	xilena
cosí	cosins	cosina, cosinet...
raó	raons	raonar, raonable...

El mateix comportament es pot observar en els adjectius següents:

singular	plural	femení, derivats
artesà	artesans	artesana, artesanía...
ple	plens	plena, plenitud...
diví	divins	divina, divinitat...
bo	bons	bona, boníssim...
oportú	oportuns	oportuna, oportunitat...

També tenen el mateix comportament els numerals ordinals (*cinquens, sisens*, etc.) i substantius com *romaní* (que té el plural *romanins*). No segueixen aquesta regla els noms de les lletres i les notes musicals (*les bes, les res...*), les conjuncions i els adverbis substantivats (*els perquès, els peròs, els síes, els nos...*), els adjectius *cru / crus* i *nu / nus*, i tota una sèrie de substantius, sobretot manlleus, com *bisturi / bisturís, café / cafés, consumé / consumés, sofà / sofàs, tabú / tabús, xampú / xampús...*

- d) Certs substantius plans acabats en *e* recuperen en el plural la *n*, que reapareix en el femení o en mots derivats de la mateixa família. A diferència del cas anterior, els plurals acabats en *-ns* alternen, segons els parlars, amb els plurals acabats en *-s*. Totes dues formes són acceptables.

singular	plural	femení, derivats
home	homes / hòmens	homenet, homenot...
jove	joves / jóvens	jovenet, jovenívol...
marge	marges / màrgens	margenada, margener...
orfe	orfes / òrfens	òrfena, orfeneta...
rave	raves / ràvens	ravenera, ravenet...

Les terminacions en *-ns* són habituals en valencià i en alguns parlars nord-occidentals i baleàrics. En els parlars valencians, aquests plurals es mantenen estables en els mots més usuals (*hòmens* i *jóvens*); en la resta de casos, hi ha vacil·lacions o es tendeix a adoptar el plural en *-s* (per exemple, *termes*).

- e) Els mots aguts masculins acabats en *-ç*, *-x*, *-ix*, i *-tx* formen el plural afegint la terminació *-os*:

	noms		adjectius	
	singular	plural	singular	plural
-ç	comerç	comerços	feliç	feliços
-x	reflex	reflexos	fix	fixos
-ix	peix	peixos	baix	baixos
-tx	despatx	despatxos	catx	catxos

Quant als adjectius, cal remarcar que els acabats en *-ç* tenen una única terminació en singular, però dues en plural: el plural de *feliç*, per tant, té la forma *feliços* per al masculí i la forma *felices* per al femení. La resta d'adjectius són variables en singular i en plural: *fix / fixos, fixa / fixes*.

- f) Els mots aguts acabats en *-s* formen també el plural afegint la terminació *-os*. En aquest cas, però, cal tenir en compte que, d'acord amb les regles ortogràfiques, la *-s* es dobla quan es troba entre vocals i equival al so sord ([s]).

noms		adjectius	
singular	plural	singular	plural
fracàs	fracassos	escàs	escassos
succés	successos	espés	espessos
pastís	pastissos	massís	massissos
arròs	arrossos	ros	rossos
barnús	barnussos	rus	russos

Es manté, en canvi, simple precedida de consonant o quan es troba entre vocals i equival al so sonor ([z]):

noms		adjectius	
singular	plural	singular	plural
curs	cursos	dispers	dispersos
vers	versos	fals	falsos
bes	besos	gris	grisos
cas	casos	ras	rasos

- g) Els mots masculins acabats en *-sc*, *-st*, *-xt* i *-ig* formen el plural afegint les terminacions *-s* o *-os*:

	noms		adjectius	
	singular	plural	singular	plural
-sc	disc	discs / discos	fosc	fosc / fosc
-st	gust	gusts / gustos	trist	trists / tristos
-xt	text	texts / textos	mixt	mixts / mixtos
-ig	passeig	passeigs / passejos	roig	roigs / rojos

Les dues possibilitats són igualment acceptables, però en l'actualitat s'observa una clara tendència a generalitzar els plurals en *-os* en la majoria de casos. Notem, amb tot, que hi ha uns quants mots on només s'usa el plural en *-s*: *test / tests* ('prova') i *puig / puigs*.

En els mots acabats en *-ig* els plurals en *-s* solen ser més habituals en la llengua escrita que els plurals en *-os*, segurament pel fet que aquests provoquen canvis en la grafia i aquells no. Notem, en aquest sentit, que en els plurals en *-os*, la grafia *-ig* canvia en uns casos en *-tj-* i en uns altres en *-j-*: *desitjos, enutjos, lletjos...*; *passejos, rajos, bojós...* (vg. § II.3.3.2d).

1.4 SUBSTANTIUS INVARIABLES QUANT AL NOMBRE

Alguns substantius acabats en *-s* presenten la mateixa forma en singular i en plural, i són, per tant, invariables quant al nombre. Es tracta dels substantius següents:

- a) Tots els mots plans i esdrúixols: *els atlas, els llapis, els focus, les càries...*
- b) Respecte als mots aguts, tots els femenins i uns quants dels masculins: *les pols, les urbs...; els dilluns, els dijous, els temps, els fons, els ens...*
- c) Tots els mots compostos el segon constituent dels quals ja és plural: *els comptagotes, els parallamps, els portamonedes...* Notem, però, que són variables casos com *el paraigua / els paraigües, el parabrisa / els parabrises*.

No són acceptables els plurals en *-os* que, col·loquialment, adopten alguns dels mots masculins: *els dilluns* (i no *els dillunsos*), *els dijous* (i no *els dijousos*), *els llapis* (i no *els llàpissos*), *els reis* (i no *els reïssos*)...

Als substantius acabats en *-s* dels dos primers grups, caldria afegir-hi els substantius plans acabats en *-x*, els aguts acabats en *-nx* i els aguts femenins acabats en *-ç*. Aquests substantius formen el plural afegint una *-s* al singular, però es tracta d'un plural purament gràfic, ja que oralment la forma singular i la plural es pronuncien igual: *els còdexs, els índexs, les hèlixs...; els linxs, les esfinxs, les larinxs...; les falçs, les façs...*

1.5 SUBSTANTIUS DEFECTIUS QUANT AL NOMBRE

Alguns substantius són defectius quant al nombre i estan mancats, bé de la forma singular, bé de la forma plural. Els més habituals són els anomenats *pluralia tantum*, això és, els substantius que únicament s'usen en plural, encara

que semànticament puguen designar entitats úniques. Generalment es tracta de substantius que fan referència a objectes o ferramentes formats per dues parts iguals (*ulleres, tisores, alicates...*), a peces de roba amb dos camals o parts iguals (*calçotets, sostenidors, calces...*) o a conceptes amb una certa heterogeneïtat o imprecisió (*els afores, les postres...*).

Notem que no es comporten com a *pluralia tantum* substantius o usos concrets dels substantius com: *Nadal* (*Bon Nadal*), *dia, nit, vesprada* (en les expressions *Bon dia!*, *Bona nit!*), *informació* (*D'acord amb la informació rebuda*).

Molt més estranys són els *singularia tantum*, ja que, fins i tot els substantius que designen entitats úniques, admeten usos plurals figurats o metafòrics. Tot i això, solen comportar-se com a *singularia tantum* substantius com ara *cel, gent, botànica...*

2. ELS VERBS: LA CONJUGACIÓ

Les formes verbals presenten diferències formals relacionades amb la conjugació, amb la persona i el nombre, i amb el temps, l'aspecte i el mode.

El català té tres conjugacions diferents: la primera (verbs acabats en *-ar*) és la més nombrosa i productiva; la segona (verbs acabats en *-er, -re* i *-r*) consta d'un nombre reduït de verbs, molts dels quals són irregulars; la tercera (verbs acabats en *-ir*) presenta dos models: el pur, que consta d'un nombre molt reduït de verbs, i l'incoatiu, que té una major productivitat.

I conjugació		cantar, parlar, menjar
II conjugació		voler, témer, perdre, fer
III conjugació	pura incoativa	cosir, dormir servir, patir

Les formes verbals poden ser personals i no personals. Són no personals l'infinitiu, el gerundi i el participi, i personals, la resta. Les personals tenen

marques de concordança amb el subjecte, i concretament, marques de persona i nombre. Per simplificar les referències a les diferents persones verbals, designarem amb 1, 2 i 3 les persones del singular, i amb 4, 5 i 6 les del plural. Per exemple: 1 *cante* (jo), 2 *cantes* (tu), 3 *canta* (ell, ella), 4 *cantem* (nosaltres), 5 *canteu* (vosaltres) i 6 *canten* (ells, elles).

Les formes personals presenten distincions relacionades amb les categories del temps, l'aspecte i el mode:

- a) El temps localitza la situació designada pel verb, orientant-la respecte al moment de l'acte de parla: un temps és passat si indica anterioritat al moment de l'acte de parla (*Ahir vaig parlar amb Lluís*); és present si indica simultaneïtat (*Ara treballa*), i és futur si indica posterioritat (*Ja en parlarem demà*).
- b) L'aspecte fa referència al temps de desenvolupament de la situació designada: es diu, per exemple, que un temps és imperfectiu si designa una situació en curs (*En aquell moment dormia*) o una situació repetida habitualment (*Cada dia llegia abans de dormir*); que és perfectiu si designa situacions concebudes com un tot, incloent-hi el començament i l'acabament i sense fer referència a etapes del desenvolupament (*Ahir vaig parlar amb Lluís*), i que és perfet si designa situacions anteriors a un moment de referència (siga el moment de l'acte de parla o un altre moment), però que mantenen una clara vinculació amb aquest moment (*Mira, s'ha trencat el braç!*).
- c) El mode, finalment, fa referència al valor de veritat d'allò que s'enuncia i al punt de vista que adopta el parlant respecte a allò que enuncia: l'indicatiu és el mode de la pura assertivitat; el subjuntiu és el mode amb què s'expressen valors com ara la voluntat, el desig, la necessitat, el dubte, la incertesa, la subjectivitat, etc.; l'imperatiu, finalment, és el mode amb què s'expressen ordres adreçades a un interlocutor o uns interlocutors.

Les denominacions dels temps verbals es basen en etiquetes que fan referència a aquestes categories i que, en algun cas, introdueixen diferències formals del tipus *simple* o *perifràstic*. Tot seguit, indiquem les denominacions que adoptarem en aquesta guia:

temps d'indicatiu	
present	<i>canta</i>
perfet	<i>ha cantat</i>
passat simple	<i>cantà</i>
passat perifràstic	<i>va cantar</i>
passat anterior	<i>hagué cantat</i>
passat anterior perifràstic	<i>va haver cantat</i>
imperfet	<i>cantava</i>
plusquamperfet	<i>havia cantat</i>
futur	<i>cantarà</i>
futur perfet	<i>haurà cantat</i>
condicional	<i>cantaria</i>
condicional perfet	<i>hauria cantat</i>
temps de subjuntiu	
present	<i>cante</i>
perfet	<i>haja cantat</i>
imperfet	<i>cantés / cantara</i>
plusquamperfet	<i>hagués / haguera cantat</i>

En la majoria de gramàtiques, el perfet d'indicatiu rep el nom de pretèrit indefinit, i el passat simple, el perifràstic i l'anterior, el nom de pretèrit perfet simple, perifràstic i anterior, respectivament. Notem que les denominacions adoptades en aquesta guia eviten les contradiccions que s'estableixen sovint entre el nom dels temps de passat del català i el castellà, i són pròximes a les usades en les gramàtiques de l'anglès i el francès.

2.1 EL PRESENT D'INDICATIU I DE SUBJUNTIU

2.1.1 La persona 1 del present d'indicatiu

En valencià, la persona 1 del present d'indicatiu presenta diferències segons els parlars:

- a) En la major part del valencià, adopta la desinència *-e* en els verbs de la I conjugació (p. ex. *cante* i *parle*) i no té cap marca vocàlica en els verbs de les conjugacions II (p. ex. *perd* i *bat*) i III (p. ex. *dorm* i *servisc*).

- b) En el valencià septentrional, igual com en els parlars central i nord-occidental, adopta la desinència *-o* en els verbs de totes les conjugacions, excepte en els verbs velaritzats i palatalitzats de la II (p. ex. *canto, parlo; perdo, bato; dormo, serveixo; però dic, veig, vull*).

Les dues possibilitats descrites són igualment acceptables en l'àmbit territorial en què són usades.

En la llengua antiga, aquesta persona no presentava cap vocal final en la majoria dels verbs de la I conjugació (*cant, pens, mir*), però prenia una *e* de suport si el radical acabava en una seqüència consonàntica difícilment articulable en posició final de mot (*capte, compre, semble, m'alegre, parle, erre, lliure*). A partir del segle XV, els parlars catalans peninsulars començaren a generalitzar la *e* en tots els verbs, mentre que els parlars baleàrics l'eliminaren en aquells casos en què funcionava com a vocal de suport. La vocal *e* s'ha mantingut en la major part dels valencians, però, a partir del segle XVII, s'ha generalitzat en *o* en nord-occidental i en central (on sona [u]), d'acord amb un canvi semblant a l'experimentat per substantius com ara *monge > monjo* o *ferre > ferro*.

2.1.2 Les persones 4 i 5 del present d'indicatiu i de subjuntiu

76

Els present d'indicatiu i de subjuntiu tenen formes iguals en les persones 4 i 5 de la majoria de verbs:

	I conjugació		II conjugació		III conjugació	
	ind.	subj.	ind.	subj.	ind.	subj.
4	cantem		perdem		dormim	
5	canteu		perdeu		dormiu	

De fet, únicament alguns verbs irregulars de la II conjugació diferencien formalment l'indicatiu del subjuntiu. En aquest cas, les desinències són iguals per als dos modes, però el subjuntiu té un radical acabat en consonant velar o palatal i l'indicatiu un radical sense aquestes consonants:

	beure		veure	
	ind.	subj.	ind.	subj.
4	bevem	beguem	veiem	vegem
5	beveu	begueu	veieu	vegeu

Alguns parlars valencians conserven els subjuntius en *a* en els verbs velaritzats o palatalitzats: *vingam* i *vingau*, *vejam* i *vejau* (en lloc de les més generalitzades en valencià i en la resta de l'àmbit lingüístic *vinguem* i *vingueu*, *vegem* i *vegeu*). Tot i que aquelles formes, genuïnes i pròpies de la llengua clàssica, són ben legítimes, el seu ús minoritari i recessiu i les vacil·lacions que presenten en alguns casos afavoreixen la consideració de les formes en *-em* i *-eu* com a les més adequades i recomanables per a l'estàndard.

Els verbs de la II conjugació amb infinitiu acabat en *-eure* o *-aure* han adoptat en la major part de parlars formes amb la semivocal [j] en les persones 4 i 5 del present d'indicatiu, per evitar el hiat entre les dues vocals iguals o pròximes: *creiem* i *creieu*, *veiem* i *veieu*, *caiem* i *caieu*, etc. (en lloc de *creem* i *creeu*, etc.). El mateix canvi, i per la mateixa raó, s'ha produït en el gerundi: *creient*, *veient*, *caient*, etc. (en lloc de *creent*, *veent*, *caent*, etc.). Totes dues formes són acceptables. En els registres formals, amb tot, són preferibles les formes amb la semivocal.

Les formes sense *i* són les clàssiques i es mantenen vives en alguns parlars valencians. En altres parlars, però, s'ha evitat el hiat adoptant una consonant velar o palatal: *creguem*, *cregueu*, *creguent*; *vegem*, *vegeu*, *vegent* (vg. § III.2.9). Aquestes formes, que provoquen la igualació de l'indicatiu i el subjuntiu en les persones 4 i 5, no són acceptables en l'estàndard. La diversitat de formes ha contribuït a consolidar en la llengua escrita dels valencians les formes amb *i* antihiatàtica i ha afavorit la consideració d'aquestes formes com a les més adequades i recomanables en els registres formals.

2.1.3 Algunes formes irregulars del present d'indicatiu

Hi ha uns quants verbs que requereixen comentaris particulars, quant a les formes de present d'indicatiu:

- a) En els parlars valencians, el verb *ser* adopta en la persona 2 la forma *eres*, en lloc de la general *ets*. Totes dues són acceptables. En els registres més formals, amb tot, és preferible la forma genuïna *ets*.

En la llengua antiga el verb *ser* tenia formes homòfones en les persones 2 i 3: *tu es* (del llatí *ES*) i *ell / -a és* (del llatí *EST*). Per a evitar l'homofonia, en la segona persona es tendí a afegir primer una *t* (segurament per aglutinació de la *t* del pronom *tu* a partir de contextos de posició del subjecte, com en *Es tu?*) i després la marca de segona persona *-s*: *es > est > ets*. Notem, però, que la forma *ets* resultava inestable, a causa de les dificultats articulatòries que presentaven les consonants finals. Donats els problemes que plantejaven tant la forma etimològica *es* com l'analògica *ets*, en la major part del català s'imposà la forma analògica però amb emmudiment de la primera *s* (*ets*); en els parlars valencians, en canvi, es recorregué a un manlleu del castellà (*eres*).

- b) En els parlars valencians, els verbs *obrir* i *omplir* presenten formes amb *i*, en lloc de les generals i pròpies de la llengua clàssica amb *e*, en les persones 2, 3 i 6: 2 *obris, omplis* (*obres, omples*); 3 *obri, ompli* (*obre, omple*); 6 *obrin, omplin* (*obren, omplen*). Totes dues són acceptables, però en la llengua parlada són preferibles les formes amb *i*.
- c) El verb *dur* presenta, a més de les formes clàssiques amb diftong, formes reduïdes, en les persones 2 i 3: 2 *duus* o *dus*, 3 *duu* o *du*. Totes dues són acceptables.

2.1.4 Les persones 1, 2, 3 i 6 del present de subjuntiu

Els parlars valencians i, en menor mesura, alguns parlars nord-occidentals i baleàrics, conserven les marques de present de subjuntiu en les persones 1, 2, 3 i 6, usades en la llengua literària de tot l'àmbit lingüístic fins al segle XIX. Els verbs de la I conjugació presenten la desinença *-e-*, i els de la II i III conjugacions, la desinença *-a* (*-e-* seguida de consonant):

	I conjugació	II conjugació	III conjugació
1	cante	perda	dorma
2	cantes	perdes	dormes
3	cante	perda	dorma
6	canten	perden	dormen

En la major part dels parlars orientals, aquestes marques han estat substituïdes per la desinença *-i-*, uniforme en totes les conjugacions:

	I conjugació	II conjugació	III conjugació
1	canti	perdi	dormi
2	cantis	perdis	dormis
3	canti	perdi	dormi
6	cantin	perdin	dormin

Les formes amb *i* provenen de la generalització i de la posterior reducció de l'acabament *-ia* que apareix en els subjuntius com ara *sàpia* i *càpia*: la forma clàssica de subjuntiu *cante*, per exemple, es convertí, primer, en *càntia* (segles XVII i XVIII) i, posteriorment, en *canti* (segles XIX i XX).

2.2 EL PASSAT SIMPLE I PERIFRÀSTIC D'INDICATIU

El passat simple del mode indicatiu té dos paradigmes diferents: l'un amb formes simples (el passat simple) i l'altre amb l'auxiliar de passat *anar* més infinitiu (el passat perifràstic). Les formes simples es mantenen vives en el parlar de l'Horta de València i, de manera oscil·lant, en parlars valencians meridionals i en parlars baleàrics.

	passat simple	passat perifràstic
1	cantí	vaig cantar
2	cantares	vas (<i>o vares</i>) cantar
3	cantà	va cantar
4	cantà	vam (<i>o vàrem</i>) cantar
5	cantàrem	vau (<i>o vàreu</i>) cantar
6	cantàreu	van (<i>o varen</i>) cantar

Totes les formes anteriors són acceptables, bé que la persona 1 del passat simple té un abast molt restringit.

Algunes formes del passat simple requereixen comentaris especials:

- a) El perfet del verb *veure* admet dos paradigmes diferents, l'un amb accent en el radical i l'altre amb la *i* semivocal [j] i accent en les desinències en totes les persones excepte en la 1: viu, veres, véu, vérem, véreu, veren
viu, veieres, veié, veiérem, veiéreu, veieren
- b) En alguns parlars valencians, la persona 3 del verb *ser* adopta la forma *fon*, en lloc de la més general, *fou*. Atés que *fon* també s'usa en aquests parlars com a persona 1, en l'estàndard és preferible l'adopció de *fou*.

2.3 L'IMPERFET D'INDICATIU

En la majoria de verbs, l'imperfet d'indicatiu es forma amb la vocal temàtica tònica, seguida de les marques *-va* (o *-ve-*) en els verbs de la I conjugació i *-a* (o *-e-*) en els verbs de la II i III conjugacions:

	I conjugació	II conjugació	III conjugació
1	cantava	perdia	dormia
2	cantaves	perdies	dormies
3	cantava	perdia	dormia
4	cantàvem	perdiem	dormíem
5	cantàveu	perdieu	dormíeu
6	cantaven	perdien	dormien

Uns quants verbs de la II conjugació adopten formes amb accent en el radical i amb la semivocal [j]: *creia, deia, duia, feia, reia, seia, veia*.

Amb excepció del verb *dur*, es tracta de verbs que tenen un radical amb la vocal *e*. En la llengua clàssica aquests verbs tenien formes regulars amb accent en la vocal temàtica: *creïa, deïa*, etc. Per a evitar el hiat existent entre la vocal del radical i la vocal temàtica, es va produir, ja des d'antic, un desplaçament de l'accent semblant al que també es constata en els substantius *reina* (per l'antic *reïna*) o *feina* (per l'antic i viu en valencià *faena*). Les formes antigues es mantenen, de manera vacil·lant, en alguns parlars valencians meridionals. En altres parlars valencians i nord-occidentals, s'han produït simplificacions del tipus *fea* (per *feia*), *vea* (per *veia*) *dia* (per *deia*), *ria* (per *reia*). En altres, encara, s'han creat formes del tipus *traüia* (per *treia*), *creüia* (per *creia*). Davant de la diversitat i la irregularitat d'aquestes formes, en l'estàndard només són acceptables les formes amb la semivocal [j], generals en la llengua literària actual i conservades, en part, en alguns parlars valencians.

2.4 L'IMPERFET DE SUBJUNTIU

En els parlars valencians, l'imperfet de subjuntiu té formes acabades en *-s* (o *-ss-*) i formes acabades en *-ra* (o *-re-*):

	I conjugació	II conjugació	III conjugació
1	cantés / cantara	perdés / perdera	dormís / dormira
2	cantesses / cantares	perdesses / perderes	dormisses / dormires
3	cantés / cantara	perdés / perdera	dormís / dormira
4	cantéssem / cantàrem	perdéssem / perdérem	dormíssem / dormírem
5	cantésseu / cantàreu	perdésseu / perdéreu	dormísseu / dormíreu
6	cantessen / cantaren	perdessen / perderen	dormissen / dormiren

Les formes amb *-s* són les clàssiques i es mantenen vives en la parla de les comarques septentrionals, bé que canviant la vocal temàtica *a* dels verbs de la primera conjugació per *e* (*cantàs* > *cantés*).

Aquestes formes amb *e*, pròpies del central, del nord-occidental i d'una part important del valencià septentrional, són producte d'un canvi semblant al que experimentaren les persones 4 i 5 del present d'indicatiu (p. ex. *cantam* > *cantem*, *cantau* > *canteu*).

Les formes amb *-ra* s'han generalitzat, actualment, en la resta dels parlars valencians.

En la llengua clàssica, les formes en *-ra* tenien el valor de condicional. Aquest valor, de fet, encara es manté en alguns usos del verb *ser* i de l'auxiliar de perfet *haver*: *També fóra* [= 'seria'] *cas que...* *Fóra* [= 'Seria'] *bo que...*, *Jo també li ho haguera* [= 'hauria'] *dit si...* Amb valor d'imperfet de subjuntiu, les formes amb *-ra*, que es documenten esporàdicament des de la fi del segle XV, sols aconseguiren desplaçar totalment les formes amb *-s* en el segle XVIII.

En l'estàndard són acceptables tant les formes amb *-s* com les formes amb *-ra*. En els registres més formals, amb tot, són preferibles les formes amb *-s*, convergents amb les de la resta del domini lingüístic.

2.5 LES FORMES NO PERSONALS

2.5.1 L'infinitiu i el gerundi

L'infinitiu presenta les terminacions *-ar*, en els verbs de la I conjugació (*cantar*), *-er* (àtona o tònica), *-re* i *-r* en els de la II (*voler*, *témer*, *batre* i *dur*), i *-ir* en els de la tercera (*dormir*, *servir*). Alguns verbs de la II conjugació presenten dues formes d'infinitiu, totes dues acceptables: *tenir* i *tindre*, *venir* i *vindre* (i els derivats d'aquests verbs).

Les formes *tenir* i *venir*, vives en part del valencià meridional, són les clàssiques i les que presenten una major tradició escrita. Les formes *tindre* i *vindre* no són generals en tots els parlars i s'han creat per analogia amb les formes de futur i de condicional; per exemple, *tindre* per a analogia a *tindrè* i *tindria*.

També presenta alternances en l'infinitiu el verb *ser* o *ésser*. En aquest cas, és preferible usar la forma *ser* per a les funcions verbals i reservar la forma *ésser* per als usos plenament substantivats (*l'ésser filosòfic*, *l'ésser humà*).

El gerundi presenta les terminacions *-ant* en els verbs de la I conjugació (*cantant*), *-ent* en els de la II (*batent* i *tement*), i *-int* en els de la tercera (*dormint* i *servint*). No són acceptables les formes velaritzades de gerundi que col·loquialment s'usen en verbs de la II conjugació (vg. § III.2.9); això és, formes com *beguent* o *diguent* per *bevent* o *dient*. En el cas del verb *ser*, la forma *sent* és preferible a la forma *essent*.

2.5.2 El participi

En la majoria de verbs el participi es forma afegint al tema verbal la marca *-t* (amb les variants flexives *-ts*, *-da*, *-des*). Els verbs de la I conjugació tenen la vocal temàtica *-a*; els de la II, la vocal temàtica *-u*, i els de la III, la vocal temàtica *-i*.

	I conjugació	II conjugació	III conjugació
masculí singular	cantat	perdut	dormit
masculí plural	cantats	perduts	dormits
femení singular	cantada	perduda	dormida
femení plural	cantades	perdudes	dormides

Alguns verbs de la II i la III conjugació presenten participis irregulars amb accent en el radical i amb terminacions diferents a les anteriors. Es tracta dels verbs amb participis acabats en *-t*, en *-s*, en *-st* i en *-ert*:

	escriure	admetre	veure	obrir
masculí singular	escrit	admés	vist	obert
masculí plural	escrits	admesos	vists/vistos	oberts
femení singular	escrita	admesa	vista	oberta
femení plural	escrites	admeses	vistes	obertes

Uns quants verbs de la III conjugació admeten, segons els parlars i, en algun cas, segons el significat del verb, participis regulars o irregulars:

- a) El grup més nombrós està format pels verbs de la III conjugació que admeten participis irregulars en *-ert* i participis regulars en *-it*. Les formes irregulars són generals en central i part del nord-occidental; les for-

mes regulars, en valencià, baleàric i part del nord-occidental. Totes dues formes són igualment acceptables.

	participi regular	participi irregular
complir	complit	complet
establir	establit	establert
oferir	oferit	ofert
reblir	reblit	reblert

Són etimològics el participi irregular *ofert* (del llatí OFFERTU) i els participis regulars *complit*, *establit* i *reblit*. Partint d'aquesta distribució, en uns parlars s'han generalitzat les formes regulars en *-it* (creant el participi analògic *oferit*) i en uns altres s'han generalitzat les formes irregulars en *-ert* (creant els participis analògics *complet*, *establert* i *reblert*).

- b) També presenten variació els verbs *riure* i *coure*: en parlars valencians *riure* té el participi *rist* (enfront de la forma general *rigut*); el verb *coure*, d'altra banda, admet tant el participi *cuit* com el participi *cogut*: el primer s'usa quan el verb té el significat de 'preparar un menjar amb l'acció del foc'; el segon, quan significa 'produir coïssor'.
- c) Una variació diferent, i no equiparable a la dels verbs anteriors, és la del participi del verb *ser*. En la llengua clàssica el participi del verb *ser* coincidia amb el d'*estar*: *estat*. Aquest participi alterna en l'actualitat amb el participi en *-ut*: *sigut*. Tots dos són acceptables.

La forma *sigut* és preferible a la forma *segut*, homòfona amb el participi del verb *seure*.

2.6 L'IMPERATIU

En sentit estricte, l'imperatiu sols té formes corresponents a les persones 2, 4 i 5:

- 2: vés-te'n (tu)
 4: anem-nos-en (nosaltres)
 5: aneu-vos-en (vosaltres)

Per a expressar ordres referides a les persones 3 i 6, s'usa el subjuntiu precedit de la conjunció *que*: *que se'n vaja*, *que se'n vagen*. El subjuntiu s'usa igualment en el tractament de *vosté* i en les oracions negatives en què es designa una prohibició:

- Vaja-se'n (vosté)
 No te'n vages (tu)

L'imperatiu es construeix normalment a partir de formes semblants a les del present d'indicatiu i de subjuntiu:

2 imper. (= 3 pres. ind.): canta, beu, creu, dorm

4 imper. (= 4 pres. subj.): cantem, beguem, creguem, dormim

5 imper. (= 5 pres. ind.): canteu, beveu, creieu, dormiu

Alguns verbs de la II conjugació adopten formes acabades en *-s* en la persona 2 o presenten variants formals:

a) Els verbs *poder*, *saber*, *veure* i *voler* presenten formes iguals a les de la persona 2 del present de subjuntiu: *pugues*, *sàpies* (*sàpigues* en altres parlars), *veges*, *vulgues*.

b) Els verbs *fer* i *dur* també tenen formes acabades en *-s*, però ara diferents de les de la persona 2 del present de subjuntiu: *fes*, *dus* (*duu* en altres parlars).

c) El verb *dir* té la forma *digues* i, en parlars valencians, la forma *dis*, usada en contextos pronominals:

Digues, què vols?

Dis-me (*o digues-me*) la veritat

d) El verb *tenir* presenta les formes *tingues* i *tin*, aquesta última pròpia de parlars valencians:

Tingues (*o tin*) en compte que no ho hem pogut fer de cap altra manera

2.7 ELS VERBS AMB FORMES VELARITZADES I L'EXTENSIÓ ANALÒGICA D'AQUESTES FORMES

Un dels trets més característics de la flexió verbal catalana és l'existència d'una subclasse de verbs de la II conjugació que tenen un radical acabat en consonant velar, en algunes formes del paradigma: en velar sorda, quan es troba en posició final de mot (p. ex. *bec*), i en velar sonora, quan es troba en posició interior de mot entre vocals (p. ex. *bega*, *begueres*, *begut*, etc.).

En la llengua parlada, es produeixen en alguns casos vacil·lacions pel que fa a l'ús de formes velaritzades o no velaritzades. Com a regla mnemotèctica, es pot tenir en compte que, en la majoria de casos, si un verb té forma velar en la

persona 1 del present d'indicatiu, aquesta forma reapareix en el present i l'imperfet de subjuntiu, en la persona 4 de l'imperatiu, en el passat simple i en el participi:

bec → bega, begues, bega...
 begués/beguera, beguesses/begueres, begués/beguera...
 beguem!
 beguí, begueres, begué...
 begut

No segueixen el model anterior alguns verbs irregulars, com *prendre* (que fa el participi *pres*), *ser*, o molts dels que tenen imperatius irregulars en la persona 2, que també adopten formes velaritzades en aquest cas (*digues*, *estigues*...).

	prendre	ser	dir
1a pres. ind.	prenc	sóc	dic
pres. sub.	prenga	sig	diga
passat simple	prengué	fou	digué
imp. subj.	prengués / prenguera	fos / fóra	digués / diguera
participi	pres	estat (sigut)	dit
2 imper.	pren	sigues	digues (dis)
4 pl. imper.	prenguem	siguem	diguem
5 imper.	preneu	sigueu	digueu

També tenen un comportament especial els verbs *voler*, *obrir* i *omplir*.

	voler	obrir	omplir
1 pres. ind.	vull	òbric	òmplic
pres. sub.	vulga	òbriga	òmpliga
passat simple	volgué	obrí	omplí
imp. subj.	volgués / volguera	obris / obrira	omplís / omplira
participi	volgut	obert	omplit
2 imper.	vulgues	obri	ompli
4 imper.	vulguem	obrim	omplim
5 imper.	vulgueu	obriu	ompliu

Els verbs *escriure*, *saber* i *cabre*, finalment, presenten en alguns contextos variació entre formes velaritzades i no velaritzades:

	escriure	saber	cabre
1 pres. ind.	escric	sé	cap
pres. sub.	escriga	sàpia / sàpiga	càpia / càpiga
passat simple	escrigué / <i>escriví</i>	sabé	cabé
imp. subj.	escrigués / escriguera / <i>escrivís</i>	sabés / <i>sabera</i>	cabés / <i>cabera</i>
participi	escrit	sabut	cabut
2 imper.	escriu	sàpies / sàpigues	cap
4 imper.	escriquem	sapiem / sapiguem	capiem / capiguem
5 imper.	escriviu	sapieu / sapigueu	cabeu

Com s'ha apuntat més amunt, en la llengua col·loquial hi ha una certa tendència a generalitzar les formes velaritzades en contextos diferents dels delimitats fins ara. En uns casos es tracta de processos constatables en la majoria de parlars (per exemple, *beguent* en lloc de *bevent*); en uns altres, en canvi, es tracta de processos particulars dels parlars valencians (per exemple, *dorc* en lloc de *dorm*). Aquestes extensions analògiques no són acceptables en l'estàndard.

En molts parlars, la consonant velar tendeix a generalitzar-se en formes que tenen una desinència amb *e* tònica. Aquesta generalització, no acceptable en l'estàndard, és molt forta en el gerundi (*beguent* per *bevent*) i, en menor mesura, també es produeix en les persones 4 i 5 del present d'indicatiu, que s'igualen, així, amb les del subjuntiu (*beguem* i *begueu* per *bevem* i *beveu*) i en la persona 5 de l'imperatiu (*begueu* per *beveu*).

En els parlars valencians, la consonant velar també s'ha generalitzat col·loquialment a una sèrie de verbs regulars; concretament, al verb *perdre* i als verbs purs de la III conjugació (*dormir*, *cosir*, etc.). L'origen d'aquesta generalització analògica cal buscar-lo en el fet que aquest canvi de model conjugacional permet diferenciar la persona 1 del present d'indicatiu (*perc* i *dorc* pels correctes *perd* i *dorm*) de la persona 3 d'aquest temps (*perd* i *dorm*). Tot i la rendibilitat funcional de la velarització, aquest canvi no és acceptable en els registres formals, puix que introdueix divergències importants respecte a la conjugació tradicional i general en la resta del domini lingüístic.

2.8 ELS VERBS INCOATIUS

Els verbs incoatius tenen un increment del radical en les persones 1, 2, 3 i 6 del present d'indicatiu i de subjuntiu. Aquest increment presenta variació geogràfica: en els parlars central i baleàric, adopta la vocal *e* (p. ex. *serveixes*, *serveix*), i en els parlars nord-occidental i valencià, la vocal *i* (p. ex. *servixes*, *servix*). D'acord amb això, un verb com *servir* adopta en valencià i part del nord-occidental el paradigma següent:

present d'indicatiu	present de subjuntiu
servisc (servixo)	servisca
servixes	servisques
servix	servisca
servim	servim
serviu	serviu
servixen	servisquen

Les formes amb *i* són perfectament acceptables en la llengua parlada de l'àmbit territorial en què són usades. En la llengua escrita, amb tot, són preferibles les formes amb *e* en les persones 2, 3 i 6 (i 1 en el valencià septentrional i en el nord-occidental) del present d'indicatiu:

present d'indicatiu	present de subjuntiu
servisc (serveixo)	servisca
serveixes	servisques
serveix	servisca
servim	servim
serviu	serviu
serveixen	servisquen

Aquest paradigma respon, en part, al sistema que trobem en la llengua literària i administrativa del Regne de València des de les darreries del segle XV. En els textos valencians d'aquesta època, es tendí a usar les formes amb *e* en el present d'indicatiu, mentre que en el present de subjuntiu alternaven les formes amb *e* i amb *i*, però amb una creixent presència de les formes amb *i*. La major part dels gramàtics i escriptors valencians d'ençà de les Normes de Castelló han reivindicat i usat especialment en l'indicatiu les formes amb *e*. Aquest paradigma té, a més, l'avantatge de ser convergent amb la llengua literària de tot el domini en les formes que tenen una major freqüència d'ús en textos escrits.

Remarques sobre els verbs incoatius:

- a) En la llengua actual, les formes amb *e* en la persona 1 del present d'indicatiu (*serve*) i en el present de subjuntiu (1 *serve*, 2 *serve*, 3 *serve*, 6 *serve*), pròpies de la llengua clàssica i actualment caigudes en desuetud, només s'usen en registres molt formals.
- b) En les formes amb *-sc* (o *-squ-*) és acceptable la pronunciació [ʃ] de la *s*, característica de la major part del valencià i el nord-occidental: *servi*[ʃ]*c*, *servi*[ʃ]*ca*, etc.
- c) La III conjugació incoativa és molt més nombrosa i productiva que la III pura i, des d'antic, molts verbs que pertanyien al model pur han adoptat el model incoatiu. Aquesta tendència encara és viva en l'actualitat i, en alguns casos, es produeixen diferències entre parlars o entre parlants d'una mateixa varietat. Els verbs *afegir*, *fregir*, *tenyir*, *teixir* i *vestir*, per exemple, es mantenen com a purs en la majoria de parlars valencians i baleàrics, però han adoptat el model incoatiu en la resta del domini; els verbs *llegir* i *engolir* es mantenen purs en diferents parlars valencians però no en la resta del domini. En tots aquests casos, són igualment acceptables les formes pures i les incoatives, d'acord amb l'ús més general de cada parlar.
- d) No és acceptable l'ús com a incoatius dels verbs de la II conjugació acabats en *-batre*, *-córrer*, *-fondre*, *-cloure*, *-metre* i *-cebre*; per exemple, *rebateixen* per *rebaten*, *remeteix* per *remet*, *concebeixes* per *conceps*, etc.

2.9 ELS MODELS DE CONJUGACIÓ

Tot seguit reproduïm els paradigmes que adopten en valencià els verbs regulars, els auxiliars *haver* i *anar*, i el verb irregular *ser*. En cas de doblats, apareix en primer lloc la forma de major tradició clàssica i entre parèntesis les formes d'abast geogràfic restringit en valencià.

2.9.1 Els verbs regulars

Primera conjugació: model *cantar*

Indicatiu					
Present		Imperfet	Passat simple	Futur	Condicional
cante (canto)		cantava	cantí	cantaré	cantaria
cantes		cantaves	cantares	cantaràs	cantaries
canta		cantava	cantà	cantarà	cantaria
cantem		cantàvem	cantàrem	cantarem	cantàriem
canteu		cantàveu	cantàreu	cantareu	cantàrieu
canten		cantaven	cantaren	cantaran	cantarien
Subjuntiu		Imperatiu		Formes no personals	
Present	Imperfet		Infinitiu	Participi	Gerundi
cante	cantés / cantara		cantar	cantat	cantant
cantes	cantesses / cantares	canta		cantada	
cante	cantés / cantara			cantats	
cantem	cantéssem / cantàrem	cantem		cantades	
canteu	cantésseu / cantàreu	canteu			
canten	cantessen / cantaren				

Segona conjugació: model *batre*

Indicatiu					
Present		Imperfet	Passat simple	Futur	Condicional
bat (bato)		batia	batí	batré	batrria
bats		baties	bateres	batràs	batries
bat		batia	baté	batrà	batrria
batem		batíem	batérem	batrem	batríem
bateu		batíeu	batéreu	batreu	batríeu
baten		batien	bateren	batran	batrien
Subjuntiu		Imperatiu		Formes no personals	
Present	Imperfet		Infinitiu	Participi	Gerundi
bata	batés / batera		batre	batut	batent
bates	batesses / bateres	bat		batuda	
bata	batés / batera			batuts	
batem	batéssem / batérem	batem		batudes	
bateu	batésseu / batéreu	bateu			
baten	batessen / bateren				

Segona conjugació: model *témer*

Indicatiu					
Present	Imperfet	Passat simple	Futur	Condicional	
tem (temo)	temia	temí	temeré	temeria	
tems	temies	temeres	temeràs	temeries	
tem	temia	temé	temerà	temeria	
temem	temíem	temérem	temerem	temeríem	
temeu	temíeu	teméreu	temereu	temeríeu	
temen	temien	temeren	temeran	temerien	
Subjuntiu		Imperatiu		Formes no personals	
Present	Imperfet		Infinitiu	Participi	Gerundi
tema	temés / temera		témer	temut	tement
temes	temesses / temeres	tem		temuda	
tema	temés / temera			temuts	
temem	teméssem / temérem	temem		temudes	
temeu	temésseu / teméreu	temeu			
temen	temessen / temeren				

Tercera conjugació pura: model *dormir*

Indicatiu					
Present	Imperfet	Passat simple	Futur	Condicional	
dorm (dormo)	dormia	dormí	dormiré	dormiria	
dorms	dormies	dormires	dormiràs	dormiries	
dorm	dormia	dormí	dormirà	dormiria	
dormim	dormíem	dormírem	dormirem	dormiríem	
dormiu	dormíeu	dormíreu	dormireu	dormiríeu	
dormen	dormien	dormiren	dormiran	dormirien	
Subjuntiu		Imperatiu		Formes no personals	
Present	Imperfet		Infinitiu	Participi	Gerundi
dorma	dormís / dormira		dormir	dormit	dormint
dormes	dormisses / dormires	dorm		dormida	
dorma	dormís / dormira			dormits	
dormim	dormíssem / dormírem	dormim		dormides	
dormiu	dormísseu / dormíreu	dormiu			
dormen	dormissen / dormiren				

Tercera conjugació incoativa: model *servir*

Indicatiu						
Present		Imperfet	Passat simple	Futur	Condicional	
servisc (serveixo)		servia	serví	serviré	serviria	
serveixes /servixes		servies	servires	serviràs	serviries	
serveix / servix		servia	serví	servirà	serviria	
servim		servíem	servírem	servirem	serviríem	
serviu		servíeu	servíreu	servireu	serviríeu	
serveixen / servix		servien	serviren	serviran	servirien	
Subjuntiu		Imperatiu		Formes no personals		
Present	Imperfet		Infinitiu	Participi	Gerundi	
servisca	servís / servira		servir	servit	servint	
servisques	servisses / servires	serveix / servix		servida		
servisca	servís / servira			servits		
servim	servíssem / servírem	servim		servides		
serviu	servísseu / servíreu	serviu				
servisquen	servissen / serviren					

2.9.2 Els verbs auxiliars *haver* i *anar*, i el verb irregular *ser*Auxiliar de perfet *haver* (conjugat amb el participi de *cantar*)

Indicatiu				
Perfet	Plusquamperfet	Passat anterior	Futur perfet	Condicional perfet
he cantat	havia cantat	haguí cantat	hauré cantat	hauria cantat
has cantat	havies cantat	hagueres cantat	hauràs cantat	hauries cantat
ha cantat	havia cantat	hagué cantat	haurà cantat	hauria cantat
hem cantat	havíem cantat	haguérem cantat	haurem cantat	hauríem cantat
heu cantat	havíeu cantat	haguéreu cantat	haureu cantat	hauríeu cantat
han cantat	havien cantat	hagueren cantat	hauran cantat	haurien cantat
Subjuntiu		Formes no personals		
Perfet	Plusquamperfet	Infinitiu perfet	Gerundi perfet	
haja cantat	hagués / haguera cantat	haver cantat	havent cantat	
hages cantat	haguesses / hagueres cantat			
haja cantat	hagués / haguera cantat			
hàgem cantat	haguéssem / haguérem cantat			
hàgeu cantat	haguésseu / haguéreu cantat			
hagen cantat	haguessen / hagueren cantat			

Auxiliar de passat *anar* (conjugat amb *cantar*)

Passat perifràstic	Passat anterior perifràstic
vaig cantar	vaig haver cantat
vas (vares) cantar	vas (vares) haver cantat
va cantar	va haver cantat
vam (vàrem) cantar	vam (vàrem) haver cantat
vau (vàreu) cantar	vau (vàreu) haver cantat
van (varen) cantar	van (varen) haver cantat

El verb *ser*

Indicatiu					
Present	Imperfet	Perfet	Futur	Condicional	
sóc	era	fui	seré	seria	
ets / eres	eres	fores	seràs	series	
és	era	fou	serà	seria	
som	érem	fórem	serem	seríem	
sou	éreu	fóreu	sereu	seríeu	
són	eren	foren	seran	serien	
Subjuntiu		Imperatiu	Formes no personals		
Present	Imperfet		Infinitiu	Participi	Gerundi
siga	fos / fóra		ser	estat / sigut	sent
sigues	fosses / fores	sigues		estada / siguda	
siga	fos / fóra			estats / siguts	
siguem	fóssem / fórem	siguem		estades / sigudes	
sigueu	fósseu / fóreu	sigueu			
siguen	fossen / foren				

IV

MORFOSINTAXI

1. ALGUNS USOS DE LES FORMES VERBALS

Hi ha alguns usos de les formes verbals en els quals convé parar esment:

- a) En les oracions simples encapçalades per adverbis de dubte (*potser, possiblement, tal volta, etc.*), és preferible l'ús de l'indicatiu al del subjuntiu:

Allò tal volta era una errada (*i no Allò tal volta fóra...*)
Potser arribaran a les quatre (*i no Potser arriben...*)

- b) Les oracions completives que depenen de verbs o predicats de temença es poden construir en indicatiu o en subjuntiu. En el segon cas admeten un *no* expletiu, això és, un *no* que no converteix l'oració en negativa:

Tinc por que arribarà tard
Tinc por que (no) arribe tard

Les oracions en subjuntiu sense el *no* expletiu són plenament acceptables en valencià, d'acord amb l'ús general que se'n fa en la llengua parlada.

- c) En les oracions condicionals irrealis de present, l'ús de l'imperfet d'indicatiu en l'oració subordinada té un caràcter marcadament literari: *Si tenia diners, ho compraria*. En aquest context, és preferible l'ús de l'imperfet de subjuntiu: *Si tingués (tinguera) diners, m'ho compraria*.

- d) En les oracions relatives sense antecedent i en les oracions temporals introduïdes per *quan, així que, etc.*, es pot usar tant el futur com el present de subjuntiu, en contextos en què designen situacions futures:

Els qui arribaran / arriben tard no trobaran lloc
Quan els veuré / veja, els comentaré què pense fer
Així que els veuré / veja, els comentaré què pense fer

El futur és la solució més genuïna i encara viva en parlars valencians i baleàrics. Notem, a més, que si l'oració indica posterioritat en el passat, es pot usar tant el condicional com l'imperfet de subjuntiu: *Em vam prometre que m'ho dirien així que arribaria / arribara*.

- e) En la llengua escrita sobretot dels mitjans de comunicació resulta habitual l'ús del subjuntiu en les oracions introduïdes per *després que*, en contextos en què aquestes oracions designen fets reals i assumeixen un cert valor causal. Tot i que es tracta d'una innovació no totalment

condemnable, en aquest cas és preferible l'ús de l'infinitiu o de l'indicatiu amb un nexa causal:

Després d'abandonar el despatx, es va posar en contacte amb el director del diari (*millor que* Després que abandonara...)

Com que no el va poder atendre el president, el va rebre el secretari (*millor que* Després que no el poguera rebre...)

f) L'infinitiu pot assumir un valor imperatiu precedit de la preposició *a* (*A dormir, que ja és tard!*), però no sense aquesta preposició.

g) El gerundi té un valor de simultaneïtat (*Va entrar a casa taral·lejant la moixeranga*) i no és acceptable quan s'usa amb un valor de posterioritat i de conseqüència respecte a allò que s'indica en l'oració principal. En una oració com ara *Va caure en un barranc i es va trencar tres costelles*, no és acceptable, per tant, substituir la segona oració coordinada per la construcció de gerundi *trencant-se tres costelles*. Les construccions de gerundi, a més, tenen un valor adverbial i tampoc no són admissibles amb funcions de modificador del nom equivalent al de les relatives especificatives. En una oració com ara *Van emetre una sentència que condemnava l'acusat*, no és possible, per tant, substituir la relativa per la construcció de gerundi *condemnant l'acusat*.

1.1 LES PERÍFRASIS VERBALS

Les perífrasis verbals són construccions formades per dos verbs, enllaçats en algun cas per mitjà d'una preposició. El primer verb, anomenat auxiliar, aporta la informació relacionada amb la persona i el nombre, i amb el temps, l'aspecte i el mode; el segon, anomenat principal perquè aporta el contingut bàsic, té una forma no personal. Tenint en compte el valor del verb auxiliar, les perífrasis es classifiquen en aspectuals i modals; tenint en compte la forma del verb principal, en perífrasis d'infinitiu, de gerundi i de participi.

1.1.1 Les perífrasis modals

Les perífrasis modals són sempre perífrasis d'infinitiu. Els verbs auxiliars d'aquestes perífrasis expressen valors relacionats amb l'obligació, la capacitat,

la possibilitat o el dubte. Es tracta de perífrasis com ara «*haver de + infinitiu*», «*poder + infinitiu*», «*deure + infinitiu*».

- a) L'obligació s'expressa per mitjà de la perífrasi «*haver de + infinitiu*» o per mitjà de construccions no perifràstiques, com ara la construcció amb el verb *caldre* o amb el predicat *ser necessari*:

Hem de parlar amb ells
 Cal que parlem amb ells
 Cal parlar amb ells
 És necessari que parlem amb ells

No són acceptables construccions amb *hi ha que* i *tenir que*.

- b) La perífrasi «*deure + infinitiu*» té un valor de probabilitat i s'usa en aquells contextos en què el parlant vol expressar una idea de manera aproximada, sense comprometre's totalment amb el valor de veritat d'allò que enuncia:

Deuen ser les quatre
 Devia tindre vint-i-cinc anys quan el vaig conèixer
 Ho degué dir ell

En la llengua clàssica, la perífrasi «*deure + infinitiu*» tenia també un valor d'obligació i aquest valor es manté amb una certa vitalitat en parlars valencians. La perífrasi és acceptable, sobretot amb el valor de necessitat moral: *Un fill deu obeir els seus pares, A mi deu atribuir-se tota la culpa*. En cap cas no és acceptable l'ús de la preposició *de* entre el verb auxiliar i el principal.

El futur també s'usa a vegades amb un valor de probabilitat, sobretot amb verbs estatus (*estar* i *tenir* fonamentalment) i amb l'auxiliar de perfet *haver*: *Segur que estaran dormint, Suppose que ja se n'hauran anat*. En l'estàndard convé evitar aquest ús del futur i fer servir la perífrasi amb *deure*: *Deuen estar dormint, Suppose que ja se'n deuen haver anat*.

1.1.2 Les perífrasis aspectuals

Les perífrasis aspectuals indiquen valors relacionats amb l'inici, l'acabament, la repetició, etc. de la situació designada pel verb principal. Les perífrasis aspectuals poden ser d'infinitiu, de gerundi i de participi. Tot seguit s'indica el valor de les principals perífrasis aspectuals:

verb principal	sentit	verb auxiliar	exemple
gerundi	progressiu	<i>estar</i> <i>anar</i>	Encara estan treballant Anem fent
	duratiu	<i>continuar</i> <i>seguir</i>	Continua pensant el mateix Van seguir gesticulant com si res
infinitiu	incoatiu	<i>començar (a)</i>	Demà comencem a fer pràctiques
		<i>posar-se (a)</i>	De sobte es posaren a cridar
		<i>arrancar (a)</i>	Sense dir res arrancà a córrer
		<i>rompre (a)</i>	Tot seguit va rompre a plorar
habitual	<i>anar (a)</i>	Anàvem a telefonar-vos ara mateix	
	<i>acabar (de)</i>	Ja hem acabat de treballar	
	<i>soler</i>	Sol arribar a les 10	
reiteratiu	<i>tornar (a)</i>	No ho tornes a fer més	
participi	resultatiu	<i>tenir</i>	Ja tinc redactades 25 pàgines
		<i>quedar</i>	No quedaren convençuts
		<i>deixar</i>	Deixàrem resolts tots els problemes

Remarques sobre les perífrasis aspectuals:

- a) Cal no abusar de la perífrasi «*estar* + gerundi». Aquesta perífrasi té un valor progressiu i s'usa per a indicar continuïtat o reiteració:

Estiguérem parlant tota la nit
Últimament he estat llegint novel·les d'autors valencians

En aquells casos en què simplement es vol indicar que una situació es troba en curs de realització en el moment de l'acte de parla o en un moment passat, és preferible l'ús tradicional del present o l'imperfet d'indicatiu sense cap perífrasi:

- Què fa el pare? –Treballa
- Què feia el pare? –Treballava

La perífrasi, per tant, convé reservar-la a aquells contextos en què es vol emfatitzar la durada o el caràcter temporal o anòmal de la situació designada:

Està treballant tota la vesprada
Eren les 12 de la nit i encara estava treballant

- b) La perífrasi «*anar* + gerundi» té un valor progressiu semblant al la perífrasi amb *estar*, però, a diferència d'aquesta, emfatitza el procés intern de la situació designada:

Van apujant els preus
El cel es va ennuvolant
Anava preguntant a tothom per tu

Recentment s'han introduït en la llengua col·loquial altres perífrasis duratives amb verbs de moviment poc genuïnes i inacceptables. Es tracta de la perífrasi amb el verb *venir*, usada per tal de referir-se a una situació que es projecta del passat al present, i de la perífrasi amb el verb *portar*. En aquests casos, és preferible l'ús no perifràstic:

Fa anys que reivindicuem la reducció de la jornada laboral (*i no* Fa anys que venim reivindicant...)
Fa cinc anys que treballem en aquesta empresa (*i no* Fa cinc anys que portem treballant...)

- c) La perífrasi «*anar a* + infinitiu» té un valor d'intenció o d'imminència, sobretot amb l'imperfet d'indicatiu i subjuntiu:

Anàvem a telefonar-te ara mateix
Pareixia que anés a caure

A diferència del que ocorre en altres llengües romàniques pròximes, la perífrasi s'ha desenvolupat molt poc quan l'auxiliar es conjuga en present, a causa, sobretot, de les confusions que pot provocar amb el passat perifràstic. En aquest cas, cal recórrer a altres solucions com ara la construcció «*estar a punt de* + infinitiu», el futur o l'imperatiu, etc.:

Deixaré de veure'l, perquè em molesta el que diu (*i no* Vaig a deixar...)
Afanya't, que estem a punt de començar (*i no* Afanya't, que anem a començar)
Ens n'anem ara mateix (*i no* Anem a anar-nos-en...)

No cal dir que la construcció «*anar* + infinitiu» és acceptable quan no es comporta com a perífrasi i, doncs, el verb *anar* indica moviment: *Vaig a veure qui ha cridat*.

1.2 ELS VERBS *SER* I *ESTAR*

Els verbs *ser* i *estar* presenten usos locatius i copulatius; en el primer cas, s'indica la localització del subjecte; en el segon, s'assenyala una propietat o un estat del subjecte.

- Locatiu: El pare és a l'hort
 Està tot el matí a l'habitació
- Copulatiu: Maria és molt alta
 El xiquet està malalt

L'ús dels verbs *ser* i *estar* presenta actualment una certa variació entre parlars. Al costat de solucions més tradicionals amb el verb *ser*, podem trobar parlars on l'ús d'*estar* avança en detriment de *ser*. En els registres formals de la llengua, s'apliquen propostes d'ús que combinen les solucions genuïnes amb la realitat lingüística actual. D'acord amb aquestes propostes:

- a) S'usa *ser* en les construccions locatives, sempre que no interesse marcar la permanència en un lloc del subjecte:

– I la mare? – És a ca la veïna
 El pare és a l'hort
 Ara no trobaràs ningú a casa. Són tots a Castelló
 La casa que busques és a l'altra part del poble
 Gandia és a la comarca de la Safor

En canvi, s'usa *estar* sempre que hi ha una especificació durativa o interessa marcar la permanència en un lloc: *Vam estar hora i mitja al mercat, Joan no estarà a casa en tot el matí.*

- b) També s'usa *ser* en les oracions copulatives en què es designa l'estat civil del subjecte i alguns estats físics de subjectes animats, no considerats com a conjunturals o ràpidament canviabls:

Lluïsa era viuda
 És casat amb una xica de Gandia
 El seu iaio és mort des de fa cinc anys
 Empar no és cega

- c) S'usa *ser* en oracions copulatives en què l'atribut és un adjectiu que designa un estat d'un subjecte inanimat, sense insistir en la permanència:

Aquesta coca és molt dolça
 Les figues solen ser més madures cap a principis de juliol

Notem que *ser* alterna amb *estar* quan es vol diferenciar una característica no durativa (amb *ser*) i durativa (amb *estar*): *El pal és tort* ('té una forma no recta') i *El pal està tort* ('S'ha col·locat, es troba tort').

Com es deu haver deduït, l'ús més tradicional i genuí de *ser* i *estar* depén del caràcter animat o no animat del subjecte i del caràcter duratiu o no duratiu de la localització o la propietat atribuïda al subjecte. En els quadres següents, s'esquematitzen tots els usos d'aquests verbs, tant els que presenten vacil·lació en l'actualitat, que apareixen marcats en negreta, com els que no en presenten. El primer quadre fa referència als usos locatius i el segon, als copulatius:

context no duratiu		context duratiu	
subjecte animat	subjecte inanimat	subjecte animat	subjecte inanimat
Joan és a l'hospital	El teu llibre és al calaix	Joan estarà a l'hospital dos dies	Les ametles estan ací des de fa dos dies

	context no duratiu		context duratiu	
	subjecte animat	subjecte inanimat	subjecte animat	subjecte inanimat
Indica una propietat	Vicent és advocat Maria és alta	La casa és de fusta L'hort és gran	—	—
Indica un estat				
adjectius	Maria és casada	La bassa és (o està) plena	Vicent ha estat content tot el dia	La bassa estarà plena un mes
participis	Vicent està content	El treball ja està fet	Ja fa dies que Núria està cansada	La porta estarà oberta tres hores
SPreps	Jaume està en forma	El sopar està a punt	Jaume ha estat en forma tot l'any	El sopar estava a punt des d'ahir
adverbis	La mare està bé	Això està bé	La mare fa tres dies que no està bé	Això estarà sempre bé

2. FORMA I ÚS DELS PRONOMS PERSONALS FORTS I DELS PRONOMS FEBLES

Els pronoms personals designen les persones del discurs i es classifiquen en forts i febles. Els primers són tòpics, es refereixen a persones i poden funcionar com a subjecte o com a complement d'una preposició. D'acord amb aquestes funcions poden ocupar les posicions sintàctiques pròpies d'un sintagma nominal:

Jo no ho faria
 Parlaré amb *vosaltres*
 A *mi* no m'agrada gens la idea

Els pronoms febles són elements àtons que recolzen en el verb i que generalment funcionen com a complements. A diferència dels pronoms forts, els febles únicament poden aparèixer en posicions adjuntes al verb:

Em van contar el que ja sabia
Comenteu-*li-ho* vosaltres

Com a norma general, els pronoms febles s'anteposen al verb: *Li diré que vinga, Ho compraré tot demà, No hi he anat*. Es posposen si el verb es conjuga en imperatiu, en infinitiu o en gerundi: *Vés-t'è'n!, Dir-li-ho o no, aquest és el problema*. En les perífrasis d'infinitiu i de gerundi, els pronoms febles poden anteposar-se o posposar-se, encara que la posició més habitual és l'anteposada: *Li vaig dir (o vaig dir-li) que vingues, Hi continua treballant (o Continua treballant-hi)*. No cal dir que en aquells casos en què hi ha més d'un pronom feble en una mateixa oració, tots s'anteposen o es posposen: *Li ho vaig dir o Vaig dir-li-ho*.

2.1 ELS PRONOMS PERSONALS FORTS

D'acord amb criteris morfològics, els pronoms personals forts es classifiquen com segueix:

	singular		plural	
	masculí	femení	masculí	femení
1a persona	jo / mi		nosaltres	
2a persona	tu / vosté		vosaltres / vostés	
3a persona	ell	ella	ells	elles
reflexiu	si			

Alguns pronoms requereixen comentaris més específics:

- a) La distinció entre els pronoms *jo* i *mi* té a veure amb la funció sintàctica: la forma *jo* és la més general i s'usa en funció de subjecte i amb la preposició *entre* en contextos de coordinació (*entre tu i jo*). La forma *mi*, en canvi, s'usa quan funciona com a complement d'una preposició: *a mi, de mi, contra mi, per a mi, abans de mi*, etc.

Hi ha algunes preposicions que seleccionen el pronom *jo*. Es tracta, però, d'usos poc habituals, en què generalment són preferibles altres solucions: *Malgrat jo mateix (Malgrat la meua opinió), Hi aniran tots, llevat de jo (menys jo), Segons jo... (Segons el meu parer...)*.

- b) Els pronoms de primera i segona persona del plural mostren col·loquialment una sèrie de formes que presenten una forta variació: *mosatros,*

moatros, naltros, noltros, etc. *vosatros, voatros, vatros, voltros*, etc. Cap d'aquestes formes no és acceptable.

- c) No és acceptable l'ús dels pronoms *ell* o *ella* referits a objectes inanimats. En lloc d'aquests pronoms es poden usar els pronoms *en* o *hi* o altres recursos:

La Universitat i les institucions que en depenen (o que depenen d'aquesta / que depenen de la Universitat, *però no* que depenen d'ella)

Ja hem redactat els objectius. En aquests s'expressa la voluntat de col·laboració (o s'hi expressa, *però no* en ells s'expressa...)

- d) Els pronoms reflexius tenen la mateixa forma que els no reflexius, en el cas de les persones primera i segona. Quan funcionen com a reflexius, aquests pronoms generalment es reforcen amb l'indefinit *mateix*: *M'ho vaig regalar a mi (mateix), T'ho preguntes a tu mateixa o què?* En el cas de la tercera persona, a més de les formes generals (*ell* i les variants flexives), hi ha una forma específicament reflexiva. Es tracta del pronom *si*: *Sempre parla de si mateixa* (o *d'ella mateixa*).

- e) El pronom *vosté* / *vostés* permet establir diferències relacionades amb l'estatus que el parlant atorga a l'interlocutor. En general, el tractament de *tu* és el més directe i el que no estableix diferències jeràrquiques. El tractament de *vosté* implica una distinció jeràrquica, generalment de respecte, cap a un interlocutor de major edat o posició, però també distanciament: *Ho has fet tu?, Ho ha fet vosté?, Ho han fet vostés?*

A més del tractament de *tu* i de *vosté*, hi ha el tractament de *vós*. En els parlars valencians, l'ús d'aquest tractament s'ha restringit considerablement en la llengua espontània, però manté una certa vitalitat en el llenguatge administratiu.

2.2 ELS PRONOMS FEBLES

El català té un nombre de pronoms febles superior al d'altres llengües romàniques i presenta unes majors possibilitats expressives. Cal tenir en compte, amb tot, que en alguns parlars, com els valencians, hi ha pronoms, o usos pronominals, que han caigut en desús. En les pàgines que segueixen ens ocuparem de la forma i de la funció dels pronoms febles.

Els pronoms febles, com els forts, es poden classificar a partir de distincions relacionades amb la persona (primera, segona i tercera persona), el nombre (singular i plural) i, en alguns casos, el gènere (masculí i femení). Tot seguit es classifiquen els diferents pronoms febles. En aquells casos en què el pronom

presenta formes diferents, en el quadre usem la que apareix davant d'un verb començat per consonant:

			singular	plural
1a persona			em	ens
2a persona			et	us
3a persona	acusatiu	masculí	el	els
		femení	la	les
	datiu		li	els
reflexiu (i impersonal)			es	
neutre			ho	
adverbial			en	
			hi	

2.2.1 Tipus de pronoms segons la forma

La majoria dels pronoms febles adopten formes diferents, condicionades per l'anteposició o posposició al verb, pel tipus de contacte (vocàlic o consonàntic) que mantenen amb el verb i per la combinació amb altres pronoms. Tenint en compte la forma i la posició dels pronoms, tradicionalment es parla de formes plenes, reduïdes, reforçades i elidides. En aquells casos en què hi ha variació, la forma plena es posposa al verb acabat per consonant, o per semivocal en el cas de la persona 5 (per exemple, *portar-lo*, *porteu-lo*); la forma reduïda es posposa al verb acabat per vocal (*porta'l*); la forma reforçada s'anteposa al verb començat per consonant (*el porta*), i la forma elidida s'anteposa al verb començat per vocal (*l'he portat*). Tot seguit s'indiquen les formes que pot adoptar cada pronom. Aquests, a més, s'agrupen tenint en compte aquesta variació formal.

	A				B	C		D	E	F			
forma plena	me	te	se	ne	lo	los	nos	vos	la	li	les	ho	hi
forma reduïda	'm	't	's	'n	'l	'ls	'ns	us					
forma reforçada	em	et	es	en	el	els	ens						
forma elidida	m'	t'	s'	n'	l'				l'				

Les formes plenes són les més antigues. Les reduïdes i les elidides s'originaren per la pèrdua de la vocal en contextos en què el pronom recolzava en una vocal posterior o anterior: *m(e) avisa, veure m(e)*. Les formes reforçades, finalment, s'originaren a partir d'una reinterpretació sil·làbica de formes originàriament reduïdes: *No m(e) veu, Què m(e) dius* i, a partir d'aquests contextos, *Em veu, Em dius...*

Tot seguit exemplifiquem aquestes formes:

darrere de verb acabat		davant de verb començat	
per consonant	per vocal	per consonant	per vocal
parlar-me	parla'm	em parla	m'avisa
mirar-te	mira't	et mira	t'avisa
endur-se	perdre's	s'enduu	es perd
porteu-ne	porta'n	en porta	n'entra
enviar-lo	envia'l	el porta	l'envia
enviar-los	envia'ls	els porta	els envia
enviar-nos	envia'ns	ens porta	ens envia
enviar-vos	escriure-us	us porta	us porta
	(escriure-vos)	(vos porta)	(vos envia)
enviar-la	envia-la	la porta	l'envia
			la ignora
agradar-li	escriure-li	li diu	li escriu
portar-ho	escriure-ho	ho porta	ho escriu
jugar-hi	juga-hi	hi juga	hi anem

Remarques sobre la forma dels pronoms:

- a) En alguns contextos estereotipats, els pronoms *em, et, es* i *en* adopten les formes plenes anteposats a un verb començat per consonant: *Tant me fa, Tant se val*. Per raons fonètiques, la forma plena *se* és preferible a la reforçada quan el verb comença per [s]: *No se sent res, La festa se celebrarà el pròxim divendres*.

Hi ha parlars, a més, en què l'ús de formes plenes, en lloc de les reforçades, és molt general. Notem, amb tot, que en aquests parlars les formes plenes no s'usen quan el pronom està precedit d'un mot acabat en vocal. En aquests parlars, per exemple, es diu *Ne tinc tres* però *No en tinc cap* (pronunciat [non] *tinc cap*). En la llengua escrita i en els registres formals s'usen les formes reforçades.

- b) No és acceptable la forma *mos* (formada per l'encreuament de *nos* amb *me*), que adopta el pronom *ens* en la llengua col·loquial d'una part del domini lingüístic: *mos porta* per *ens porta*, *enviar-mos* per *enviar-nos*, *envia-mos* per *envia'ns*.
- c) És acceptable l'ús sense variació formal del pronom *vos*, característic de diferents parlars: *vos porta*, *portar-vos*, *escriure-vos*. En els registres més formals, però, són preferibles les formes amb variació formal segons el context: *us porta*, *portar-vos*, *escriure-us*.
- d) El pronom *la* es comporta com l'article definit femení (vg. § IV. 3.1.1b) i té forma plena i reduïda: la plena s'usa en tots els casos, excepte quan el pronom s'anteposa a un verb començat per vocal (o vocal precedida de *h* muda) diferent de *i* o *u* àtones:
- e) El pronom *ho* es pronuncia [u] o [ew] anteposat al verb.

Concretament es pronuncia: a) [o] posposat a un verb acabat en consonant: *Preguntem-ho* ([o]) *demà*, *Dient-ho* ([o]) *bé*, *guanyareu*; b) [u] o [ew] anteposat a un verb començat per consonant o en combinació amb els pronoms *em*, *et* i *es*: *Ho* ([u] / [ew]) *sabia*, *Ja m'ho* ([mu] / [mew]) *donaràs demà*, i c) [w] seguit o precedit de vocal: *No ho* ([now]) *sabia*, *Ho estudiaren* ([westudiarém]) *demà*.

2.2.2 Combinacions de pronoms: l'ordre

Els pronoms febles poden aparèixer en combinacions binàries i, molt més esporàdicament, en combinacions ternàries. L'ordre en què apareixen els pronoms és fix i independent del fet que s'anteposen o es posposen al verb. L'ordre més general és el que s'esquematitza en el quadre següent:

reflexiu (o impersonal)	2a persona	1a persona	3a persona datiu	3a persona acusatiu	adverbials i neutre	
es	et	em	li	el	en	hi
				la		
	us	ens	els	els	ho	
				les		

Els pronoms que apareixen en una mateixa columna tenen una funció semblant i no es poden combinar entre si. No són possibles, doncs, combinacions dels tipus: *et + us*, *em + ens*, *el + ho*, *en + ho*, etc.

Remarques sobre les combinacions pronominals:

- a) En parlars diferents del valencià, el pronom *li* adopta la forma *hi* quan es combina amb un pronom acusatiu de tercera persona. D'acord amb la posició pròpia del pronom *hi*, en aquest cas, l'acusatiu s'anteposa al datiu:

Li'ls donaré (valencià)	Els hi donaré (resta de parlars)
Li'l donaré (valencià)	L'hi donaré (resta de parlars)

Totes dues combinacions són acceptables en l'àmbit territorial en què són pròpies.

En la llengua antiga, el pronom acusatiu s'anteposava al datiu: *la li dóna, l'am dóna*. Per un procés de dissimilació, en les combinacions *lo li* i *la li* el pronom *li* perdé la *l* i s'associà al pronom adverbial *hi*: *la li dóna > la hi dóna*. En valencià, on també es produí aquest canvi, el pronom *li* es reintroduí a partir del moment en què s'adoptà l'ordre modern (datiu + acusatiu), segurament pel fet que, en aquest parlar, el pronom *hi* era cada vegada menys usual.

- b) No és recomanable la substitució dels pronoms *ens* i *us* (o *vos*) per *se*, molt habitual en la llengua parlada amb verbs pronominals com *anar-se'n*: *Se n'anem demà* per *Ens n'anem demà*, *Quan se n'anireu?* per *Quan us (vos) n'anireu?*

Força menys acceptable resulta la substitució d'aquests pronoms per *se* en oracions reflexives o recíproques: *Se vestim de pressa* per *Ens vestim de pressa*, *Giteu-se abans de les deu* per *Giteu-vos abans de les deu*, *S'enganyeu mútuament* per *Us (vos) enganyeu mútuament*.

- c) No és recomanable la posposició del pronom *es* als pronoms de primera i segona persona, ni al pronom de datiu *li*, que es fa col·loquialment en diferents parlars: *Me se fa tard* per *Se'm fa tard*, *Te s'ha perdut* per *Se t'ha perdut*, *Li s'ha escapat* per *Se li ha escapat*.

2.2.3 Combinació de pronoms: la forma

En les combinacions pronominals, els pronoms també adopten formes diferents condicionades per la posició respecte al verb i pels pronoms que es combinen. Per facilitar la consulta reproduïm tot seguit les diferents combinacions binàries de pronoms després de verb acabat en consonant (1), després de verb acabat en vocal (2), davant de verb començat en consonant (3) i davant de verb començat en vocal (4).

	el	la	els compl. dir.	les	li	els compl. indir.	en	hi	ho	em	et	ens	us
em	1 -me'l 2 -me'l 3 me'l 4 me'l	1 -me-la 2 -me-la 3 me-la 4 me'l	1 -me'ls 2 -me'ls 3 me'ls 4 me'ls	1 -me-les 2 -me-les 3 me-les 4 me-les	1 -me-li 2 -me-li 3 me-li 4 me-li	1 -me'ls 2 -me'ls 3 me'ls 4 me'ls	1 -me'n 2 -me'n 3 me'n 4 me'n	1 -m'hi 2 -m'hi 3 m'hi 4 m'hi	1 -m'tho 2 -m'tho 3 m'tho 4 m'tho	1 -te'm 2 -te'm 3 te'm 4 te'm		1 -te'ns 2 -te'ns 3 te'ns 4 te'ns	
et	1 -te'l 2 -te'l 3 te'l 4 te'l	1 -te-la 2 -te-la 3 te-la 4 te'l	1 -te'ls 2 -te'ls 3 te'ls 4 te'ls	1 -te-les 2 -te-les 3 te-les 4 te-les	1 -te-li 2 -te-li 3 te-li 4 te-li	1 -te'ls 2 -te'ls 3 te'ls 4 te'ls	1 -te'n 2 -te'n 3 te'n 4 te'n	1 -t'hi 2 -t'hi 3 t'hi 4 t'hi	1 -t'ho 2 -t'ho 3 t'ho 4 t'ho	1 -te'm 2 -te'm 3 te'm 4 te'm		1 -te'ns 2 -te'ns 3 te'ns 4 te'ns	
es	1 -se'l 2 -se'l 3 se'l 4 se'l	1 -se-la 2 -se-la 3 se-la 4 se'l	1 -se'ls 2 -se'ls 3 se'ls 4 se'ls	1 -se-les 2 -se-les 3 se-les 4 se-les	1 -se-li 2 -se-li 3 se-li 4 se-li	1 -se'ls 2 -se'ls 3 se'ls 4 se'ls	1 -se'n 2 -se'n 3 se'n 4 se'n	1 -s'hi 2 -s'hi 3 s'hi 4 s'hi	1 -s'ho 2 -s'ho 3 s'ho 4 s'ho	1 -se'm 2 -se'm 3 se'm 4 se'm	1 -se't 2 -se't 3 se't 4 se't	1 -se'ns 2 -se'ns 3 se'ns 4 se'ns	1 -se-us 2 -se-us 3 se-us 4 se-us
ens	1 -nos-el 2 'ns-el 3 ens el 4 ens l'	1 -nos-la 2 'ns-la 3 ens la 4 ens l'	1 -nos-els 2 'ns-els 3 ens els 4 ens els	1 -nos-les 2 'ns-les 3 ens les 4 ens les	1 -nos-li 2 'ns-li 3 ens li 4 ens li	1 -nos-els 2 'ns-els 3 ens els 4 ens els	1 -nos-en 2 'ns-en 3 ens en 4 ens n'	1 -nos-t'hi 2 'ns-t'hi 3 ens hi 4 ens hi	1 -nos-t'ho 2 'ns-t'ho 3 ens ho 4 ens ho			1 -nos-ens 2 'ns-ens 3 ens ens 4 us ens	
us	1 -vos-el 2 -us-el 3 us el 4 us l'	1 -vos-la 2 -us-la 3 us la 4 us l'	1 -vos-els 2 -us-els 3 us els 4 us els	1 -vos-les 2 -us-les 3 us les 4 us les	1 -vos-li 2 -us-li 3 us li 4 us li	1 -vos-els 2 -us-els 3 us els 4 us els	1 -vos-en 2 -us-en 3 us en 4 us n'	1 -vos-t'hi 2 -us-t'hi 3 us hi 4 us hi	1 -vos-t'ho 2 -us-t'ho 3 us ho 4 us ho	1 -vos-em 2 -us-em 3 us em 4 us m'		1 -vos-ens 2 -us-ens 3 us ens 4 us ens	
li	1 -li'l 2 -li'l 3 li'l 4 li'l	1 -li-la 2 -li-la 3 li la 4 li'l	1 -li'ls 2 -li'ls 3 li'ls 4 li'ls	1 -li-les 2 -li-les 3 li les 4 li les			1 -li'n 2 -li'n 3 li'n 4 li'n	1 -li-hi 2 -li-hi 3 li hi 4 li hi	1 -li-ho 2 -li-ho 3 li ho 4 li ho				
els compl. indir.	1 -los-el 2 'is-el 3 els el 4 els l'	1 -los-la 2 'is-la 3 els la 4 els l'	1 -los-els 2 'is-els 3 els els 4 els els	1 -los-les 2 'is-les 3 els les 4 els les			1 -los-en 2 'is-en 3 els en 4 els n'	1 -los-t'hi 2 'is-t'hi 3 els hi 4 els hi	1 -los-t'ho 2 'is-t'ho 3 els ho 4 els ho				

Remarques sobre les combinacions pronominals:

- a) En les combinacions en què apareixen formes reduïdes o elidides, l'apòstrof es col·loca tan a la dreta com siga possible: *me'l compra, te'l donaré, se l'omplia*, etc.

Notem, però, que en la combinació *el + en* s'adopta la forma *l'en* (puix el pronom *el* no té cap forma *le*): *L'en duràs*.

- b) En diferents parlars, s'adopta una *e* de suport en combinacions amb un primer pronom acabat en *s*: *els e la porta* per *els la porta*. Aquestes formes són acceptables en la llengua parlada, però sols en registres poc formals.
- c) No és acceptable la substitució de *li* per *se* en combinacions amb un pronom acusatiu de tercera persona, que se sent sobretot entre persones que tenen el castellà com a primera llengua: *Se'l dóna* per *Li'l dóna*.

2.3 LA SINTAXI DELS PRONOMS FEBLES

109

Hi ha alguns aspectes de la sintaxi dels pronom febles (o relacionats amb la sintaxi dels pronoms) en els quals convé parar esment.

2.3.1 Verbs pronominals

Els pronoms febles apareixen lexicalitzats en una sèrie de verbs, anomenats pronominals: *endur-se, anar-se'n*, etc.:

No s'han endut res
Quan te n'aniràs?

Notem que no són pronominals verbs com *callar, caure, perdre*, o *saber*:

Calla, que estic cansat de sentir-te
Has caigut?
He perdut la cartera
Sap de memòria la lliçó

Uns pocs verbs, *recordar* i *riure*, per exemple, són pronominals amb complement de règim i no pronominals sense complement de règim: *Recorda-ho bé* i *Recorda-te'n, d'això*; *Sempre riu* i *Se'n riuen, del que diu*.

2.3.2 La concordança del participi

En els temps compostos, el participi concorda amb el pronom acusatiu de tercera persona (*el, la, els, les*):

No me les he menjades jo, les taronges
 – Has vist la meua germana? – No, no l'he vista

En contextos en què el temps compost va seguit d'un infinitiu, també es fa la concordança si el pronom s'anteposa al conjunt verbal, amb independència que el pronom ho pugui ser del verb en infinitiu: *No l'ha deguda conèixer, No les hem pogudes agafar, No les hem volgudes castigar.*

La concordança, tanmateix, s'ha perdut en alguns parlars i en altres es manté en femení (singular i plural), però no en masculí plural.

El manteniment de la concordança en el femení segurament s'ha vist afavorit pel fet que, en el singular, permet explicitar la distinció de gènere (que no apareix indicada per la forma elidida que adopta el pronom davant de l'auxiliar *haver*): *me l'he menjat / me l'he menjada.*

D'acord amb aquesta situació, en l'actualitat es tendeix a acceptar la manca de concordança amb el participi. En valencià, on la concordança és general en femení, és preferible mantenir-la.

2.3.3 Ús pleonàstic del pronom de datiu

En la llengua col·loquial, sobretot entre els parlants més joves, es tendeix a usar pleonàsticament el pronom de datiu amb el complement; això és, juntament amb el sintagma preposicional complement indirecte, que apareix en la posició postverbal habitual o anteposat al verb en forma de pronom relatiu o interrogatiu. Es tracta d'un ús poc genuí, que convé evitar en els registres formals:

El mestre ha regalat un llibre molt bonic a Joan (*i no El mestre li ha regalat un llibre molt bonic a Joan*)

Porteu el diari al pare (*i no Porteu-li el diari al pare*)

Aquell és el regidor a qui vam presentar la protesta (*i no ...a qui li vam presentar la protesta*)

A qui ho has dit? (*i no A qui li ho has dit?*)

Notem que no hi ha pleonasm quan el complement apareix dislocat de l'oració (a la dreta o a l'esquerra). En aquests casos, entre el complement i la resta de l'oració es produeix una inflexió tonal, marcada en l'escriptura amb una coma, i en l'oració apareix un pronom de

represa. Aquest pronom de represa, de fet, s'usa amb el complement indirecte, però també amb els altres complements pronominalitzables:

A Joan, el mestre li ha regalat un llibre / El mestre li ha regalat un llibre, a Joan
 A Enric, no l'hem vist des de fa dies / No l'hem vist des de fa dies, a l'Enric
 De café, no n'he begut gens / No n'he begut gens, de café

2.3.4 El pronom adverbial *en*

En valencià, el pronom *en* manté plena vitalitat en dos contextos diferents. D'una banda, apareix lexicalitzat en una sèrie de verbs pronominals que assenyalen el desplaçament d'un lloc (*anar-se'n, eixir-se'n, pujar-se'n*): *Ens n'anirem demà de viatge, Se'n van eixir de classe, Se n'ha pujat a casa*. D'una altra, assumeix una funció partitiva quan pronominalitza el nucli d'un sintagma nominal quantificat o sense determinant, que funciona com a complement directe o com a subjecte gramatical d'alguns verbs:

- Has menjat pomes? – Me n'he menjat tres de roges (*en* = pomes)
- Has acabat ja algun exercici? – Encara no n'he acabat cap (*en* = exercici)
- Tens tabac? – No, no en tinc (*en* = tabac)
- Han arribat els teus amics? – Només n'han arribat dos (*en* = amics)

El pronom *en* pronominalitza el nucli de sintagmes que funcionen com a subjecte gramatical, quan es tracta d'un subjecte quantificat o sense determinant, que es posposa al verb (o que es posposaria si no es pronominalitzés) i que depén d'un dels verbs següents:

- a) verbs de moviment resultatiu (*arribar, pujar, entrar, eixir*, etc.): *Només n'han arribat tres*;
- b) verbs que indiquen canvi d'estat (*nàixer, morir, esgroguir-se, fermentar*, etc.): *N'han mort quatre*;
- c) verbs que designen esdeveniments (*faltar, fer falta, caldre*, etc.): *No en falta cap*;
- d) verbs en construccions de passiva pronominal (*construir-se, aprovar-se*): *Se n'han construït molts*.

Notem que el pronom *en* pronominalitza el nucli del sintagma nominal, però no els quantificadors ni els adjectius qualificatius, i que en aquest darrer cas, apareix la preposició partitiva *de* davant de l'adjectiu: *Me n'he menjat tres de roges*. Aquesta preposició també s'usa en aquells casos en què el substantiu pronominalitzat apareix dislocat a l'esquerra o a la dreta de l'oració:

De café, no en vull gens
 No en vull gens, de café

No és acceptable l'ús pleonàstic del pronom *en* que es dóna amb el verb *haver-hi* en alguns parlars. Direm *No n'hi ha* o *No hi ha llet*, però no *No n'hi ha llet*.

El pronom *en*, a més, presenta altres funcions que s'han perdut o que tendeixen a perdre's en la llengua col·loquial, però que convé mantenir en els registres formals. En tots els casos, es tracta de complements introduïts per la preposició *de*; concretament:

a) El complement de règim verbal introduït per la preposició *de*:

D'aquest tema, ja en parlarem demà (*en* = d'aquest tema)

– Sap res de Pere? – No en sé res (*en* = de Pere)

– Te'n recordes o no, d'allò que et vaig dir ahir (*en* = d'allò que et vaig dir ahir)

No és acceptable l'ús pleonàstic que, per ultracorrecció, es produeix a vegades amb verbs com *adonar-se* o *recordar-se*. Direm *No se n'ha adonat* o *No s'ha adonat d'això*, però no *No se n'ha adonat d'això*.

b) El complement d'origen o procedència seleccionat per verbs com *venir* (*d'algun lloc*), *eixir* (*d'algun lloc*), *traure* (*alguna cosa d'algun lloc*), etc.:

Han entrat tots a la consulta fa molt de temps, però encara no n'ha eixit ningú (*en* = de la consulta)

Ixen cap a París demà a les deu i no en tornaran fins que no acaben les vacances (*en* = de París)

c) El complement seleccionat per adjectius amb funció d'atribut:

M'he comprat un ordinador i n'estic molt content (*en* = de l'ordinador)

– Estàs cansat del treball? – N'estic fartíssim (*en* = del treball)

2.3.5 El pronom adverbial *hi*

El pronom adverbial *hi* es manté en valencià en contextos en què està plenament lexicalitzat, com ocorre amb els verbs *haver-hi*, *veure-s'hi* (o *veure-hi*), *trobar-s'hi*, etc. o en alguna frase feta:

Ahir no hi havia gens de trànsit i ara no es pot ni caminar

No s'hi veu (*o* hi veu)

No s'hi val

Amb aquesta roba no m'hi trobe

Tant se m'hi dóna ('em fa igual')

El pronom *hi* té, a més, una sèrie de funcions que s'han perdut en la llengua col·loquial, però que convé mantenir en els registres formals. Concretament, pronominalitza els complements següents:

- a) El complement de règim verbal introduït per preposicions diferents de *de*:

Ja hi jugarem, a aquest joc (*hi* = a aquest joc)

– Heu pensat en aquest problema? – La veritat és que no hi havíem pensat (*hi* = en aquest problema)

- b) El complement locatiu o de destinació seleccionat per verbs com ara *anar* (a un lloc), *passar* (per un lloc), *ser* (en un lloc), *viure* (en un lloc), etc.

Es posen moltes vegades davant la porta del café: ara hi són (*hi* = davant la porta del café)

Ja deixen passar pel pont, però no hi passa ningú (*hi* = pel pont)

Fa temps vivien en aquesta casa. No sé si encara hi viuen (*hi* = en aquesta casa)

En valencià, en aquests casos, se solen utilitzar els adverbis díticics (*ací*, *allí*): *Fa temps vivien en aquesta casa. No sé si encara viuen ací.*

- c) Els complements predicatius, els atributs de verbs diferents de *ser*, *estar*, *semblar* i *paréixer*, i els complements de manera (amb independència de la preposició que presenten):

Digué que es tornaria roig, però no s'hi tornà (*hi* = roig)

Jo em vaig quedar de pedra. Tothom s'hi va quedar (*hi* = de pedra)

Fa les coses de qualsevol manera; sempre les hi fa (*hi* = de qualsevol manera)

Hi ha, encara, altres usos del pronom *hi*. Aquest pronom pot substituir alguns complements circumstancials introduïts per una preposició diferent de *de*:

Vam anar a casa de Pere i vam sopar-hi tots junts (*hi* = a casa de Pere)

S'ha barallat amb ell, i no vol tenir-hi més tractes (*hi* = amb ell)

Es tracta d'un projecte molt important: tots hi hem treballat moltíssim (*hi* = en el projecte)

El pronom *hi*, finalment, substitueix el complement d'adverbis o de locucions adverbials com ara *damunt*, *davall*, *dins*, *al costat*, etc.:

Torca la taula i posa-hi els llibres damunt (*hi* = de la taula)

Anirem a la platja i tractarem d'acampar-hi al costat mateix (*hi* = de la platja)

3. FORMA I ÚS DELS DETERMINANTS

L'article, els demostratius i els possessius s'agrupen sota la denominació de *determinants*. Els determinants es caracteritzen típicament perquè s'anteposen al substantiu, amb el qual concorden i respecte al qual aporten una especificació de caràcter dític (els demostratius), individualitzador (l'article), o bé expressen una relació de possessió (els possessius).

3.1 L'ARTICLE

L'article és el determinant per excel·lència. Tenint en compte el tipus d'especificació que introdueix i el tipus de substantiu que modifica, l'article es classifica en:

- a) definit, si especifica un nom que té una referència unívoca;
- b) indefinit, si especifica un nom que té una referència no unívoca, i
- c) personal, si especifica un nom propi de persona.

L'article adopta les formes següents:

	masculí		femení	
	singular	plural	singular	plural
definit	el (l')	els	la (l')	les
indefinit	un	uns	una	unes
personal	en (n')		na (n')	

A més, en zones del valencià septentrional i el nord-occidental s'usa la forma masculina *lo/los*, que correspon a l'article de la llengua antiga (vg. § IV.3.1.4), i l'article salat (*es, sa*), que és característic de les Balears, de zones de l'Empordà i de Tàrbena (la Marina Baixa), en aquest darrer poble a causa de repoblacions mallorquines. Aquestes formes tenen un àmbit d'ús restringit, per la qual cosa no s'usen en els registres formals.

3.1.1 Forma de l'article: la contracció i l'apostrofació

L'article definit i el personal tenen un caràcter àton i formen una unitat fònica amb la paraula següent o la precedent, per la qual cosa experimenten reduccions vocàliques en contacte amb altres vocals. En la llengua parlada, es

noten a vegades vacil·lacions en l'elisió de la vocal; és important tenir cura de fer-la sempre que siga necessari:

- a) L'article definit i el personal en masculí s'apostrofen sempre que la paraula següent comença per vocal (en l'escrit, vocal o hac més vocal): *l'ós, l'heroi*. L'article definit, a més, es contrau amb les preposicions *a (al)*, *de (del)* i *per (pel)*, si el mot posterior comença per consonant (*al teu home, però a l'home*).
- b) L'article femení s'apostrofa si la paraula següent comença per vocal (en l'escrit, vocal o hac més vocal), excepte si la vocal és una *i* o una *u* àtones (*l'honestedat, l'única, però la hisenda, la integració, la unitat, la universitat*).

3.1.2 Presència i absència de l'article definit

Hi ha una sèrie de contextos que demanen la presència o l'absència de l'article, segons els casos:

- a) Quan els dies de la setmana s'usen amb un valor adverbial, l'absència o la presència de l'article està condicionada pel caràcter concret (un dia determinat) o habitual (un dia de manera regular) de la referència, i en el primer cas, per la relació que s'estableix amb el dia que parlem:

referència	context	forma	
concreta	- referida a un dels 7 dies precedents o següents, i - sense cap complement o amb els complements <i>passat, que ve, vinent</i> , etc. posposats	∅	El vaig veure dimarts No torna fins dimecres Divendres hi haurà ple a l'Ajuntament Dimarts vinent anirem al teatre Diumenge passat vaig eixir amb els amics
	resta de casos	<i>el</i>	El dimarts dia 15 d'agost comencen les festes El darrer diumenge d'octubre
habitual		<i>els</i> <i>cada</i>	Els diumenges (<i>o</i> cada diumenge) dinem amb els amics La revista eixirà al carrer els (<i>o</i> cada) dilluns

Quan la referència és genèrica, es pot usar l'article *el*: *el diumenge* ('cada diumenge') *dinem amb els amics*. D'acord amb l'ús més general, és preferible la forma plural.

- b) L'article definit no s'usa encapçalant les oracions subordinades substantives (tant les d'infinitiu com les introduïdes per *que*): Ø *Caminar ràpid és bo per a la salut*, Ø *Que vingues a la nit no ho resol tot*.

Notem, però, que sí que s'usa l'article en aquells casos en què l'infinitiu està substantivat i la construcció d'infinitiu no funciona com una oració sinó com un substantiu: *El saber no ocupa lloc*.

- c) Quan es fa una enumeració de noms, convé que tots porten l'article al davant o que cap no en porte:

El professorat, l'alumnat i el personal d'administració han arribat a un acord
 Professorat, alumnat i personal d'administració han arribat a un acord

- d) Hi ha una sèrie d'expressions i frases fetes on la presència o l'absència de l'article està suficientment fixada. No s'usa l'article, per exemple, en expressions del tipus *parar i llevar* (o *desparar*) *taula, seure a taula, anar a escola* (amb el valor d'estudiar), *jugar a cartes*, etc. S'usa, en canvi, en expressions com *anar pel bon camí, donar l'abast, com l'anell al dit, no alçar el cap*, etc.

3.1.3 L'article amb noms propis de persona

Els noms propis de persona poden aparèixer precedits per l'article personal o per l'article definit: *en Jordi* (o *el Jordi*), *na Júlia* (o *la Júlia*). En valencià es tendeix a prescindir de l'article (i, quan s'usa, en registres poc formals, es recorre a l'article definit): *Jordi i Júlia ens han convidat a sopar*.

L'article personal, originàriament una fórmula de respecte, prové del llatí DOMINE-DOMINA ('senyor-senyora'). En valencià, encara se'n mantenen restes en noms i topònims com *el rei En Jaume, El carrer de na Jordana* o *la Font d'en Carròs*. En els parlars en què s'usa l'article amb noms propis, es tendeix a evitar l'article en contextos formals i especialment si es fa referència a algú amb qui no es té un tracte directe i d'igualtat. Quant a les formes, en balearic es recorre a l'article personal (*en Joan, n'Antoni, na Marta, n'Anna*), mentre que en central i en nord-occidental s'usa l'article definit, i el personal només es manté, junt amb el definit, amb noms masculins començats per consonant (*en / el Joan, l'Antoni, la Marta, l'Anna*).

3.1.4 L'article *lo*

L'article *lo* era la forma clàssica de l'article masculí (*lo pare, lo pa, Tirant lo Blanch*, etc.). En contextos de contacte vocàlic, *lo* perdia la vocal i es pronunciava simplement [l]. Així, s'usava la forma plena en casos com *lo pare*, però es feia l'elisió corresponent en contextos com els de *al pare* i *l'amic*. Aquesta variació contextual va donar pas, en la major part de parlars, a l'article modern *el*. La forma *lo* ha quedat pràcticament reduïda a alguns parlars nord-occidentals (incloent-hi zones septentrionals del valencià) i a certes expressions fixades (*tot lo dia, tot lo món*). Vist el caràcter més general de l'article *el*, aquest constitueix la forma pròpia dels registres formals.

La forma *lo* presenta un altre problema des del punt de vista normatiu, ja que s'usa en els registres no formals com a *article neutre*, és a dir, com a marca de substantivació o d'intensificació. La llengua clàssica no diferenciava el *lo* amb valor masculí del *lo* amb valor neutre, cosa que fa pensar en un influx més o menys marcat del castellà en l'ús actual del *lo* amb aquest darrer valor. En el registre estàndard no s'admet l'article neutre *lo*, perquè es considera que deriva, totalment o parcialment, de la interferència del castellà i perquè propicia la pèrdua d'estructures i modismes genuïns. De fet, en l'actualitat, encara que el *lo* neutre s'utilitza de manera general en tots els parlars en els registres no formals, es pot dir que no s'usa en els registres formals. No obstant això, el fet de vincular la neutralitat a una forma d'article ha ajudat a estendre la substitució mecànica de *lo* per *el*, cosa que amb freqüència produeix calcs sintàctics del castellà i, per tant, no evita sinó que substitueix un problema normatiu per un altre.

En la llengua col·loquial, l'article *lo* s'usa en tres tipus de construccions: en construccions abstractives, en construccions intensives i en determinats modismes. Tot seguit es delimiten aquests contextos i els procediments amb què s'hi pot substituir (no sempre corresponents a l'article *el*):

- a) En les construccions abstractives, *lo* funciona com a marca de substantivació:

Sempre compra *lo* més car (no formal)

Sempre compra *el que* és més car / *les coses* més cares (formal)

Atés que es tracta sempre d'elements diferents del substantiu (fonamentalment, adjectius o equivalents, com participis o oracions de relatiu), la substantivació implicarà un efecte semàntic: no ens referim a un objecte concret, com en el cas d'un substantiu prototípic com ara *llibre*, sinó a un concepte abstracte ('totes les coses que són X'). Per això parlem de construccions abstractives o generalitzadores.

Construccions alternatives:

construcció	exemple
Article <i>el</i>	El que dius no té sentit Li agrada el morbós i, per això, veu pel·lícules d'assassins en sèrie
Substantiu genèric (<i>cosa, idea, fet, part, etc.</i>)	Li agraden les coses morboses La idea de treballar de nit no em fa por
Substantiu corresponent en lloc del mot substantivat	Li agrada la morbositat
Relativa substantivada (<i>el / allò / això + que</i>) en comptes de « <i>lo + adjectiu</i> »	Li agrada el que és morbós
<i>Això / allò de</i> en comptes de <i>lo de</i>	Això de treballar de nit no em fa por

La substitució mecànica de *lo* per *el* no sempre és acceptable, i en molts casos, cal recórrer a fórmules alternatives. L'article *el* no s'usa en els casos següents:

- amb participis: *El que es va dir a la reunió* (però no *El dit...* ni *Allò dit...*);
- amb sintagmes preposicionals: *Repetirem allò d'ahir / el que vam dir ahir* (però no *...el d'ahir*);
- amb possessius independents: *Aprécie les meues coses / el que és meu* (però no *...el meu*), ni
- amb relatius que tenen com a antecedent tota l'oració principal: *Em va insultar, cosa que resulta intolerable* (però no *...el qual resulta intolerable*).

D'altra banda, cal tenir en compte que no sempre es pot aplicar una solució més o menys mecànica de substitució; caldrà considerar quina és la correspondència més genuïna, a vegades alterant sintàcticament tota l'oració: *El teu fort no són les matemàtiques* (per *Lo teu no són les matemàtiques*), *Ara has d'oblidar-ho tot i prou* (per *Lo que has de fer ara és oblidar-ho tot*).

b) En les construccions intensives, *lo* funciona com un quantificador; equival a un *molt* al qual s'ha afegit un matís emfàtic, normalment vinculat amb l'exclamació.

No saps *lo* que ens vam divertir (no formal)

No saps *com / quant* ens vam divertir (formal)

Construccions alternatives:

construccions	exemple
Quantificador (<i>que, tan, com...</i>)	No saps que difícil és No saps com és de difícil
Construccions intensives específiques	Era poc difícil! Si n'era, de difícil Era d'allò més difícil

- c) Finalment, parlem de modismes amb article neutre per referir-nos a construccions abstractives o intensives que s'han fixat com a unitats fraseològiques.

Comprava *a lo loco* (no formal)

Comprava *a la babalà / sense solta ni volta* (formal)

Com a formes idiomàtiques, els modismes no tenen una correspondència regular (no podem donar regles generals de substitució, com ocorre en els casos anteriors), sinó que, en cada cas, cal saber el modisme correcte en el registre estàndard.

És bastant usual l'ús de l'article femení: *Ara ve la bona / la grossa* (i no *Ara ve lo bo*), *Sempre fa la mateixa* (i no *Sempre fa lo mateix*), *Va a la seua* (i no *Va a lo seu*).

En el quadre següent es reproduïxen algunes construccions castellanes amb *lo* neutre i els modismes equivalents en català:

construcció castellana amb <i>lo</i>	modisme
a lo grande	a boca què desitges, (a) cor què vols
a lo loco	a la babalà, arreu, sense solta ni volta
a lo mejor	potser, si tant convé, a la millor
a lo sumo / todo lo más	com a màxim, com a molt, a tot estirar, tot al més, pel cap alt
a lo vivo	de viu en viu, al viu
de lo contrario	si no, altrament
en lo referente a	quant a, pel que fa a, tocant a

construcció castellana amb /o	modisme
en lo sucesivo	d'ara en avant / endavant, d'ací / aquí en avant, etc.
da lo mismo	tant fa, tant és, és igual, igual fa, fa igual, tant se val, tant me fa, no li fa res, igual se me'n dóna
es lo mismo	tot és u, és el mateix
(eso) es lo de menos	això no és res, això què li fa?, (això) rai
lo demás	la resta, les altres coses, el restant
lo indecible	cosa de no dir
lo más mínimo	gens ni mica / miqueta, absolutament gens, ni poc ni gaire
lo antes posible / lo más pronto posible	com més prompte / aviat millor, al més aviat possible
¡lo que son las cosas!	veges!, mira!, ves per on!
lo suficiente	suficientment, prou
por lo demás	això de banda, fora d'això, d'altra banda, llevat d'això
por lo general	generalment, en general
por lo menos	almenys, pel cap baix, si més no, ben bé
por lo pronto	de primer, de bon principi, de bon començament
por lo tanto	per tant, doncs, per consegüent, consegüentment
por lo visto	pel que es veu, segons sembla, pel que sembla

3.2 ELS DEMOSTRATIUS I ALTRES DÍCTICS ESPACIALS

3.2.1 Els demostratius i els pronoms neutres

Els demostratius i els pronoms neutres són díctics espacials: expressen relacions de proximitat o llunyania respecte als interlocutors de l'acte de parla. El sistema del valencià diferencia tres graus díctics de proximitat o llunyania:

- a) la proximitat respecte al parlant (primer grau);
- b) la distància intermèdia respecte al parlant –que sol interpretar-se com a proximitat respecte a l'oient– (segon grau), i
- c) la llunyania respecte al parlant i l'oient (tercer grau).

En el primer i el segon grau, els demostratius poden tenir formes reforçades (formes amb el constituent *aqu-*) i no reforçades. Totes dues són acceptables, però en els registres formals són preferibles les formes reforçades:

	demostratiu				pronom
	singular		plural		neutre
	masculí	femení	masculí	femení	
1r grau	aquest (o este)	aquesta (o esta)	aquests (o estos)	aquestes (o estes)	açò
2n grau	aqueix (o eixe)	aqueixa (o eixa)	aqueixos (o eixos)	aqueixes (o eixes)	això
3r grau	aquell	aquella	aquells	aquelles	allò

En la llengua clàssica les formes reforçades alternaven amb les no reforçades, però amb un clar predomini d'aquelles sobre aquestes. Les formes simples han estat abandonades en la major part del territori lingüístic, tot i que encara es troben en textos d'autors catalans del segle XIX. En valencià i en part del nord-occidental, en canvi, les formes reforçades han perdut vitalitat en la llengua parlada.

El sistema de tres graus de la llengua clàssica s'ha reduït a un sistema de dos graus en la llengua parlada de la major part del domini lingüístic. En aquest sistema, el primer grau indica proximitat al parlant o l'oient, i el segon grau llunyania respecte al parlant o l'oient:

	demostratiu				pronom
	singular		plural		neutre
	masculí	femení	masculí	femení	
1r grau	aquest	aquesta	aquests	aquestes	això
2n grau	aquell	aquella	aquells	aquelles	allò

Aquest sistema binari també és normal en valencià en registres formals escrits. En la conversa, la referència explícita a l'espai del receptor té un paper molt actiu i, per això, l'alternança de *este* (o *aquest*) amb *eixe* (o *aqueix*) i de *açò* amb *això* resulta productiva. En els registres més formals, però, és normal que les oposicions díctiques es limiten a diferenciar la proximitat a l'espai comunicatiu (*aquest*, *això*) per oposició a la llunyania (*aquell*, *allò*).

Remarques sobre els demostratius i els pronoms neutres:

- Els demostratius *este* i *eixe* es pronuncien sense la *e* final seguits de mot començat per vocal: *este xic*, però *est(e) home*.
- No és acceptable la forma *astò*, usada en alguns parlars amb la funció de *açò*.

3.2.2 Els adverbis de lloc

Certs adverbis de lloc tenen un valor dític semblant al dels demostratius i els pronoms neutres. En la llengua clàssica, *ací* indicava primer grau, *aquí*, segon grau, i *allí* / *allà*, tercer grau. Aquest sistema és propi dels registres més formals. En la llengua general, però, la forma *aquí* ha deixat d'indicar segon grau i, en parlars valencians, ha estat substituïda pel manlleu *ahí*:

	adverbi
1r grau	ací / aquí
2n grau	(ahí)
3r grau	allí, allà

Remarques sobre els adverbis dítics:

122

- a) La forma *ací* és la majoritària en valencià per a l'expressió del primer grau. En alguns parlars del valencià meridional i septentrional, i en la resta del domini lingüístic, s'usa la forma *aquí*. Totes dues són acceptables, però, en el valencià general és preferible la forma *ací*.
- b) En el valencià col·loquial és difícil evitar *ahí*, però en els registres formals convé no usar aquest adverbi no genuí.

3.3 ELS POSSESSIUS

Els possessius són un tipus de determinant que assenyalen relacions de pertinença respecte a les persones del discurs. Els possessius poden ser tòpics o àtons.

3.3.1 Els possessius tòpics

Els possessius tòpics presenten les formes següents:

		masculí		femení	
		singular	plural	singular	plural
un sol posseïdor	1a persona	meu	meus	meua	meues
	2a persona	teu	teus	teua	teues
	3a persona	seu	seus	seua	seues
diversos posseïdors	1a persona	nostre	nostres	nostra	nostres
	2a persona	vostre	vostres	vostra	vostres
	3a persona	seu	seus	seua	seues

Els possessius femenins referits a un sol posseïdor (i el de tercera persona referit a diversos posseïdors) presenten diferències entre parlars. En la llengua clàssica, aquests possessius adoptaven les formes *mia*, *tua* i *sua* (i, en plural, *mies*, *tues* i *sues*). Aquestes formes es mantenen en l'actualitat en el parlar de l'Alguer i es poden rastrejar esporàdicament en la tradició oral (com en el refrany *Casa mia, per pobra que siga*, viu en el parlar de la Marina). Les formes clàssiques i etimològiques foren substituïdes, ja des del segle XIV, per les formes *meua*, *teua* i *seua* (i les paral·leles de plural), recreades a partir de les formes masculines. En l'actualitat, aquestes formes s'usen en valencià, en tortosí, en nord-occidental, en rossellonés i en part del baleàric i el català central. En la major part del baleàric i el català central, en canvi, aquestes formes han estat reemplaçades per *meva*, *teva* i *seva* (i les paral·leles del plural). El canvi de *meua* a *meva*, de *teua* a *teva* i de *seua* a *seva* es deu a una generalització de l'alternança entre les terminacions *-u* i *-va* que apareixen en adjectius com *blau* / *blava*, *esclau* / *esclava*, *fugitiu* / *fugitiva*, etc.

Remarques sobre els possessius tòncics:

- En la llengua clàssica el possessiu de tercera persona referit a diversos posseïdors tenia la forma *llur* (*llurs* en plural): *llur amic* ('l'amic d'ells o d'elles'), *llurs amics* ('els amics d'ells o d'elles'). Aquest possessiu, que en l'actualitat sols es conserva en rossellonés, se sent com a molt formal, raó per la qual s'usa de manera restringida (només en textos molt formals i especialitzats, on cal una precisió en la relació possessiva).
- Els possessius anteposats al substantiu o usats sense substantiu van precedits de l'article: *el meu amic*, *el meu*. En expressions sense article se situen darrere del substantiu: *a càrrec meu*, *en contra meua*, *per culpa meua*, *a casa nostra*, etc.
- Des d'un punt de vista funcional, és important remarcar que els possessius tenen un ús més reduït en català que en altres llengües, com el castellà, el francès o l'anglès. Notem, per exemple, que no s'usa el possessiu quan la relació possessiva és prou clara contextualment. No diem, per exemple,

Es va acostar i li va donar la seua mà sinó *Es va acostar i li va donar la mà*. Una oració com *Vaig agafar la meua jaqueta i me'n vaig anar* sols s'usaria en casos en què és necessari indicar que és la meua i no una altra possible contextualment. En contextos on no hi ha ambigüitat, per tant, es diria *Vaig agafar la jaqueta i me'n vaig anar*.

3.3.2 Els possessius àtons

Els possessius àtons apareixen sempre anteposats al substantiu i sols tenen formes referides a un posseïdor:

	masculí		femení	
	singular	plural	singular	plural
1a persona	mon	mos	ma	mes
2a persona	ton	tos	ta	tes
3a persona	son	sos	sa	ses

En l'actualitat aquests possessius tenen un ús molt restringit; de fet, únicament s'utilitzen en els contextos següents: amb certs noms de parentiu, en alternança amb els tòpics (*mon pare, ma mare*); amb el substantiu *vida* en la locució adverbial *en ma vida* (o *en ta vida, en sa vida*); amb el substantiu *casa*, en alternança també amb el possessiu tòpic (*ma casa*), i en algunes fórmules de tractament (*sa il·lustríssima, ses senyories*).

Els possessius *nostre* i *vostre* també s'usen sense article en alguns contextos paral·lels als anteriors; concretament, en formes de tractament: *Déu Nostre Senyor, Vostra excel·lència*, etc. De manera residual, en certs parlars valencians també s'usen en casos com *es quedaran en nostra casa, nostres pares, nostres fills* (en lloc de les formes generals *es quedaran a casa nostra* o *a la nostra casa, els nostres pares, els nostres fills*).

4. ELS QUANTIFICADORS

Els numerals, els quantitatius i els indefinits formen part dels quantificadors, una de les dues classes de paraules que típicament precedeixen el nom. Els quantificadors delimiten d'una manera més o menys precisa l'extensió

quantitativa de l'element que modifiquen o assenyalen algun tipus d'especificació de caràcter numèric:

- He comprat *dos* llibres de poemes (numeral)
- He comprat *molts* llibres de poemes (quantitatiu)
- He comprat *alguns* llibres de poemes (indefinit)

4.1 ELS NUMERALS

Els numerals acompanyen el nom, generalment precedint-lo, i expressen una quantitat exacta o l'ordre dins d'una sèrie. Es divideixen en cardinals, ordinals, partitius i múltiples.

4.1.1 Els numerals cardinals

Els numerals cardinals indiquen nombre exacte i enter, corresponent als nombres naturals: *tres cabassos, quatre paquets d'arròs*.

0	zero	21	vint-i-u(n), vint-i-una
1	u(n), una	22	vint-i-dos, vint-i-dues
2	dos, dues	23	vint-i-tres
3	tres	24	vint-i-quatre
4	quatre	25	vint-i-cinc
5	cinc	26	vint-i-sis
6	sis	27	vint-i-set
7	set	28	vint-i-vuit / vint-i-huit
8	vuit / huit	29	vint-i-nou
9	nou	30	trenta
10	deu	31	trenta-u(n), trenta-una
11	onze	40	quaranta
12	dotze	50	cinquanta
13	tretze	60	seixanta
14	catorze	70	setanta
15	quinze	80	vuitanta / huitanta
16	setze	90	noranta
17	disset / dèssset	100	cent
18	divuit / dihuit	200	dos-cents, dues centes
19	dinou / dènou	1.000	mil
20	vint	1.000.000	un milió

Remarques sobre els cardinals:

- a) Les formes *u* i *un*, corresponents a la unitat, tenen usos diferenciats. Precedint un substantiu usem *un* (*Un ordinador i tres impressores*). Tot i no anar precedit d'un substantiu, la forma *un* es manté si ens referim a una sèrie (*Va comptar d'un a cent*) o si hi ha implícit un substantiu, com en el futbol (*Van quedar un (gol) a zero*). Usem *u* quan no té un valor pròpiament quantitatiu, sinó identificatiu o de referència (*El quilòmetre u de la comarcal tres-cents vint-i-dos*) o com a nom del número 1 (*L'u de copes, Ha quedat el número u de la promoció*).
- b) Els cardinals són invariables, excepte *un*, *dos* i *cent* (precedit d'una unitat de centena), que tenen les formes de femení *una*, *dues*, *tres-centes*, *quatre-centes*. En valencià i en part del nord-occidental *dos* s'usa com a invariable: *dos persones*. Aquesta forma és acceptable, però en els registres formals és preferible mantenir la distinció de gènere: *dues persones*.
- c) Alguns cardinals admeten una doble forma: *vuit* / *huit*, *disset* / *dèssel*, *dinou* / *dènou*. En el cas de *vuit* / *huit* (i els derivats), en la llengua escrita, és preferible la forma general, i pròpia també del valencià septentrional, *vuit* (vg., pel que fa a la pronunciació, § II.2.3.1a). En els altres casos, les formes planes són preferibles en els contextos on predomine l'esponantat del discurs i les agudes en els registres més formals.

Notem que *dèssel* i *dènou* es pronuncien amb dues vocals obertes: [déset], [dénou] (o [dénew]). Es tracta de mots compostos, el segon constituent dels quals manté el grau d'obertura tot i trobar-se en síl·laba àtona. En el cas de *dènou* és acceptable la pronúncia [dénew], produïda per un procés d'assimilació vocàlica.

- d) Gràficament, s'usa el guionet per a separar unitats i desenes (*vint-i-tres*, *trenta-quatre*) i unitats de centena i centenens (*dues-centes*, *tres mil quatre-centes seixanta-tres*).

La paraula DUC (desena-unitat-centena) serveix com a regla mnemotècnica dels contextos en què s'usa el guionet.

- e) D'acord amb les regles generals d'apostrofació, l'article s'apostrofa seguit d'un nombre començat per vocal, tant si s'escriu en lletra com si usem la xifra: *L'onze de desembre*, *L'11 de desembre*.

4.1.2 Els numerals ordinals

Els ordinals indiquen ordre dins una sèrie: *La tercera porta del segon pis*. Els numerals es comporten com els adjectius de dues terminacions i presenten

variació de gènere i de nombre. Els quatre primers ordinals presenten formes no relacionades amb els cardinals corresponents:

	singular		plural	
	masculí	femení	masculí	femení
1	primer	primera	primers	primeres
2	segon	segona	segons	segones
3	tercer	tercera	tercers	terceres
4	quart	quarta	quarts	quartes

La resta, però, s'obtenen afegint la terminació *-é / -ena* a la forma del cardinal corresponent (excepte en el cas de *deu*, que té la forma *desé, desena*):

	singular		plural	
	masculí	femení	masculí	femení
5é, V	cinqué	cinquena	cinquens	cinquenes
6é, VI	sisé	sisena	sisens	sisenes
7é, VII	seté	setena	setens	setenes
8é, VIII	vuité / huité	vuitena / huitena	vuitens / huitens	vuitenes / huitenes
9é, IX	nové	novena	novens	novenes
10é, X	desé	desena	desens	desenes
11é, XI	onzé	onzena	onzens	onzenes
20é, XX	vinté	vintena	vintens	vintenes
21é, XXI	vint-i-uné	vint-i-unena	vint-i-unens	vint-i-unenes
22é, XXII	vint-i-dosé	vint-i-dosena	vint-i-dosens	vint-i-dosenes
100é, C	centé	centena	centens	centenes
1.000é, M	milé	milena	milens	milenes

Remarques sobre els ordinals:

- a) Hi ha alguns ordinals que admeten variants cultes (o variants de base llatina). Es tracta de *quint* (V), *sext* (VI), *sèptim* (VII), *octau* (VIII), *dècim* (X), *vigèsim* (XX), *quadragèsim* (XL) i *quinquagèsim* (L). En els registres formals són preferibles les formes amb *-é / -ena*.

- b) En el valencià col·loquial l'ordinal *segon* i, en menor mesura, *primer* es mantenen invariables quan modifiquen un substantiu femení: *Posa la segon cadena, que fan una pel·lícula interessant*. En els registres formals mantindrem la concordança, d'acord amb el caràcter variable dels numerals ordinals: *Posa la segona cadena, que fan una pel·lícula interessant*.
- c) Gràficament, s'usa el guionet en els mateixos casos que en els numerals cardinals (ja que els ordinals deriven d'aquells) (vg. § IV.4.1.1d): *vint-i-dosé*.
- d) A partir de IV, en la llengua col·loquial no solen utilitzar-se els ordinals, sinó que es recorre a la perífrasi «*el que fa x*»: *el que fa quatre, el que fa deu*, etc. Tanmateix, en els registres formals són preferibles els ordinals corresponents.
- e) Sovint, i en especial a partir de l'XI, s'usen els cardinals en comptes dels ordinals. Així, parlem del *capítol tretze, Joan vint-i-tres, el quilòmetre u o el catorze de març*. La preferència pel cardinal augmenta si el numeral se situa darrere del nom.
- f) Les pàgines i els números de publicacions no s'expressen amb l'ordinal, sinó amb el cardinal invariable, ja que en aquest cas, el numeral sembla modificar el substantiu *número* implícit: *la pàgina dos de la revista* (això és, 'la pàgina número dos').

4.1.3 Els numerals multiplicatius

Els multiplicatius designen el nombre de vegades que s'augmenta una entitat i, amb l'excepció de *doble*, presenten flexió de gènere:

	masculí	femení
dues voltes més	doble	
	(o duple)	(o dupla)
tres voltes més	triple	tripla
quatre voltes més	quàdruple	quàdrupla
cinc voltes més	quíntuple	quíntupla
sis voltes més	sèxtuple	sèxtupla

Remarques sobre els multiplicatius:

- a) Els multiplicatius tenen variació de gènere si indiquen ‘tantes voltes una xifra’: *Una xifra quàdrupla que una altra, Una dosi tripla*. Són invariables quan es refereixen al nombre d’elements que componen alguna cosa: *La triple aliança* (‘de tres països’), *La quàdruple confrontació* (‘de quatre persones’).
- b) En la llengua col·loquial els multiplicatius se solen reemplaçar per la perífrasi «x vegades més», sobretot en els casos superiors a *quàdruple*: *sis vegades més, cent vegades més*, etc.

4.1.4 Els numerals partitius

Els partitius indiquen parts de la unitat i són idèntics als ordinals (*un quart dels ingressos*) excepte en els casos següents:

	singular		plural	
	masculí	femení	masculí	femení
1/2	mig	mitja	mitjos	mitges
1/3	terç	terça	terços	terces
1/10	dècim	dècima	dècims	dècimes
1/1000	centèsim	centèsima	centèsims	centèsimes
1/1000	mil·lèsim	mil·lèsima	mil·lèsims	mil·lèsimes

Remarques sobre els partitius

- a) Amb valor partitiu també s’usa la perífrasi partitiva formada per un ordinal i el substantiu *part*: *una tercera part, la quart part...* En el cas de 2, però, s’usa *meitat*: *la meitat*.
- b) Els partitius tenen un ús destacat en l’expressió de les hores, en concret de les fraccions d’hora. Aquest és un aspecte en què hi ha una certa diversitat d’usos. Podem diferenciar, fonamentalment, dos sistemes populars: el sistema «de rellotge» (*tres i quart, tres i mitja, quatre menys quart*) i el sistema «de campanar» (*un quart de quatre, dos quarts de quatre, tres quarts de quatre*). En valencià, usem fonamentalment el sistema «de rellotge», el que pren com a referència l’hora anterior fins a la mitja i

l'hora posterior després de la mitja. Tanmateix, queden restes d'un sistema totalment de quarts, basat en el toc de les campanes: *Són tres quarts per a les sis, Falta un quart per a les quatre*. Tots els usos consignats són correctes. Amb tot, per coherència i simplicitat, en valencià és preferible el sistema de rellotge.

Cal notar que, en l'actualitat, hi ha un altre sistema, el denominat «internacional», basat en els rellotges digitals: *quatre quinze, quatre trenta, quatre quaranta-cinc*. Aquest sistema horari té un ús restringit a àmbits en què cal una gran precisió temporal, com les estacions de trens o els aeroports.

4.2 ELS QUANTITATIUS

Els quantitativs expressen una quantitat com a conjunt. Així, es diferencien dels numerals, que indiquen una quantitat com a unitats o prenent com a base la unitat, i dels indefinits, que la indiquen de manera imprecisa. Els quantitativs es poden classificar atenent a les propietats morfològiques, sintàctiques i semàntiques que presenten.

130

- a) Des d'un punt de vista morfològic, els quantitativs poden ser variables (si admeten variació de gènere i nombre), semivariants (si només admeten variació de nombre) i invariables:

singular		plural	
masculí	femení	masculí	femení
molt	molta	molts	moltes
poc	poca	pocs	poques
tant	tanta	tants	tantes
quant	quanta	quants	quantes
bastant gaire		bastants gaires	
massa força prou més menys gens que			

- b) Des d'un punt de vista sintàctic, els quantitatius es poden classificar segons que hagen d'anar seguits o no de la preposició partitiva *de*: *gens de fam*, *molta fam*. En valencià s'estableixen les distincions següents:

<i>amb de</i>	<i>sense de</i>	<i>de opcional</i>
gens	massa força gaire que més menys	molt poc bastant prou quant tant

Pel que fa als que admeten opcionalment la preposició *de*, en valencià s'usa de manera obligatòria quan el quantitatiu és masculí singular i s'omet en la resta de casos:

Amb *de*: poc de pa, molt de temps, prou de pa, quant d'oli, tant de vi

Sense *de*: pocs dies, molts llibres, prou avisos, quanta farina, tanta concentració

En alguns parlars, aquesta mateixa regla també s'aplica col·loquialment en el cas de l'indefinit *cap* (*No ha comprat cap de llibre*, *No tinc cap de gallet*). En registres formals és preferible prescindir de la preposició (*No ha comprat cap llibre*, *No tinc cap gallet*).

- c) Des d'un punt de vista semàntic, els quantitatius es poden classificar atenent a una gradació des d'una quantitat màxima cap a la quantitat nul·la, expressada de manera absoluta, comparativa o relativa.

<i>absoluta</i>	<i>comparativa</i>	<i>relativa</i>
molt que quant força poc gaire gens	més tant menys	massa prou bastant

Les locucions quantitatives, per la seua banda, expressen una quantitat de manera absoluta, ja que són generalment equivalents a altres quantitatius, a: *molt* (*bona cosa de*, *una pila de*, *un munt de*, *una colla de...*), *poc* (*una mica de*, *un xic de*, *un raig de...*) i *gens* (*gota de*).

Remarques sobre els quantitativs:

- a) El quantitatiu *gaire*, que no s'usa en valencià col·loquial, és l'equivalent de *molt* en contextos negatius (*No hi ha gaire pa*), dubitatiu (*No sé si tenim gaire pa*) i interrogatiu (*Tenim gaire pa?*). En valencià és acceptable l'ús de *molt* en tots els contextos sintàctics, però convé preservar la distinció entre *molt* i *gaire* en els registres més formals.
- b) Els quantitativs *prou* i *bastant* tenen un significat pròxim i, potser per això, en el valencià col·loquial s'usa generalment *prou*. Quan funcionen com a modificadors d'un substantiu, *prou* significa 'suficient' (*Té prou diners per a comprar una barca*) i *bastant* 'en una quantitat relativament gran' (*Té bastants diners*).
- c) El quantitatiu *força* té un ús restringit o nul en moltes comarques valencianes, tot i que perviu en l'ús popular d'altres comarques. És, però, una forma correcta i formal, molt propera al significat de *molt* o de l'expressió *bona cosa*: *Té força (bona cosa de) diners*.
- d) Les dificultats articulatòries del quantitatiu *menys* expliquen que en la llengua col·loquial s'hagen adoptat formes manllevades d'altres llengües; concretament, l'italianisme *manco* (usat, per exemple, en l'expressió *més o manco*) i el castellanisme *menos*. Són formes no acceptables en la llengua formal.
- e) El quantitatiu *que*, sinònim de *molt*, precedeix, generalment, adjectius i adverbis. Aquest *que*, a diferència de l'interrogatiu i el relatiu tònic, no s'accentua: *Que simpàtic!*, *Que bé!*. Cal evitar l'ús de *que* amb el valor de *quin* (i les variants flexives), que és un exclamatiu no quantitatiu: *Quin desgavell!*, *Quina calor que fa ací!*

4.3 ELS INDEFINITS

Els indefinits indiquen referència indeterminada; és a dir, indiquen quantitat (o absència de quantitat) des de tot a res, però sense delimitar ni individualment ni en conjunt a quines entitats (persones, objectes, etc.) ens referim: *tots els dies*, *alguns dies*, *cap dia*. Des d'un punt de vista funcional, els indefinits poden ser especificadors d'un nom, implícit o explícit, o pronoms:

Especificadors: *Alguns* amics de Jordi t'ajudaran, *Alguns* (amics) t'ajudaran,
 N'he vist *alguns* (dels amics de Jordi)
 Pronom: *Algú* t'ajudarà

4.3.1 Els especificadors indefinits

La majoria dels indefinits que funcionen com a especificadors del nom presenten flexió de gènere i nombre, però n'hi ha que són invariables quant al gènere i n'hi ha també que, d'acord amb al seu significat, només tenen forma plural o singular:

singular		plural	
masculí	femení	masculí	femení
un	una	uns	unes
algun	alguna	alguns	algunes
tot	tota	tots	totes
mateix	mateixa	mateixos	mateixes
cert	certa	certs	certes
altre	altra	altres	altres
cadascun / cada un	cadascuna / cada una	cadascuns / cada uns	cadascunes / cada unes
qualsevol tal cada cap		ambdós diversos uns quants	ambdues diverses unes quantes
		qualssevol tals diferents	

Remarques sobre els especificadors indefinits:

- a) L'indefinit negatiu *ningun* (i variants flexives), majoritari en la llengua clàssica, ha estat substituït en la llengua moderna per *cap*: *No tenen cap (ningun) amic en aquella ciutat*. En l'actualitat *ningun* es manté de forma desigual i no sistemàtica en alguns parlars valencians, junt amb la forma general *cap*. Tenint en compte l'ús minoritari i irregular d'aquest indefinit, en els registres formals sempre és preferible l'ús de *cap*.
- b) L'indefinit *qualsevol* antigament tenia la flexió completa: *qualsevol, qualssevol, qualsevulla, qualssevulla*. L'anomalia d'una forma amb la flexió

de nombre en la primera part del compost i la de gènere a la fi, explica que, actualment, siga una forma invariable en la parla. En l'escrit, es manté la distinció entre el singular (*qualsevol*) i el plural (*qualssevol*): *No vull qualsevol cotxe / casa, Tria tres quadres / escultures qualssevol.*

- c) L'indefinit *mateix* es manté invariable quan va darrere d'un substantiu masculí o de formes invariables com *ara*, *avui*, etc. La forma *mateixa* només acompanya un substantiu femení. Cal evitar, doncs, usos com *T'ho dirà Lluís mateixa* (per *T'ho dirà Lluís mateix*), *Cal decidir-ho ara mateixa* (per *Cal decidir-ho ara mateix*) o *Avui mateixa l'he vist* (per *Avui mateix l'he vist*).
- d) Els indefinits *ambdós* i *ambdues* tenen un caràcter molt formal. És per això que, en general, són substituïts per les formes *tots dos* i *totes dues*: *Ambdós (tots dos) tenien la mateixa opinió.*
- e) També té un caràcter molt formal i restringit l'indefinit *sengles* equivalent a 'un per a cada un': *Els van donar sengles dossiers (un dossier per a cada un).*
- f) No són acceptables en els registres formals els castellanismes *varis* (per *diversos, uns quants*), *propi* (per *mateix*), *els demás* (per *els altres, la resta*).

4.3.2 Els pronoms indefinits

La majoria dels pronoms indefinits tenen una forma idèntica o relacionada amb els indefinits que es comporten com a especificadors del nom, com es pot observar en el quadre següent, on únicament es reproduïx la forma masculina singular dels que funcionen com a especificadors:

pronoms	especificador
un (o u)	un
algú	algun
ningú	–
res	–
tot	tot
tothom	–
altri	altre
qualsevol	qualsevol
cadascú / cada u	cadascun / cada un

Remarques sobre els pronoms indefinits:

- a) Els indefinits *cadascú* (o *cada u*), pel fet de ser pronoms, no van seguits de cap nom i signifiquen ‘tota persona’ (tenen un valor general, no limitat a un grup determinat). En canvi, les formes no pronominals *cadascun* i *cada un* o van seguides de la preposició *de* més un substantiu o pressuposen l’existència d’un substantiu; signifiquen ‘cada persona d’un grup’ (tenen un valor limitat, referit a un conjunt conegut i determinat quantitativament):

Cadascú ha de prendre la seua decisió

Van triar tres candidats i cadascun d’ells havia de fer una entrevista

La mateixa distinció s’aplica a *algú* (pronoms) i *algun* (especificador). Com s’ha indicat més amunt, l’especificador corresponent al pronom *ningú* és *cap*: *Algú ha de dir la veritat* enfront de *Algun company* (o *algun d’ells*) *ha de dir la veritat*; *Ningú no diu la veritat* enfront de *Cap company* (*cap d’ells*) *no diu la veritat*.

- b) La forma pronominal antiga *u* (paral·lela a *ningú*, *algú* i *cadascú*) es manté en parlars valencians, però ha estat reemplaçada en la resta del territori per la forma *un*. Les dues són acceptables, però en registres formals és preferible la forma general *un*: *No tenen en compte el que un* (o *u*) *pensa*.
- c) El pronom *altri* significa ‘una altra persona, el proïsme’ i s’usa només darrere de preposició i en contextos molt delimitats: *Treballa per a altri*, *Mals d’altri*, *rialles són*.
- d) Hi ha alguns pronoms, generals en la llengua clàssica, que en l’actualitat se senten com a arcaïsmes i solen ser reemplaçats per formes o construccions equivalents. Es tracta de *quelcom* (‘alguna cosa’) i *hom* (‘algú, alguna persona’) en construccions impersonals): *Vull alguna cosa* (*quelcom*) *que m’agrada*, *Fa segles, no es* (*hom no*) *temia la mort*.
- e) En certs casos, es constata una vacil·lació entre el pronom negatiu *res*, el quantitatiu *gens* i l’especificador indefinit *cap*. Notem que *res* pot alternar, en oracions afirmatives, amb *alguna cosa* (*no ha dit res* / *ha dit alguna cosa*), *gens* amb *molt* i *poc* (*no tinc gens de fam* / *tinc molta fam*) i *cap* amb un numeral cardinal (*no n’he agafat cap* / *n’he agafat tres*).

5. FORMA I ÚS DE LES PREPOSICIONS I ELS ADVERBIS

5.1 Forma i ús de les preposicions àtones

Les preposicions àtones (*a*, *en*, *de*, *amb* i *per*) tenen un caràcter feble, des del punt de vista de la forma, i poc concret, des del punt de vista del significat. El caràcter àton i la simplicitat d'aquestes preposicions expliquen algunes de les particularitats formals que presenten:

- a) En la llengua col·loquial, la preposició *a* conserva la *d* etimològica (del llatí AD) o es reforça amb la consonant *n* quan la paraula següent comença per vocal, i especialment en el cas del pronom personal de tercera persona (*ad ell*, *an ell*). La consonant *d* és pròpia de la major part del valencià i la consonant *n*, dels parlars septentrionals valencians i d'altres zones del domini lingüístic. Aquestes consonants s'han d'evitar en els registres formals.
- b) Algunes preposicions adopten modificacions i, en alguns casos, es confonen entre si. En valencià, aquest és el cas de la preposició *amb*, que col·loquialment ha estat substituïda per *en*: *Vaig parlar en ell* amb el valor de *Vaig parlar amb ell*. En els registres formals, cal evitar aquesta substitució i diferenciar les preposicions *en* i *amb*.

La forma antiga de la preposició *amb* era *ab*, però aquesta preposició es pronunciava *am* seguida de consonant (per evitar les dificultats articulatòries de les dues consonants en contacte): *ab ell*, així, alternava amb *am tu* o *am Pere*. La forma moderna *amb*, per tant, és la solució de compromís adoptada entre les dues pronúncies contextuals de la preposició. Vistos els problemes articuladoris de la forma *ab* i el caràcter general de la forma *amb* en les obres literàries modernes, aquesta és la que cal considerar pròpia dels registres formals.

5.1.1 La preposició *a* i els complements directes i indirecte

Els complements directes, com a norma, s'uneixen al verb sense cap preposició, a diferència dels indirectes que adopten la preposició *a*:

He enviat *una carta* (c. directe) *als meus pares* (c. indirecte)

Els complements directes referits a persones o a entitats animades, amb tot, presenten una certa proximitat amb els complements indirectes i per això la preposició *a* s'ha introduït en determinats complements directes i tendeix a

generalitzar-se en la llengua col·loquial en tots els casos en què el complement directe es refereix a persones. D'acord amb l'ús més tradicional i genuí, convé limitar l'ús d'aquesta preposició als contextos següents:

- a) Davant de pronoms personals forts (*Miràm a mi, no a ell*).
- b) En la construcció recíproca *l'un a l'altre* (*S'estimen l'un a l'altre amb bogeria*), i en altres casos en què el subjecte es posposa i podria confondre's amb el complement directe (*Perseguia el gat al ratolí*).
- c) Quan el complement és animat, apareix desplaçat de la posició normal (darrere del verb), cap a la posició inicial de l'oració (*A Joan, no me'l toques*) o la final (*No el van veure, al meu cost*) i és représ per un pronom feble.
- d) Opcionalment, davant dels indefinits *tothom* (o *tots*), *ningú*, el relatiu *el qual* i el relatiu o interrogatiu *qui*: *No hem vist a ningú, A qui ha vist?*

5.1.2 L'ús de *a* i *en* amb complements de lloc

L'ús de les preposicions *a* i *en* amb complements de lloc depén de factors semàntics i formals. Per a indicar la destinació d'un moviment, s'usa la preposició *a*:

Vam anar a Alacant
 Despús-demà tornarem a Gandia
 Puja a la cambra

Per a indicar la pura localització, s'usa bé *a* bé *en*:

- a) Davant dels topònims s'usa la preposició *a*: *Viuen a Morella, Estiuegen a la Font d'en Carròs, El vaig conèixer a Benirredrà*.
- b) Davant de l'article definit i l'interrogatiu *quin* (i flexió) és preferible l'ús de la preposició *a* a la preposició *en*: *Esperàm a la plaça, Màrius treballa al taller, A quin carrer vius?*

En el valencià general, la preposició *a* és general amb les parts del cos (*Porta el mocador al cap, Tinc mal a la cama*), en una sèrie de locatius estereotipats (*T'espere a la porta de casa*) i en moltes locucions preposicionals (*a la vora, al marge, al peu, a la dreta, a l'esquerra*, etc.). La tendència general de la llengua, d'altra banda, consisteix a usar la preposició *a* davant de sintagmes definits. Tenint en compte aquests fets, en els registres formals és preferible l'ús de la preposició *a* a la preposició *en*. Aquesta preferència no és extensible als casos en què la localització és metafòrica i l'espai no s'interpreta com a lloc físic. En aquest cas, s'usa *en*: *En l'antic Egipte, hi havia una gran veneració per les forces de la natura, En l'assemblea del 23 de maig, es va decidir protestar, Això no va passar en el cas dels papers pendents*.

- c) Davant de noms sense determinant s'usa *a* en contextos més o menys estereotipats com *a casa*, *a taula*, en què es designa una localització definida (*La trobaràs a casa*, *assegada a taula*), i *en* quan la localització és indefinida (*Viuen en cases molt grans*).
- d) Davant d'indefinites (*un*, *algun*, *cada*, *qualsevol...*), demostratius (*aquest*, *aquell*), quantitius (*molt*, *poc*, *bastants*) i relatius (*què*, *el qual*) s'usa la preposició *en*: *Viu en un poble menut*, *Viuen en aquell carrer*, *L'han vist en molts llocs diferents*, *El poble en què / en el qual l'han trobat no és lluny de casa*.

5.1.3 L'ús de preposicions en les expressions temporals

En les expressions temporals, l'ús d'una preposició o una altra està condicionat pel nom amb què es designa l'interval de temps (parts del dia, mesos, etc.), com sintetitzem en el quadre següent:

Interval	preposició	exemple
Parts del dia	<i>a</i> + article <i>de</i>	He parlat amb ella {al matí / a la vesprada / a la nit} Treballa de matí i vetla de nit
Mesos	<i>per</i> + article <i>a</i> + article	Per l'abril, no et lledes ni un fil Al maig, farà set anys que es van casar
Estacions	<i>a</i> + article	Ací, a l'estiu, fa molta calor
Anys	∅ + article	El 1992 es van celebrar els jocs olímpics

5.1.4 La construcció «*en / al* + infinitiu»

«*En* + infinitiu» i «*al* + infinitiu» són construccions de valor temporal, que indiquen anterioritat immediata o simultaneïtat respecte a la situació designada en l'oració principal. Sovint s'ha recomanat com a preferible «*en* + infinitiu», sobretot en registres formals. Tot i així, els testimonis històrics i els usos vius mostren que totes dues són construccions antigues i genuïnes. Cadascuna presenta matisos diferents que convé respectar en valencià:

- a) La construcció «*al* + infinitiu» té un valor duratiu i indica que l'acció expressada per l'infinitiu se superposa temporalment a l'expressada per

l'oració principal. En una oració com ara *Al passar pel carrer va mirar* (o *ha mirat / mira / mirarà*) cap ací s'indica que l'acció de mirar es produeix en algun moment dins de l'interval temporal en què es passa pel carrer. *Al passar* té, per tant, el valor de 'mentre passava / passa / passarà, tot passant, durant el temps de passar'.

La construcció era molt usual en altres èpoques amb un infinitiu substantivat seguit d'un complement del nom: *Sempre es constipa a l'entrar de l'hivern, Les barques se'n van al ratllar del dia, Viu a l'eixir del poble, Va deixar el cabàs al pujar de l'escala de la cambra.*

b) La construcció «en + infinitiu» presenta una acció de manera puntual (no durativa) i, en general, immediatament anterior a l'expressada pel verb de l'oració principal:

– A quina hora et gites? – No tinc hora segura: en tenir son ('tinc son i tot seguit em gite')

Abans, en bufar el vent plovia ('començava a bufar el vent i tot seguit plovia').

La mare em desperta en arribar l'autobús ('arriba l'autobús i tot seguit em desperta')

Quan era menut, en eixir de l'escola anàvem a furtar taronges ('eixíem i tot seguit anàvem a furtar taronges')

El veureu en arribar Maria ('arribarà Maria i tot seguit el veureu')

En veure que no ens posàvem d'acord, me'n vaig anar ('vaig veure que no ens posàvem d'acord i tot seguit me'n vaig anar')

En la llengua clàssica «en + gerundi» era habitual amb els valors descrits per a «en + infinitiu». En l'actualitat només es manté la construcció «en acabant de + infinitiu», amb el valor de *després de*, que en altres parlars té la forma *en acabat de + infinitiu*: *En acabant de sopar, anirem al cine.*

c) La construcció «en + infinitiu», pel fet d'indicar anterioritat, assumeix en certs casos un valor causal secundari (ja que les causes són anteriors a les conseqüències que provoquen). Aquest és el cas, per exemple, d'oracions del tipus *En dir-se les veritats, es perden les amistats*. No són, però, genuïnes les oracions en què «en (o al) + infinitiu» s'usen amb un valor exclusivament causal i són, per tant, equivalents a «perquè + verb en indicatiu». Oracions del tipus *En / al suspendre m'he quedat sense vacances* (amb el valor de 'm'he quedat sense vacances perquè he suspès') són innovacions recents no acceptables.

5.1.5 El canvi i la caiguda de preposicions

En la llengua col·loquial les preposicions febles *a*, *en*, *de* i *amb* es mantenen constants en tots els contextos sintàctics. En la llengua literària, i en general en els registres formals, aquestes preposicions es veuen sotmeses al fenomen conegut com a «canvi i caiguda de preposicions» en aquells casos en què la preposició és seleccionada pel verb (i introdueix l'anomenat complement de règim verbal) o forma part de locucions del tipus *el fet de*, *la idea de*, *després de*, etc. D'acord amb aquesta regla sintàctica, les preposicions es mantenen perfectament diferenciades davant de sintagma nominal, però *en* i *amb* canvien davant d'una oració d'infinitiu i les quatre preposicions cauen davant de la conjunció *que* introductora d'una oració subordinada:

	sintagma nominal	oració d'infinitiu	oració amb <i>que</i>
Jugava Te dret	<i>a</i> pilota <i>a</i> una pensió	<i>a</i> amagar-se <i>a</i> dir el que pensa	∅ que no ens sentia ∅ que l'escolten
Confia Insisteix	<i>en</i> la nostra ajuda <i>en</i> el mateix tema	<i>a</i> resoldre el problema <i>a</i> (<i>de</i>) fer vacances	∅ que l'ajudarem ∅ que vol fer vacances
Parlava Després	<i>de</i> tots nosaltres <i>de</i> la vostra arribada	<i>de</i> fer una coca <i>d'</i> arribar	∅ que faria una coca ∅ que va arribar
L'amenaçava Està d'acord	<i>amb</i> l'expulsió <i>amb</i> la teua proposta	<i>d'</i> expulsar-lo <i>a</i> (<i>de</i>) comentar-li-ho	∅ que l'expulsaria ∅ que li ho comentem

En aquells casos en què la caiguda de la preposició davant de la conjunció *que* resulte forçada, es poden usar altres recursos per a evitar el contacte de preposició i conjunció:

- És possible usar un substantiu de significat general (*el fet que*, *la idea que*...) entre la preposició i la conjunció: *No puc habitar-me a la idea que vinga*, *L'error prové del fet que no hem tingut en compte això*.
- Podem substituir l'oració introduïda per *que* per una oració d'infinitiu: *Acostumeu-lo a demanar les coses amb educació*, *L'error prové de no haver tingut en compte això*, *L'amenaçava d'expulsar-lo*.
- Podem substituir l'oració introduïda per *que* per una de gerundi: *N'hi haurà prou reproduint el segon punt*.
- És possible usar el substantiu corresponent (si n'hi ha): *N'hi haurà prou amb la reproducció del segon punt*, *L'amenaçava amb l'expulsió*.

5.2 ÚS DE LES PREPOSICIONS COMPOSTES *CAP A*, *FINS A* I *COM A*

Les preposicions compostes *cap a*, *fins a* i *com a* es redueixen al primer constituent i esdevenen simples, en certs casos. L'ús de les formes compostes o de les simples està condicionat per diversos factors, com s'indicarà tot seguit.

5.2.1 L'alternança entre *cap* i *cap a*

La preposició composta *cap a* es redueix a *cap* quan la paraula següent és un adverbi de lloc o un demostratiu començat per *a*:

Vaig *cap a* la marjal
 Vaig *cap* amunt
 Vaig *cap* allà
 Vaig *cap* aquella muntanya

5.2.2 L'alternança entre *fins* i *fins a*

La preposició *fins a*, reduïda en alguns casos a *fins*, té un valor espacial i temporal. En general, la preposició *fins a* alterna amb complements espacials o temporals introduïts per *a*, i *fins* alterna amb complements no introduïts per preposició. Dit amb unes altres paraules: la preposició composta *fins a* s'activa si, sense *fins*, el complement va precedir per *a* i, al contrari, no apareix si no necessita aquesta preposició.

a	fins a
Vaig a casa	Vaig fins a casa
Tornarà de París a l'estiu	No tornarà de París fins a l'estiu

∅	fins
Vaig allà	Vaig fins allà
No tornaré demà	No tornaré fins demà
Tornarà aquesta nit	No tornarà fins aquesta nit

Cal tenir en compte, però, alguns casos que s'aparten de la norma general, per motius diversos:

- a) Quan tenim una data exacta, usem *fins a*, encara que la data, normalment, no aniria precedida de la preposició *a*: *Es queden amb nosaltres fins al dia 10 de setembre.*

La raó pot ser que, quan usem la data sola, indiquem una temporalitat puntual, mentre que, si la fem precedir de *fins a*, es converteix en durativa i implica, doncs, un *des de*, que estableix correlació amb *fins a* i no amb *fins*: *La biblioteca estarà oberta fins al dia 15 d'agost, La biblioteca estarà oberta el dia 15 d'agost.*

- b) Usem *fins* quan aquesta forma alterna amb *fins i tot*. Es tracta d'un ús no pròpiament preposicional, ja que pot adjuntar-se a un subjecte: {*Fins tu/ fins i tot tu* } *ho sabries fer.*
- c) Usem *fins a* quan el significat no és ni de lloc ni de temps: *Van intentar reconciliar-se fins a quatre vegades, No sé fins a quin punt creure'l, Les publicacions es valoraran fins a tres punts.*
- d) Davant de la conjunció *que* només podem usar *fins*, ja que la preposició *a* cau davant d'aquesta preposició *que* (vg. § IV.5.1.5): *T'esperaré fins que tornes.*

5.2.3 L'alternança entre *com* i *com a*

La preposició composta *com a*, reduïda en alguns casos a *com*, pot tenir un valor comparatiu (equivalent a 'igual que, com si fos') o introduir un complement predicatiu (amb el valor, més o menys, de 'en qualitat de'):

comparatiu		Obria uns ulls com a taronges
predicatiu	referit al subjecte	T'ho dic com a amiga, Pere ja no exerceix com a mestre
	referit al c. directe	L'honoraren com a salvador de la pàtria

Independentment de la funció, l'ús de *com* o *com a* depèn de l'element que segueix la preposició. S'usa *com a* davant d'adjectius i de substantius sense cap determinant, i *com* en els altres casos, com es pot observar en els exemples següents, en què *com (a)* té un valor comparatiu:

Lluitaven *com a* bojós
 Lluitaven *com a* lleons

Lluitaven *com* uns lleons

Lluitaven *com* els lleons

En algunes gramàtiques es proposa usar exclusivament la forma *com* en tots els contextos comparatius i s'apunten exemples del tipus *S'estimen com germans* ('com si fossen germans'). Aquesta proposta, tanmateix, no respon als usos tradicionals i vius en la major part del domini lingüístic. En la majoria de parlars, de fet, la construcció normal seria *S'estimen com a germans*.

5.3 L'ÚS DE LES PREPOSICIONS *PER* I *PER A*

Les preposicions *per* i *per a* poden assumir diferents valors semàntics. D'un sintagma nominal, *per a* introdueix el complement final (i designa el beneficiari de l'acció expressada pel verb) i *per* el complement de causa o el complement agent:

La coca de llanda, l'he feta *per a tu* (beneficiari)

Ho he fet *pels nostres fills* (causa)

La proposta ha estat defensada *per tots els grups parlamentaris* (agent)

Davant d'una oració d'infinitiu, l'oposició és una mica més complexa. La preposició *per* introdueix complements que indiquen causa i manca, i *per a* alterna amb *per* amb complements finals, com es pot comprovar en les oracions següents, generals en valencià:

Li van posar una multa *per haver conduït massa ràpid* (causa)

Encara estàs *per afaitar!*, Aquell pis està *per vendre* (manca)

No ha anat al metge *per no alçar-se tan matí*, No s'alça *per no netejar* (finalitat)

Les tisores serveixen *per a tallar* (finalitat)

L'ús de *per* i *per a* presenta diferències entre parlars. En valencià i tortosí, totes dues preposicions alternen davant d'infinitiu, mentre que en la resta de parlars, la preposició *per a* s'ha reduït a *per* i, consegüentment, s'usa *per* en tots els contextos. A causa d'aquesta reducció, alguns autors defensen la possibilitat d'usar sistemàticament *per* davant d'infinitiu. En valencià és preferible usar les dues preposicions, ja que aquestes alternen en la llengua espontània i la distinció és l'opció recomanada per la normativa.

En aquells casos en què l'infinitiu té un valor final, usarem *per* i *per a* d'acord amb les indicacions següents:

- a) La preposició *per* introdueix complements finals que es relacionen directament amb un subjecte agent; és a dir, amb un subjecte animat

que té la intenció de realitzar l'acció designada per l'infinitiu. A causa del caràcter agentiu de l'oració, l'oració d'infinitiu és, en general, parafrasejable per la construcció «*perquè vol (vull, vols...) + infinitiu*».

Joan treballa de cangur per guanyar diners extra ('perquè vol guanyar diners extra')

Vam anar a Guardamar per veure els iaïos ('perquè volíem veure els iaïos')

Estudia per aprovar ('perquè vol aprovar')

Ho he fet per ajudar-te ('perquè vull ajudar-te')

També s'usa la preposició *per* en casos en què l'oració d'infinitiu depèn d'un substantiu que correspon a un verb d'acció (a un substantiu deverbals). Notem el paral·lelisme existent en els dos exemples següents: *Joan va anar a Madrid per visitar l'exposició* vs. *L'anada de Joan a Madrid per visitar l'exposició va acabar en casament*. La preposició *per*, finalment, reapareix en construccions del tipus *per acabar*, que tenen un ús de tipus connectiu i d'un verb de dicció implícit: *Per acabar, (direm que) és important recordar / recordem que no tothom pensa el mateix*.

- b) La preposició *per a* introdueix la resta de complements finals; és a dir, aquells complements que no es relacionen amb un subjecte agent, siga perquè el subjecte és inanimat o el verb o la construcció no és d'acció, siga perquè modifica un substantiu, un adjectiu o un adverb:

Les tisores serveixen / s'usen per a tallar (subjecte inanimat)

Hem patit molt per a arribar a temps (verb estatiu)

Ha caigut en un parany per a atrapar lladres poc hàbils (modificador del nom *parany*)

Fer exercici és bo per a relaxar-se (modificador de l'adjectiu *bo*)

No has estudiat prou per a aprovar (modificador de l'adverbi *prou*)

Notem el contrast que es produeix entre l'ús de *per* i *per a* en una oració com ara *Pren pastilles {per / per a} dormir*. Amb *per* la construcció d'infinitiu modifica el verb d'acció i equival a 'perquè vol dormir'. Amb *per a*, en canvi, modifica el nom *pastilles* i indica que 'les pastilles serveixen per a dormir'.

5.4 ELS ADVERBIS I LES LOCUCIONS ADVERBIALS

5.4.1 Els adverbis de manera

- a) Els adverbis de manera prototípics són els que acaben en *-ment*. Quan en coordinem dos, en la llengua formal, es pot elidir el constituent *-ment*

del segon adverbi, tot i que és preferible no fer l'elisió: *Ha treballat ràpidament i eficientment* (o *ràpidament i eficient*).

- b) Els adverbis *bé* i *malament* fan de complement del verb. Quan precedeixen una altra paraula modificant-la o es troben entre l'auxiliar *haver* i un participi, adopten la forma *ben* i *mal*, respectivament:

No es troba bé	Això s'ha fet malament
M'agrada la carn ben cuita	Això està mal fet
T'ha ben enganyat	M'hi he mal acostumat

D'altra banda, cal notar que els comparatius corresponents a *bé* i *malament* són *millor* o *més bé* i *pitjor* o *més malament*, respectivament.

- c) Com a forma adverbial, el gerundi *corrent* pren la forma *corrents* quan es comporta com un adverbi amb el valor de *ràpidament*: *Va arribar a casa corrents* (= 'ràpidament').
- d) Col·loquialment, la forma *així* es transforma en *aixina*, *aixís*, *aixins*, segons els parlars. Cal evitar aquestes formes en els registres formals.
- e) A més dels adverbis de manera, la llengua més viva i popular disposa de tota una sèrie de locucions adverbials que convé preservar i potenciar:

locució	significat
a bastament, a bondó	àmpliament, en quantitat suficient
a cau d'orella, a l'orelleta	tocant l'orella, en veu molt baixa
a contracor, de mal grat	contra la pròpia voluntat, sense voler
a la babalà	sense posar atenció, desorganitzadament
a la gatzoneta	aponat, amb les cames flexionades fins que les natges toquen els talons
a mos redó	(menjar) sense fer ús del ganivet ni cap altre instrument
a presses i corruixes / carreres, a corre-cuita	ràpidament
a les palpentès, a palp, a les palpès	sense veure-hi, ajudant-se de les mans i no dels ulls per no topar, caure, etc.
a gosades, ausades	certament, en veritat
a poc a poc, a espai	lentament
a tort i a dret	sense reflexió, sense mirar si és amb raó o sense

locució	significat
a tomballons	de forma insegura
a ulls clucs	sense qüestionar la veracitat d'un fet
a males penes, amb penes i treballs, amb prou faenes / feines	amb dificultat
al be, a coll, a cavall	sobre la regió veïna al coll (múscles i esquena)
d'amagat, d'amagatons, d'amagatotis	ocultant-se de tothom, ocultament
d'arrapa-fuig	amb presses
de bat a bat	completament obert
de bestreta	per endavant
de bocaterrosa	de boca a terra
de cap a peus, de cap a cap	completament
de gaidó, de gairó, de gairell	obliquament
de gom a gom	completament ple
de passada	sense detenir-se gaire, superficialment
de raspalló	lateralment i de forma fugaç
de retop, de retruc	venint de topar, com a conseqüència
de sobines	ajagut de cara amunt
de sobte, tot d'una, de colp i volta, de colp	repentinament, precipitadament
de veres, de debò, de bo	realment
en sopols	sense tocar terra
en un alé, en un arrap	ràpidament
en un sopols	en un instant
sense trellat ni forrellat, sense solta ni volta	sense cap motiu raonable, sense sentit
si fa no fa	aproximadament
pensat i fet, a la impensada	ràpidament i sense reflexió, d'una manera imprevista
per damunt damunt, per sobre	superficialment

5.4.2 Els adverbis i les preposicions adverbials de lloc

- a) Els dobles *dalt / amunt*, *baix / avall* estableixen oposicions semàntiques basades en la idea de posició (*dalt* i *baix*) i de direcció (*amunt* i *avall*):

El va trobar dalt, T'esperem baix (posició)

Van espentar el cotxe cap amunt, Col·loca el quadre més avall (direcció)

Notem, a més, que *baix* es comporta únicament com a adverb i no amb la funció de les preposicions *sota* o *davall*: *Estàvem a 10 graus sota* (o *davall*) *zero*.

- b) Molts adverbis de lloc poden anar precedits de *a* o de *al* quan formen locucions preposicionals: *dins / a dins, fora / a fora, prop / a prop, davant / al davant, darrere / al darrere, damunt / al damunt*. *Dins*, a més, alterna amb *dintre*:

L'escola és *prop / a prop* de casa

El van trobar *dins de casa / a dins de casa / dintre de casa*

Deixa'l *damunt / al damunt* de tot

Dins, davant, darrere, damunt, davall i, menys freqüentment, *fora* i *vora* poden precedir el sintagma nominal directament, sense la intermediació de la preposició *de*; a més, poden introduir un possessiu (equivalent a la fórmula «*de* + pronom personal», més habitual en valencià):

He aparcat el cotxe davant del restaurant

He aparcat el cotxe davant el restaurant

Li ho diré davant teu (o davant de tu)

- c) La forma *enfront de* (*He deixat el cotxe enfront de l'escola*) no s'ha de substituir per *front a*, que només s'usa en expressions com *fer front a alguna cosa* ('fer cara a alguna cosa') o *front a front* ('cara a cara').

- d) La forma *alrededor* no és genuïna. Si indica pròpiament lloc, correspon a *al voltant (de)* o *a l'entorn de*. Si significa 'aproximadament', correspon a *vora, prop* o *cap a*, etc.:

Ens van reunir al voltant de la taula

Van construir un mur a l'entorn del jardí

Hi havia prop de / vora tres-cents convidats

Tornarà cap a les vuit

- e) La forma *rere* (i les paral·leles *arrere, darrere, endarrere*) es pronuncien i s'escriuen amb *e* final i no amb *a*.

Amb el valor de *darrere* també s'usava en la llengua antiga la forma *detràs*, que en l'actualitat perviu en algunes comarques del valencià septentrional i el nord-occidental. És una forma sense tradició literària en l'actualitat i, per tant, no adequada per als registres formals.

5.4.3 Els adverbis de temps i l'expressió temporal

Remarques sobre els adverbis de temps:

- a) En valencià, ens podem referir al dia en què parlem amb les formes *hui* i *avui* (vg. també II.2.3.1a). La primera és exclusiva del valencià i, per això, en la llengua escrita i en els registres més formals, es tendeix a adoptar la forma més general *avui*. Per a referir-se al dia anterior a ahir i al posterior a demà, s'usen, respectivament, *després-ahir* i *després-demà* (i, en altres parlars, *abans d'ahir* i *demà passat*). Per a referir-se, finalment, al dia anterior i al posterior d'un dia de referència s'usa, respectivament, *l'endemà* (preferible a la variant *al sendemà*) i la *vespra* (o *la vigília*).
- b) En la llengua col·loquial se senten sovint les formes no genuïnes *entonces*, *antes*, *después*, *a menut* i *de quan en quan*, que han de substituir-se en els registres formals per *aleshores* o *llavors* (pronunciada amb *o* oberta), *abans* (o *ans*), *després*, *sovint* i *de tant de tant*, respectivament.
- c) La forma *adés* i la forma *suara*, molt marcadament formal aquesta darrera, introdueixen indicacions temporals amb el significat de 'immediatament anterior': *Com hem suggerit adés* (o *suara*), *aquestes teories necessiten confirmació empírica*.
- d) La llengua més rica i genuïna presenta moltes locucions adverbials amb valor temporal que convé preservar i potenciar:

locució	significat
a boqueta de nit, a poqueta nit	en començar a fer-se de nit
a la curta	passat poc de temps
a hora horada	en el darrer moment
a hores d'ara, a l'hora d'ara	actualment, en aquest moment
a la llarga	a la fi, passat molt de temps
a mitjan + <i>nom</i> (<i>matí, vesprada, nit, agost</i> , etc.)	cap a la meitat d'un període de temps
a tothora, tothora, seguit seguit	sempre, contínuament
al ple del migdia (de l'hivern, de l'estiu)	al mig, a la part més intensa d'un període de temps
de bon matí	a les primeres hores del matí
en acabant, en acabat, tot seguit	més tard, després

5.4.4 Els adverbis d'afirmació i negació

a) Els mots *sí* i *no* són, respectivament, adverbis de negació i d'afirmació. En les respostes, els dos adverbis poden representar tota l'oració o bé introduir l'oració. En aquest darrer cas, *sí* es reforça amb la conjunció *que*:

- Han arribat ja? – Sí / – No
- Han arribat ja? – Sí que han arribat / – No han arribat

b) Els mots negatius *cap*, *gens*, *res*, *ningú*, *mai* i *enlloc* demanen l'adverbi negatiu (o un altre element negatiu com *sense* o *ni*) quan apareixen posposats al verb, però poden prescindir de la negació si s'anteposen al verb:

- No ho sabrem mai / Mai (no) ho sabrem
- No és correcta cap de les respostes / Cap de les respostes (no) és correcta
- Ho he arreglat sense que m'ajudara ningú / Ningú (no) m'ha ajudat

Són acceptables tant les estructures amb *no* com les estructures sense *no*, però la primera és més formal.

El manteniment de l'adverbi, i el fet que aquest manteniment es considere més formal, es vincula a la naturalesa d'aquestes formes: *ningú*, *res*, *cap*, *gens*, *mai* i *enlloc* poden tenir un sentit afirmatiu (equivalent a *algú*, *alguna cosa*, *alguns / algunes*, *un poc de*, *alguna vegada* i *en algun lloc*, respectivament) en les construccions interrogatives, condicionals i dubitatives, fonamentalment:

- Li va preguntar si volia res (*equivalent a* Li va preguntar si volia alguna cosa)
- Has anat mai al Japó? (*equivalent a* Has anat alguna vegada al Japó?)
- Si el veus enlloc, comenta-m'ho (*equivalent a* Si el veus en algun lloc, comenta-m'ho)
- Si vols res més, em telefonos (*equivalent a* Si vols alguna cosa més, em telefonos)
- Dubte que mai ho reconega (*equivalent a* Dubte que alguna vegada ho reconega)

En aquests casos, el significat afirmatiu es dona, òbviament, si no apareix la negació *no* o una forma equivalent com *sense* o *ni*. Compareu el significat negatiu de *No li va dir res?* amb l'afirmatiu de *Li va dir res?* (= *Li va dir alguna cosa?*).

c) Per últim, apuntarem que, quan no apareix el verb –per exemple, en les respostes–, alguns mots negatius poden anar precedits de la negació o no; en registres formals, és preferible la construcció sense *no*:

- Qui ha vingut? – Ningú / No ningú
- Quant de temps queda? – Gens / No gens
- Què has decidit? – Res / No res

6. LES ORACIONS COMPOSTES I ELS ELEMENTS DE CONNEXIÓ

Les oracions compostes són introduïdes, en la major part de casos, per una conjunció (com *que*), un altre tipus de connector (com *en canvi*), o un relatiu.

6.1 LES COMPLETIVES I LA CONJUNCIÓ *QUE*

Les completives són oracions compostes que fan de subjecte o complement directe d'un verb. La conjunció completiva més freqüent és *que*. Respecte a l'ús d'aquesta conjunció, cal fer les remarques següents:

- a) La conjunció *que* no cau mai amb verbs de voluntat o desig: *Espere que hagen pres les mesures disciplinàries pertinents* (però no *Espere hagen...*).
- b) Els verbs que indiquen projecte o desig (*aconsellar, proposar, pretendre, esperar, desitjar, decidir, prometre, ser important*, etc.), a més d'anar seguits d'una completiva introduïda per *que*, poden anar seguits d'un infinitiu introduït opcionalment per la preposició *de*: *Li van aconsellar (d')invertir en borsa*.
- c) No s'usa la conjunció *que*, sinó les preposicions *a* o *per*, davant d'infinitius com els de les oracions següents: *No tinc res a dir ni cap pregunta a fer, Tinc molta roba per cosir*.

6.2 LES RELATIVES I ELS PRONOMS RELATIUS

Les oracions de relatiu típicament modifiquen un substantiu, igual com ho fa un adjectiu, i per això, generalment es parla d'oracions de relatiu adjectives:

L'obrer que més haja treballat (≅ 'més treballador') tindrà una bonificació

Les oracions de relatiu adjectives poden ser especificatives (si restringeixen l'abast del substantiu que modifiquen) o explicatives (si no el restringeixen i es limiten a indicar una propietat o característica). En l'escriptura les explicatives van marcades entre comes:

Els estudiants que van d'excursió duen gorra o barret (especificativa: 'només aquells que van a l'excursió')

Els estudiants, que van d'excursió, duen gorra o barret (explicativa: 'tots els estudiants')

Les oracions de relatiu apareixen encapçalades per un pronom relatiu, que pot ser el pronom àton *que*, els tòpics *qui* i *què*, i el tònic compost *el qual* (amb les variants flexives *la qual*, *els quals*, *les quals*), a més del pronom locatiu *on*. Tot seguit s'exemplifica l'ús d'aquests pronoms:

	relatiu	exemple
Sense preposició	<i>que</i> (tots els contextos)	Es refereix a la xica que estudia empresarials Ens ho dirà el secretari, que coneix bé la nova llei No trobe el cabàs que em vas deixar La seu, la van inaugurar el dia que va vindre el president
	article + <i>qual</i> (només en explicatives)	Ens ho dirà el secretari, el qual coneix bé la nova llei Hem analitzat la proposta del teu col·lega, la qual sembla molt interessant
Amb preposició àtona	<i>qui</i> / article + <i>qual</i> (persona)	És la xica amb {qui / la qual} hem parlat adés Els amics en {qui / els quals} confiava m'han abandonat
	<i>què</i> / article + <i>qual</i> (altres casos)	No tinc el llibre {a què / al qual} es referia Pere El gos amb {què / el qual} passeja és menut
Amb preposició tònica (o locució prepositiva)	article + <i>qual</i>	És un càrrec per al qual s'exigeix una llicenciatura Han pres una decisió contra la qual volem protestar La data a partir de la qual ens podem matricular
Relativa possessiva	(nom +) <i>de</i> + article + <i>qual</i>	És una persona la credibilitat de la qual és inqüestionable Hem vist la llista dels preus, les pujades dels quals ens han sorprés molt
Relativa locativa	<i>on</i> / <i>en què</i> / <i>en</i> + article + <i>qual</i>	No conec el poble {on / en què / en el qual} estiuegen
Relativa neutra	<i>la qual cosa</i> <i>cosa que</i>	Ens va dir que dimitia, la qual cosa ens va deixar parats La reunió comença a les 11, cosa que em permet passar abans per casa

Remarques sobre els pronoms relatius:

- a) El relatiu àton *que* no apareix precedit de cap preposició i pot funcionar com a subjecte (*Es refereix a la xica que estudia empresarials*), complement directe (*No trobe el cabàs que em vas deixar*) o circumstancial de temps (*Van inaugurar la nova seu el dia que va vindre el president*). En les relatives explicatives, *que* pot alternar amb *el qual* (o variants flexives), però no amb *qui*: *Ens ho dirà el secretari, que (o el qual) coneix perfectament la nova llei*. Quan funciona com a circumstancial, *que* pot alternar amb *en què*: *Sempre recordaré el dia que (o en què) et vaig conèixer*.
- b) En contextos en què hi ha una preposició seguida d'article s'usa el relatiu *qual*, però no el relatiu *que*:

No tinc la revista a la qual (*i no a la que*) es referia Pere
 El gos amb el qual (*i no amb el que*) passeja és molt menut

Notem que aquesta regla no afecta els casos en què entre la preposició i l'article s'ha elidit un substantiu: *Vam anar amb el cotxe de Vicent i amb el que ens vas deixar tu* ('amb el cotxe que ens vas deixat tu').

- c) En la llengua col·loquial són freqüents les anomenades construccions analítiques. En les relatives formals (o sintètiques), el relatiu fa una doble funció, ja que serveix d'enllaç amb l'oració principal i, com a substitut del seu antecedent, desenvolupa una determinada funció sintàctica en l'oració. En una oració com *Aquest és el llibre que ja he llegit*, el relatiu *que*, a més de funcionar com a enllaç, substitueix el mot *llibre*, que funciona com a complement directe de l'oració de relatiu ('He llegit el llibre'). En les construccions analítiques, les dues funcions apareixen separades, ja que s'usa com a enllaç el mot invariable *que*, que no funciona com a pronom sinó com a conjunció, i l'oració subordinada conté un pronom feble (o, en alguns cas, un possessiu o cap element, si no és possible la pronominalització) que substitueix l'antecedent i fa la funció sintàctica corresponent:

construcció sintètica	construcció analítica
Aquest és un llibre que ja he llegit	Aquest és un llibre que ja l'he llegit
És el manobre a qui vam encomanar el treball	És el manobre que li vam encomanar el treball
Conec un xic el pare del qual és astronauta	Conec un xic que el pare és astronauta
És un arbre tots els fruits del qual són dolços	És un arbre que tots els fruits són dolços

Les construccions analítiques són pròpies dels registres poc formals i convé evitar-les en els registres formals.

- d) Les relatives neutres són oracions explicatives en les quals l'antecedent és tota l'oració principal. En aquestes oracions, s'usen les locucions del tipus *la qual cosa* o *cosa que*: *Ens va dir que dimitia, la qual cosa* (o *cosa que*) *ens va deixar parats*.
- e) En alguns contextos, el pronom relatiu no presenta cap antecedent. En aquest cas, la tradició gramatical parla de *relatives substantivades* (pel fet que la relativa equival a un substantiu del tipus *persona* o *cosa*): *Qui no vulga polys que no vaja a l'era, El que dius no té cap sentit*. Quan el relatiu es refereix a persones s'usa *qui*, precedit opcionalment d'un determinant. Precedit de determinant també és acceptable el relatiu *que*, tot i que *qui* és més formal:

(El / aquell) qui t'ajude, farà una bona obra

El / aquell que t'ajude farà una bona obra

6.3 ALTRES CONJUNCIONS I ELEMENTS DE CONNEXIÓ

153

A més dels usos de *que* i dels relatius, convé recordar algunes característiques d'altres connectors:

- a) Les conjuncions *i* i *o* no canvien de forma seguides de paraules que comencen pel mateix so: *Ministeri d'Economia i Hisenda, Eren Clara i Isabel, Compra herbasana o orenga*.
- b) La conjunció adversativa *sinó* es diferencia gràficament de la forma *si no*, integrada per la conjunció condicional *si* i la negació, i equivalent a *en cas contrari, altrament*:

No ha vingut Empar sinó Vicenta

Has de tornar prompte, si no (en cas contrari) no podrem anar al teatre

- c) Amb un valor a mitjan camí entre l'adversativitat i la concessivitat s'usen també connectors com ara *amb tot, no obstant això, tanmateix*: *La borsa ha pujat; l'economia, tanmateix, no millora*. El connector *no obstant això* admet l'anteposició del demostratiu (*això no obstant*), però no és recomanable l'omissió d'aquesta forma (*no obstant*). En comptes del demostratiu, pot completar-se l'estructura amb un sintagma nominal: *No obstant*

la inflació, el creixement és alt. No són genuïnes ni acceptables les locucions *sin embargo, més bé, de lo contrari i pese a tot.*

Amb un valor semblant als connectors anteriors, s'usa també la conjunció *però*, en posició parentètica o final d'oració: *La borsa ha pujat; l'economia, però, no millora* (o *La borsa ha pujat; l'economia no millora, però*).

d) La conjunció temporal *mentre* adopta un valor adversatiu seguida de *que*:

Para taula, mentre acabe de fer el peix (temporal)

El peix té proteïnes, mentre que l'arròs no en té (adversatiu)

e) El connector *doncs* té un valor consecutiu (o il·latiu) però no un valor causal: *—Tens fred? —Doncs posat la jaqueta.* No l'usarem, per tant, en aquells casos en què puga usar-se la conjunció causal *perquè*.

f) *Perquè* és la conjunció bàsica tant de les oracions causals com de les finals. La construcció *per a què* és la suma de la preposició composta *per a* i l'interrogatiu *què* i, per tant, no té valor final:

Li he comprat un regal *perquè* m'abellia (causal, indicatiu)

Li he comprat un regal *perquè* ens ajude (final, subjuntiu)

— *Per a què* serveix això? — *Per a* arruixar (preposició *per a* + interrogatiu)

g) Les conjuncions causals *car* i *puix que* tenen un ús restringit, a causa del caràcter molt formal que han assolit.

h) En els registres formals, la conjunció *com que* és preferible a *com*: *Com que no ha de demanar diners, pot anar de viatge.*

i) El participi *degut* no s'ha lexicalitzat en valencià amb un valor causal. La construcció *degut a*, per tant, funciona com a suma del participi de *deure* (que concorda amb el nom que modifica) més la preposició *a*, però no com a conjunció amb el valor de *a causa de*. La construcció és, per tant, correcta en casos com *El retard és degut a una falta de planificació* (igual que *La mala situació de l'empresa és deguda a una falta de planificació*), però no en casos com *Ha fet tard degut a un accident de circulació* (amb el valor de 'a causa d'un accident de circulació').